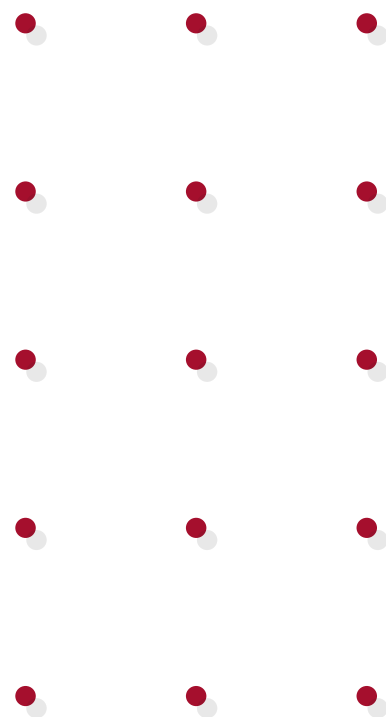

ZIŅOJUMS PAR LATVIJAS ILGTSPĒJĪGAS ATTĪSTĪBAS STRATĒGIJAS LĪDZ 2030. GADAM UN NACIONĀLĀ ATTĪSTĪBAS PLĀNA 2021.–2027. GADAM ĪSTENOŠANU UN VALSTS ILGTSPĒJĪGU ATTĪSTĪBU

Valsts kanceleja

Satura rādītājs

Saīsinājumi	4
Ievads.	5
Nacionālo attīstības plānošanas dokumentu īstenošanas progresa novērtējuma metodika	6
Latvija2030, NAP2020 un NAP2027 stratēģisko mērķu indikatoru analīze	7
LATVIJA2030 stratēģisko mērķu indikatoru	7
NAP2020 stratēģisko mērķu indikatoru	9
NAP2027 stratēģisko mērķu indikatoru	10
Prioritāte “Stipras ģimenes, veseli un aktīvi cilvēki”	13
Rīcības virziens “Uz cilvēku centrēta veselības aprūpe”	14
Rīcības virziens “Psiholoģiskā un emocionālā labklājība”	18
Rīcības virziens “Stipras ģimenes paaudzēs”	21
Rīcības virziens “Sociālā iekļaušana”	23
Prioritāte “Zināšanas un prasmes personības un valsts izaugsmei”	26
Rīcības virziens “Zinātne sabiedrības attīstībai, tautsaimniecības izaugsmei un drošībai”	27
Rīcības virziens “Kvalitatīva, pieejama, iekļaujoša izglītība”	30
Prioritāte “Uzņēmumu konkurētspēja un materiālā labklājība”	35
Rīcības virziens “Produktivitāte, inovācija un eksports”	36
Mērķi un sasniedzamie rezultāti	36
Rīcības virziens “Darbs un ienākumi”	39
Rīcības virziens “Kapitāls un uzņēmējdarbības vide”	43
Prioritāte “Kvalitatīva dzīves vide un teritoriju attīstība”	46
Rīcības virziens “Daba un vide – “Zaļais kurss””	47
Rīcības virziens “Tehnoloģiskā vide un pakalpojumi”	52
Rīcības virziens “Līdzsvarota reģionālā attīstība”	57
Rīcības virziens “Mājoklis”	60
Prioritāte “Kultūra un sports aktīvai un pilnvērtīgai dzīvei”	63
Rīcības virziens “Cilvēku līdzdalība kultūras un sporta aktivitātēs”	64
Rīcības virziens “Kultūras un sporta devums ilgtspējīgai sabiedrībai”	66
Prioritāte “Vienota, droša un atvērta sabiedrība”	69
Rīcības virziens “Saliedētība”	70
Rīcības virziens “Tiesiskums un pārvaldība”	74
Rīcības virziens “Drošība”	80
Secinājumi un priekšlikumi	84

Saīsinājumi

ANO	Apvienoto Nāciju Organizācija
BIS	Būvniecības informācijas sistēma
BKUS	Bērnu klīniskā universitātes slimnīca
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
DESI	Digitālās ekonomikas un sabiedrības indekss
EK	Eiropas Komisija
EM	Ekonomikas ministrija
ERAF	Eiropas Reģionālās attīstības fonds
ES	Eiropas Savienība
ESF	Eiropas Sociālais fonds
ESS	Eiropas Sociālais pētījums
EUR	<i>Euro</i>
EUROSTAT	ES Statistikas birojs
GCI	<i>Global Competitiveness Index</i>
GII	<i>Global Innovation Index</i>
IAM	Ilgtermiņīgās attīstības mērķi
IIN	Iedzīvotāju ienākuma nodoklis
IKP	Iekšzemes kopprodukts
IZM	Izglītības un zinātnes ministrija
ĪADT	Īpaši aizsargājamas dabas teritorijas
Latvija2030	Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam
LM	Labklājības ministrija
LVGMC	Latvijas vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs
MK	Ministru kabinets
NAP2020	Nacionālais attīstības plāns 2014.–2020. gadam
NAP2027	Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. gadam
ne-ETS	ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmā neiekļautie sektori/darbības
NVD	Nacionālais veselības dienests
NVO	Nevalstiskās organizācijas
OECD	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija
PISA	Starptautiskā skolēnu novērtējuma programma
SEG	Siltumnīcefekta gāzes
SPKC	Slimību profilakses un kontroles centrs
TEN-T	Eiropas Transporta tīkls
TM	Tieslietu ministrija
VARAM	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija
VDI	Valsts darba inspekcija
VK	Valsts kanceleja
VM	Veselības ministrija
VP	Valsts policija
VRS	Valsts robežsardze
VSAA	Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra
VSAOI	Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas
VUGD	Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests
WEF	Pasaules Ekonomikas forums

Levads

Šis ziņojums sniedz NAP2027 mērķu īstenošanas pirmo novērtējumu, kā arī ietver informāciju par Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030. gadam īstenošanu un valsts ilgtspējīgu attīstību. Tajā ir sniegts Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030. gadam un NAP2020 stratēģisko mērķu sasniegšanas novērtējums, kā arī apziņots un analizēts progress NAP2027 mērķu sasniegšanā un daļēji arī NAP2020 mērķu sasniegšanā, ņemot vērā, ka virkne NAP2020 mērķu indikatoru ir ietverti arī NAP2027, bet NAP2020 uzdevumu izpilde un investīciju ieguldījumi turpinājās arī 2021. gadā, 2022. gadā un 2023. gadā, kā arī ņemot vērā Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda 2014. – 2020. gada plānošanas periodā Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” īstenošanas nosacījumus un aktivitāšu pabeigšanai pieļaujamajos maksimālos termiņus.

Šajā ziņojumā tiek vērtēta arī valsts ilgtspējīga attīstība kopumā, balstoties uz ANO noteiktajiem ilgtspējīgas attīstības mērķiem. 2015. gadā ANO Ģenerālajā asamblejā pieņēma rezolūciju **“Mūsu pasaules pārveidošana: ilgtspējīgas attīstības programma 2030. gadam”** jeb Dienaskārtība 2030. Tā nosaka **17 ilgtspējīgas attīstības mērķus** (IAM) un 169 apakšmērķus, kas sasniedzami, lai pasaulē mazinātos nabadzība un pasaules attīstība būtu ilgtspējīga. IAM tiek līdzsvaroti trīs dimensijās: ekonomika, sociālie aspekti un vide. IAM ir aktuāli visām valstīm un sasniedzami tikai kopīgiem spēkiem, vienlaikus daļa no IAM lielā mērā saskan arī ar valstu nacionāla līmeņa izaicinājumiem un mērķiem. Latvija 2022. gada 12. jūlijā Ņujorkā Augsta līmeņa politikas forumā ziņoja par sasniegto progresu IAM īstenošanā, pamatojoties uz NAP2020 vidusposma izvērtējumu ceļā uz ilgtspējīgu Latviju ilgtspējīgā pasaulē.

2020. gada 25. februārī MK atbalstīja NAP2027 projektu, un tas tika nodots Saeimai galīgā lēmuma pieņemšanai. 2020. gada sākumā, pasaulē sākoties Covid-19 pandēmijai, dienaskārtībā nonāca iepriekš neparedzētas pārmaiņas

sabiedrības sociālo un ekonomisko procesu norisē, pandēmijas ierobežošanai tika noteikti ceļošanas, pulcēšanās un citi ierobežojumi.

2020. gada 2. jūlijā Saeima apstiprināja NAP2027, kā arī pievienoja tam Saeimas paziņojumu par NAP2027, uzsvērot, ka Covid-19 straujā izplatība pasaulē un ieviestie pandēmijas ierobežošanas pasākumi ir nopietni ietekmējuši valsts ekonomikas attīstību. Tas norāda uz nepieciešamību mainīt paradumus un līdzšinējo rīcību, plānot valsts attīstību un valsts budžetu skaidri noteiktu mērķu sasniegšanai, vairāk resursu novirzīt produktīvākai nākotnes nozaru un ideju izaugsmei, koncentrēties uz inovatīvas, zināšanās balstītas sabiedrības attīstību un spēju radīt jaunas zināšanas, kā arī mērķtiecīgi virzīties uz digitālu risinājumu attīstību visās tautsaimniecības nozarēs, it īpaši izglītībā, lai veidotu stabilu sabiedrības izaugsmes pamatu un nodrošinātu uz nākotni vērstus ieguldījumus cilvēkkapitālā. Straujā darba tirgus un pakalpojumu sniegšanas transformācija, digitalizācijas ietekme rada izaicinājumus sociālās aizsardzības sistēmai kā vidējā, tā ilgtermiņā. Tādēļ sociālās aizsardzības sistēmas ilgtspējības, stabilitātes un adekvātuma nodrošināšanā būtisks aspekts ir sistēmas elastība un spēja rast atbilstošākos risinājumus strauju sociāli ekonomisku izmaiņu situācijā

Saeima ar šo 2020. gada 2. jūlija paziņojumu arī atzina, ka Covid-19 izraisītā krīze jau ir pierādījusi NAP2027 vadmotīva “Paradumu maiņa – ceļš uz attīstību” un stratēģisko mērķu – produktivitāte un ienākumi, vienlīdzīgas iespējas, reģionālā attīstība un sociālā uzticēšanās – aktualitāti un nozīmi valsts ilgtspējības aspektā. NAP2027 stratēģiskie mērķi atspoguļo tās mūsu kopīgās vērtības, uz kurām jābalstās Latvijas valstij un sabiedrībai, jo tās nemainās īstermiņa krīžu vai ātrējo notikumu iespaidā. NAP2027 iezīmē savstarpēji nesaraujami saistītas pārmaiņas tehnoloģijās, valsts pārvaldē, sabiedrības līdzdalībā un attiecībās starp iedzīvotājiem un valsti.

Nacionālo attīstības plānošanas dokumentu īstenošanas progresu novērtējuma metodika

Turpmākajā ziņojuma daļā tiek sniegts Latvija2030 un NAP2020 stratēģisko mērķu sasniegšanas progresu novērtējums, kā arī NAP2027 mērķu sasniegšanas progresu novērtējums par katru NAP2027 rīcības virzienu, informējot par NAP2027 rīcības virzienos izvirzīto mērķu sasniegšanu un mērķu indikatoru vērtībām, aprakstot katra mērķa indikatora izmaiņu tendenci un sniedzot tās grafisku novērtējumu, kā arī aprakstot katra indikatora izmaiņas ietekmējošos faktorus.

Mērķa indikatora grafiskais novērtējums tiek sniegts vienā no šādiem veidiem:

virzība uz noteikto mērķa vērtību atbilst plānotajam;

virzība ir pretēja mērķim, mērķa sasniegšanas varbūtība zema;

virzība uz mērķi ir pozitīva, tomēr nepietiekama mērķa vērtības sasniegšanai;

virzība ir diametrāli pretēja mērķim, mērķa sasniegšana nebūs iespējama;

virzība uz mērķi nenotiek, indikatora vērtība svārstās ap bāzes vērtību;

virzība nav novērtējama, jo nav pieejami jaunāki dati.

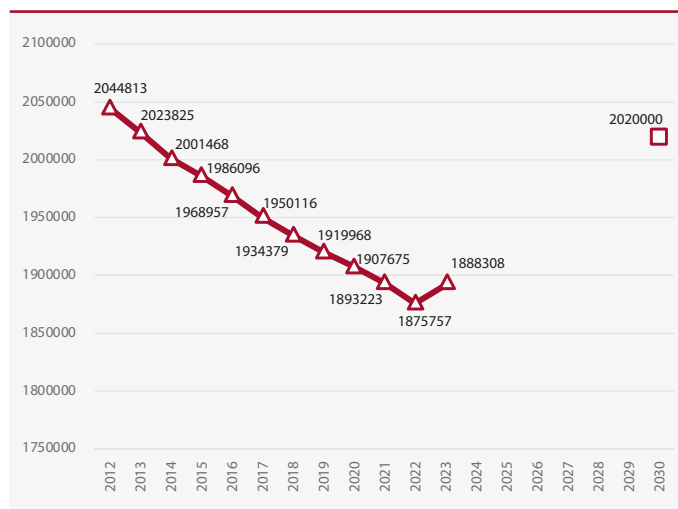
Katra rīcības virziena novērtējuma beigās tiek sniegts kopējs raksturojums par tā īstenošanas progresu.

Latvija2030, NAP2020 un NAP2027 stratēģisko mērķu indikatoru analīze

LATVIJA2030 stratēģisko mērķu indikatori

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam ietver septiņus stratēģisko mērķu indikatorus. Divi no tiem ir kompleksi starptautiskie valstu reitingi, bet atlikušie pieci indikatori raksturo demogrāfijas, ekonomisko aktivitāti, ienākumu līmeni un ienākumu nevienlīdzību, dabas resursu patēriņu. Dati par ekoloģiskās pēdas nospiedumu iegūti no *Global Footprint Network* tīmekļvietnes par 2022. gadu. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam noteica par mērķi, ka valsts iedzīvotāju skaits 2030. gadā būs lielāks nekā 2,02 miljoni iedzīvotāju.

1. attēls. Latvijas iedzīvotāju skaits gada sākumā no 2012. gada līdz 2022. gadam.

Datu avots: CSP

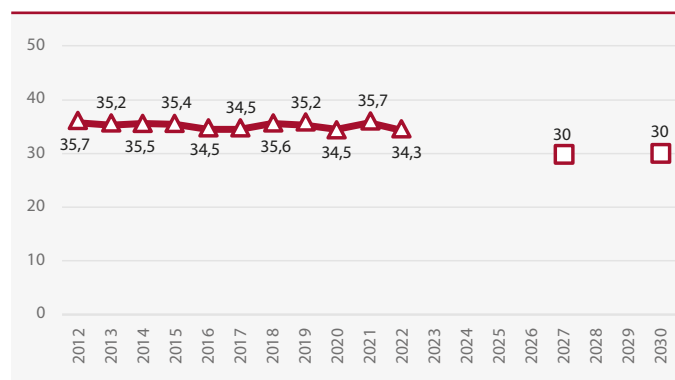
Latvijas iedzīvotāju skaita izmaiņas periodā no 2012. gada sākuma līdz 2022. gada sākumam redzamas 1. attēlā. Iedzīvotāju skaita izmaiņu tendence pēdējos desmit gados norāda uz būtiski negatīvu šī rādītāja tendenci, kuru negatīvi ietekmē gan ilgstoši negatīvais migrācijas saldo, gan dabiskā pieauguma negatīvie rādītāji, kuri būtiski pasliktinājušies 2020. un 2021. gadā.

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas mērķis ir panākt, ka Džini indeksa vērtība 2030. gadā ir zemāka par 30 punktiem, bet NAP2027 nosaka, ka jau 2027. gadā šī rādītāja vērtībai jābūt 30 punktu.

Tas ir rādītājs, kas parāda ienākumu sadalījumu starp sabiedrības locekļiem, un, jo augstāka ir indeksa vērtība, jo lielāka ir ienākumu nevienlīdzība.

Džini indeksa vērtības izmaiņas Latvijā periodā no 2012. gada sākuma līdz 2022. gada sākumam redzamas 2. attēlā.

2. attēls. Džini indeksa vērtības no 2012. gada līdz 2022. gadam

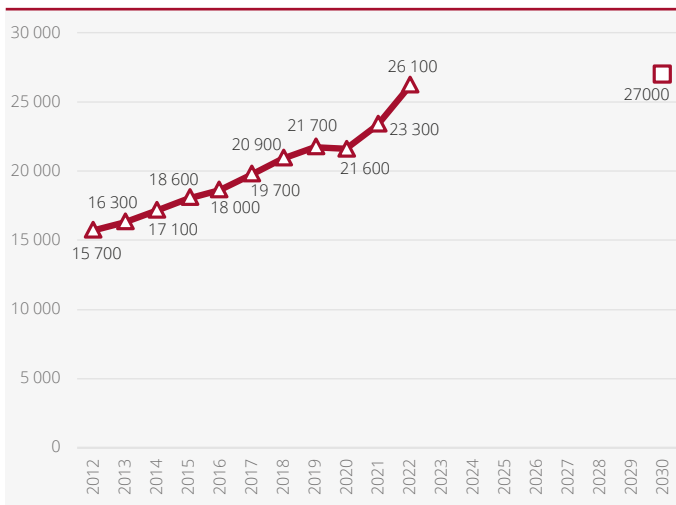
Datu avots: Eurostat

Ienākumu nevienlīdzība, mērot to pēc Džini indeksa, Latvijā ir saglabājusies stabili augsta, turklāt tā 2021. gadā bija otrā augstākā Eiropas Savienībā.

Kā ekonomikas izaugsmes rādītājs Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā ir iekļauts mērķis panākt iekšzemes kopprodukta uz vienu iedzīvotāju pieaugumu, mērot to pēc pirktspējas paritātes. Pēc būtības tas ir rādītājs, kas parāda radīto preču un pakalpojumu vērtību un netieši atspoguļo arī iedzīvotāju dzīves līmeņa pieaugumu.

Iekšzemes kopprodukta uz vienu iedzīvotāju apjoms periodā no 2012. gada līdz 2022. gadam atspoguļots 3. attēlā..

3. attēls. Iekšzemes kopprodukta uz vienu iedzīvotāju vērtības pēc pirktspējas paritātes no 2012. gada līdz 2022. gadam.

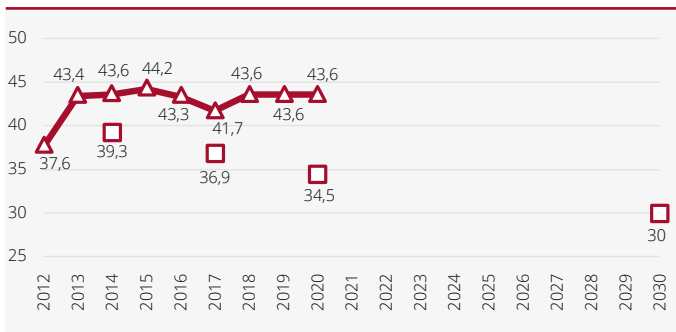

Datu avots: Eurostat

No 3. attēla var secināt, ka IKP uz vienu iedzīvotāju pēdējos desmit gados ir uzrādījis stabilu pieauguma tendenci, izņemot nelielu kritumu 2020. gadā, kas bija Covid-19 pandēmijas pirmais gads un tas būtiski ietekmēja ekonomisko aktivitāti. Īpaši strauji šī rādītāja vērtība pieaugusi 2021. un 2022. gadā, kas norāda, ka Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā ietvertais mērķis sasniegt IKP uz vienu iedzīvotāju (27 000 EUR pēc pirktspējas paritātes) ar augstu varbūtību tiks sasniegts pirms 2030. gada.

Viens no Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030. gadam mērķiem bija mazināt sociālekonomiskās atšķirības starp valsts reģioniem. Tādēļ kā viens no stratēģiskajiem mērķa indikatoriem ir iekļauts IKP uz vienu iedzīvotāju atšķirības jeb reģionālā IKP uz vienu iedzīvotāju dispersija. Šis rādītājs atspoguļots 4. attēlā.

4. attēls. IKP uz vienu iedzīvotāju vērtības pēc pirktspējas paritātes dispersija no 2012. gada līdz 2022. gadam

Datu avots: CSP

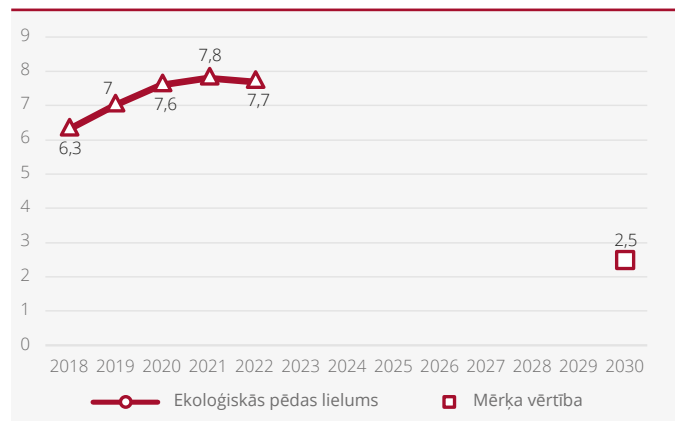
Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030. gadam mērķis ir, ka reģionālā IKP uz vienu iedzīvotāju dispersijas skaitliskā vērtība ir zemāka par 30, taču rādītāja tendence norāda uz to, ka IKP reģionālās atšķirības pēdējo gadu laikā

nesamazinās, un varbūtība, ka šis mērķis tiks sasniegts, vērtējama kā ļoti zema.

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā viens no stratēģiskajiem mērķa indikatoriem ir ekoloģiskās pēdas nospiedums (hektāri uz vienu iedzīvotāju).

Šis rādītājs parāda, cik daudz hektāru zemes resursa savas dzīves nodrošināšanai vidēji patērē viens valsts iedzīvotājs. Ja 2008. gadā ekoloģiskās pēdas nospiedums bija 3,5 hektāri uz iedzīvotāju, tad 2022. gadā tas jau sasniedza 7,7 hektārus uz vienu iedzīvotāju.

5. attēls. Ekoloģiskās pēdas nospiedums (hektāri uz iedzīvotāju)

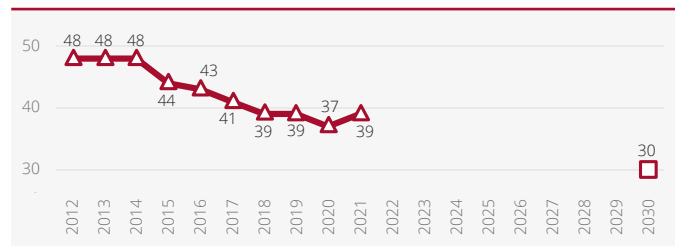

Datu avots: Global Footprint network

Biokapacitāte Latvijā uz vienu iedzīvotāju 2022. gadā bija 9,9 zemes hektāri, kas nozīmē, ka biokapacitātes rezerve ir 2,2 hektāri. Salīdzinājumam – 2010. gadā šī rezerve bija 2,8 hektāri uz vienu iedzīvotāju, bet ekoloģiskās pēdas nospiedums bija 4,9 hektāri uz vienu iedzīvotāju. Var secināt, ka Latvijas ekoloģiskās pēdas nospiedums palielinājies būtiski un rezerve saglabājas tikai uz iedzīvotāju skaita samazinājuma rēķina.

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā kā viens no stratēģiskajiem mērķa indikatoriem ir ietverts tautas attīstības indekss un paredzēts, ka Latvija šī indeksa valstu rangū sarakstā būs augstāk par trīsdesmito vietu. Tautas attīstības indekss sastāv no trim komponentēm – 1) sagaidāmā dzīves ilguma, 2) izglītības sagaidāmā un faktiskā vidējā ilguma un 3) nacionālā ienākuma uz vienu iedzīvotāju rādītāja. Latvijas vietas izmaiņas valstu rangū sarakstā no 2012. gada līdz 2021. gadam atspoguļotas 6. attēlā.

6. attēls. Latvijas vieta tautas attīstības indeksa valstu rangū sarakstā

Datu avots: ANO

Secināms, ka Latvijas vieta pēdējos četros gados tautas attīstības indeksa valstu rangū sarakstā tikpat kā nav mainījies, kas liecina par to, ka nepieciešamas papildu pūles un ieguldījumi izglītības un veselības nozarēs, kā arī tautsaimniecības izaugsmē. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030. gadam kā stratēģiskais mērķis tika

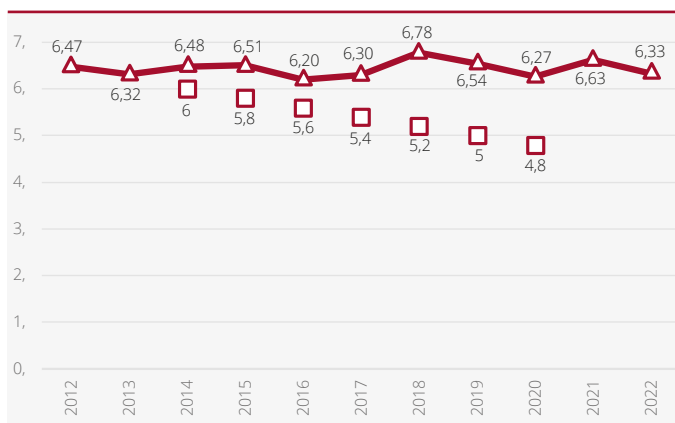
ietverts arī globālās konkurētspējas indekss, paredzot, ka šī indeksa valstu rangā Latvija 2030. gadā būs augstāk par četrdesmito vietu pasaulē. Pēc 2020. gada nav pieejama informācija par globālās konkurētspējas indeksa aprēķiniem, tādēļ šis rādītājs Latvijas tautsaimniecības konkurētspējas novērtēšanai vairs nav pieejams.

NAP2020 stratēģisko mērķu indikatori

Nacionālais attīstības plāns NAP2020 ietvēra trīs stratēģiskos mērķus – panākt augstāku ekonomiskās aktivitātes apjomu uz vienu iedzīvotāju salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju, samazināt ienākumu atšķirības starp iedzīvotājiem ar zemākajiem un augstākajiem ienākumiem un uzlabot dabiskā pieauguma rādītāju, pieaugot dzimstības rādītājam un samazinoties mirstībai.

Viens no NAP2020 stratēģiskajiem mērķa indikatoriem ir $S80/S20$ ienākumu kvintīļu attiecības indekss, kas mēra ienākumu nevienlīdzību, parādot, cik reizi 20 % turīgāko iedzīvotāju vidējie ienākumi pārsniedz 20 % nabadzīgāko iedzīvotāju vidējos ienākumus. Šis indikators atspoguļots 7. attēlā.

7. attēls. $S80/S20$ ienākumu kvintīļu attiecības indekss periodā no 2012. gada līdz 2022. gadam

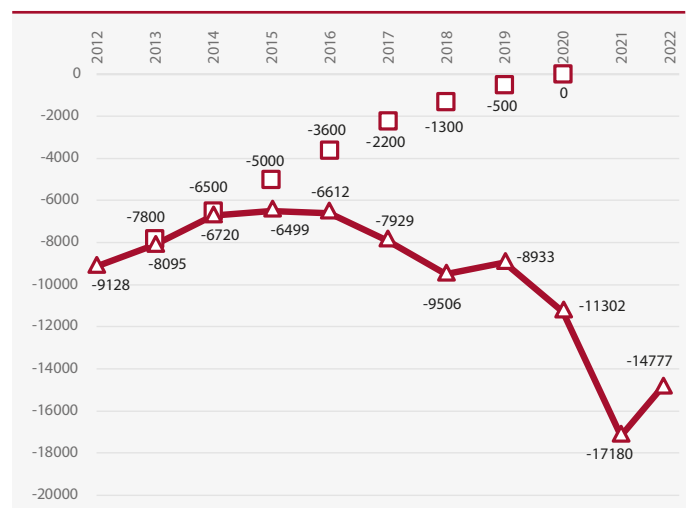
Datu avots: Eurostat

Secināms, ka līdzīgi kā Džini indekss arī $S80/S20$ kvintīļu attiecības indekss norāda uz to, ka ienākumu nevienlīdzība valstī ir stabili augsta un trešā augstākā Eiropas Savienībā, tikai Bulgārijā un Rumānijā šis rādītājs ir vēl augstāks.

Otrs NAP2020 mērķa indikators, kas ir saistīts ar Latvija2030 stratēģijā ietverto iedzīvotāju skaita mērķa

indikatoru, ir dabiskā pieauguma rādītājs, kas atspoguļo mirstības un dzimstības ietekmi uz iedzīvotāju skaita izmaiņām valstī. Šī indikatora izmaiņas atspoguļotas 8. attēlā.

8. attēls. Dabiskā pieauguma izmaiņas no 2012. gada līdz 2021. gadam

Datu avots: CSP

Dabiskā pieauguma rādītāji, kā redzams 7. attēlā, nepārtraukti ir bijuši negatīvi. Lai arī no 2012. gada līdz 2015. gadam situācija uzlabojās, pēc 2016. gada situācija ir pasliktinājusies, jo īpaši būtiski tā pasliktinājās 2020. gadā un 2021. gadā. Pēdējos divos perioda gados būtisku ietekmi uz šo rādītāju, visticamāk, veidoja Covid-19 pandēmija, jo būtiski ir pieaudzis mirušo skaits (īpaši 2021. gadā), kā arī šajos divos gados ir ievērojami samazinājies arī dzimušo bērnu skaits.

Trešais NAP2020 stratēģiskais mērķis ir IKP uz vienu iedzīvotāju pieaugums, mērot to kā Latvijas IKP uz vienu iedzīvotāju procentos no ES vidējā IKP uz vienu iedzīvotāju. Šis mērķis ir iekļauts arī NAP2027 kā viens no stratēģiskajiem mērķiem, tādēļ informācija par to tiek sniegta sadaļā par NAP2027 stratēģiskajiem mērķiem.

NAP2027 stratēģisko mērķu indikatori

Nacionālais attīstības plāns NAP2027 definēja septiņus stratēģisko mērķu indikatorus.

Produktivitāte un ienākumi veido pamatu ilgtspējīgai izaugsmei, tādēļ produktivitāte kā darba ražīgums uz vienu darba stundu ir noteikta par vienu no stratēģisko mērķu indikatoriem. Produktivitātes paaugstināšana panākama ar mērķtiecīgu resursu ieguldīšanu augstākas pievienotās vērtības radīšanai un pārdošanai globālajā tirgū. NAP2027 paredz atbalstīt vietējos uzņēmējus, ieviest inovatīvas, jaunas tehnoloģijas, efektīvākus darba procesus un nodarbināto kompetenču pilnveidošanu – tā rezultātā veidojot uz zināšanām un inovāciju balstītas Latvijas konkurētspējas priekšrocības. Darba ražīguma uz vienu darba stundu izmaiņu tendence ir aplūkojama 9. attēlā.

9. attēls. Darba ražīgums uz vienu darba stundu % no ES vidējā līmeņa faktiskajās cenās pēc pirktspējas paritātesno 2012. gada līdz 2022. gadam

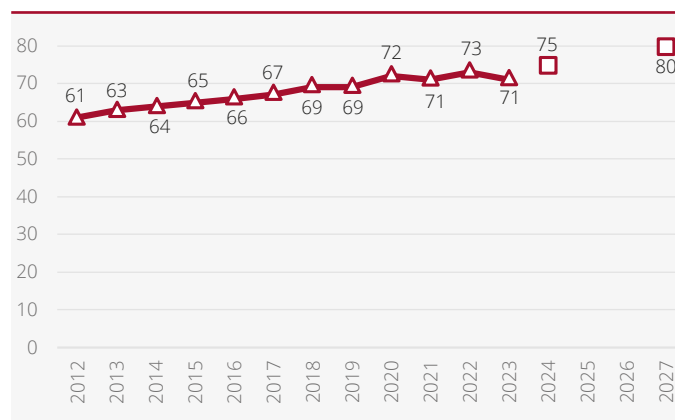
Datu avots: Eurostat

Darba ražīgums uz vienu darba stundu kopš bāzes gada (2018. gads) ir turpinājis pieaugt, it īpaši 2021. gadā, kad tas paaugstinājās par 3,1 procentpunktu. 2022. un 2023.gadā (provizoriskā rādītāja vērtība 2023.gadā ir 62,7%) produktivitātes līmenis Latvijā ir samazinājies, kas kavēs sasniegt NAP2027 mērķa vērtību 2024.gadam. Jāatzīmē, ka arī Lietuvā un Igaunijā ir vērojamas līdzīgas tendences – pēdējos divos gados produktivitāte ir zemākā līmenī nekā 2021. gadā Turklāt Latvijā ir trešais zemākais darba ražīgums no ES dalībvalstīm, vēl zemāks tas ir tikai Bulgārijā un Grieķijā.

Kā otrs produktivitātes un ienākumu stratēģisko mērķi atspoguļojošs indikators ir iekļauts IKP uz vienu iedzīvotāju, procentos no ES vidējā līmeņa, pēc pirktspējas paritātes, jo tas ir cieši saistīts ar produktivitāti, daļēji parādot tās

pienesumu un nozīmi valsts ekonomiskās aktivitātes apjoma un iedzīvotāju ienākumu palielināšanā, vienlaikus to attiecinot uz visu sabiedrību, ne tikai nodarbinātajiem iedzīvotājiem. Tas tiek atspoguļots kā īpatsvars no ES vidējā līmeņa, lai parādītu atšķirības starp Latvijas sasniegto ekonomiskās aktivitātes līmeni un ekonomiskās aktivitātes līmeni ES vidēji un arī citās ES dalībvalstīs. IKP uz vienu iedzīvotāju, procentos no ES vidējā līmeņa pēc pirktspējas paritātes, izmaiņas ir attēlotas 10. attēlā.

10. attēls. IKP uz vienu iedzīvotāju, procentos no ES vidējā līmeņa pēc pirktspējas paritātes, izmaiņas no 2012. gada līdz 2023. gadam

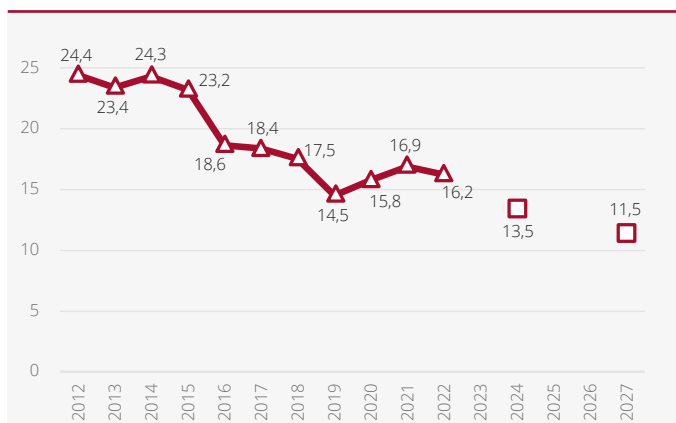
Datu avots: Eurostat

Latvijas iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju pēc pirktspējas paritātes, salīdzinot ar ES vidējo rādītāju, ir uzrādījis stabilu pieauguma tendenci, kura atbilst virzībai uz NAP2027 plānoto mērķa vērtību. Periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam (šim gadam pieejamas provizoriskās vērtības) šī indikatora vērtība gan Latvijai, gan Igaunijai pieaugusi par pieciem procentpunktiem, tomēr Lietuvā tā pieaugusi par deviņiem procentpunktiem (2022. gadā 90 % no ES vidējā) un pat apsteigusi Igauniju (87 % no ES vidējā), līdz ar to plaisa šajā rādītājā starp Latviju un Lietuvu ir pieaugusi. Pēc šī rādītāja Latvija no ES dalībvalstīm apsteidz Bulgāriju, Grieķiju, Horvātiju un Slovākiju.

Džini indekss ir viens no stratēģiskā mērķa “Vienlīdzīgas iespējas” **mērķa indikatoriem, bet tā izmaiņas jau tika apskatītas pie Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030.** gadam stratēģiskajiem mērķiem un to indikatoriem. Otrs būtisks šī stratēģiskā mērķa indikators ir nabadzības riska indekss bērniem līdz 17 gadu vecumam.

Tā vērtības atspoguļotas 11. attēlā.

11. attēls. Nabadzības riska indeksa bērniem līdz 17 gadu vecumam izmaiņas no 2012. gada līdz 2022. gadam

Datu avots: Eurostat

Šis rādītājs parāda to, cik liela daļa bērnu ir pakļauta ne tikai nabadzības riskam kā nepieciešamībai iztikt ar zemiem māsaiņniecības ieņēmumiem, bet arī no tā izrietošajiem ierobežojumiem veikt lielāku ieguldījumu, lai nodrošinātu pilnvērtīgu bērna personības attīstību.

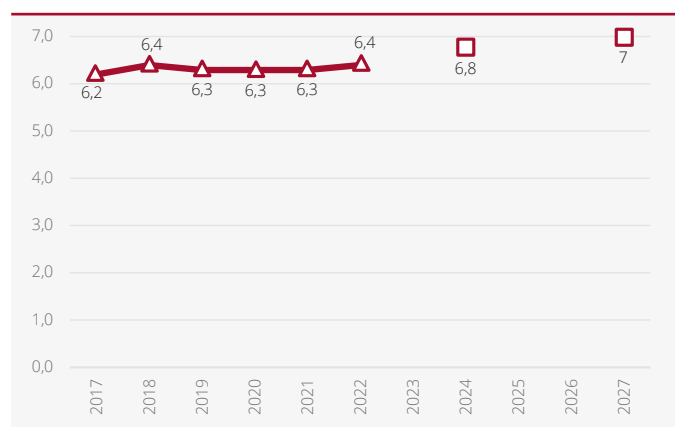
Bērnu nabadzības riska indekss Latvijā līdz 2019. gadam ir būtiski uzlabojies, taču 2020. un 2021. gadā tas ir par 2,4 % pasliktinājies, kas norāda uz to, ka izmaiņu tendence ir kļuvusi svārstīga, bet 2022. gadā vērojamo nelielo uzlabojumu nepieciešams vērtēt piesardzīgi, jo šo indikatora vērtību Eurostat norādījis kā provizorisku, tātad tā vēl var tikt precizēta. Jāatzīmē, ka šis rādītājs 2021. gadā Latvijā (16,9 %) bija nedaudz augstāks kā Igaunijā (15,5 %) un tikai nedaudz zemāks kā Lietuvā (17,2 %), vienlaikus tas bija zemāks nekā ES vidēji (19,5 %). Šī rādītāja vērtību, t.sk. uzlabojumu, daļēji noteikti var izskaidrot arī ar Latvijā pēdējos gados īstenotajiem demogrāfijas atbalsta pasākumiem.

Viens no visbūtiskākajiem NAP2027 stratēģisko mērķu indikatoriem ir apmierinātība ar dzīvi, ko var attiecināt uz visiem četriem stratēģiskajiem mērķiem. Vienlīdzīgu iespēju pieejamība rada iespējas kļūt produktīvam un gūt ienākumus, sociālā uzticēšanās un līdzsvarota reģionālā attīstība ļauj visas valsts iedzīvotājiem sekmīgi iekļauties sabiedrībā un savstarpēji sadarboties, tādējādi nodrošinot cilvēka svarīgākās vajadzības un radot apmierinātību ar dzīvi. Apmierinātības ar dzīvi indikatora vērtības Eurostat aprēķina reizi piecos gados, iepriekšējā vērtība ir arī NAP2027 bāzes gada (2018) vērtība, tāpēc jaunāko šī indikatora vērtību būs iespējams iekļaut tikai nākamajā pārskatā. Vienlaikus Centrālās statistikas pārvaldes dati liecina, ka vispārējās apmierinātības ar dzīvi līmenis 2022. gadā bija 6,8 punkti, kas ir par vienu punkta desmitdaļu vairāk nekā 2018. gadā, tādēļ var secināt, ka kopējais apmierinātības ar dzīvi līmenis valstī ir bijis praktiski nemainīgs, bet ir uzlabojies 20 % iedzīvotāju ar zemākajiem ienākumiem apmierinātības ar dzīvi

vērtējums. Vienlaikus arī jāatzīmē, ka iedzīvotāju apmierinātība ar savu finansiālo situāciju uzlabojās no 5,4 punktiem 2018. gadā līdz 5,9 punktiem 2022. gadā.

Būtisks NAP2027 stratēģiskā mērķa "Sociālā uzticēšanās" indikators ir sociālā uzticēšanās, kura tiek mērīta, balstoties uz Eurostat datiem par cilvēku uzticēšanos citiem cilvēkiem. Tā balstās cilvēka pārliecībā, ka uz līdzcivēkiem var paļauties un līdz ar to arī sadarboties kopīgu mērķu sasniegšanai. Savstarpējā uzticēšanās ietekmē labklājību, apmierinātību ar dzīvi, pilsonisko aktivitāti, tā palielina personīgās izaugsmes iespējas nākotnē, kā arī sekmē demokrātiju valstī. Tā kā nav jaunāku Eurostat datu, tiek izmantoti pieejamie CSP dati, kas atspoguļoti 12. attēlā, kā arī ir detalizēti mērīts un analizēts Eiropas Sociālā pētījuma ietvaros.

12. attēls. Cilvēku uzticēšanās citiem cilvēkiem izmaiņas no 2012. gada līdz 2022. gadam

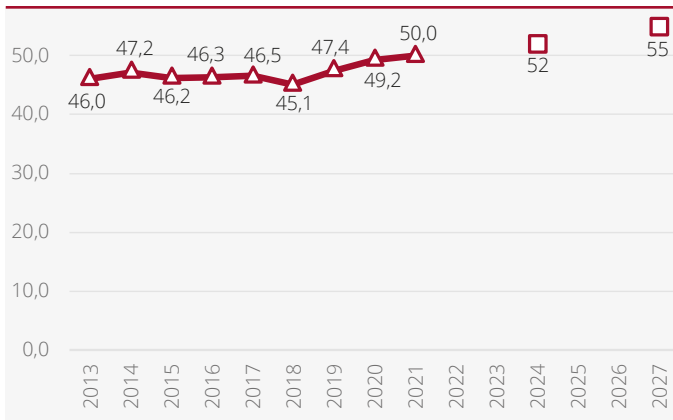
Datu avots: CSP

No 12. attēla var secināt, ka cilvēku savstarpējās uzticēšanās līmenis ir praktiski nemainīgs un, līdzšinējai tendencei turpinoties, izvirzītie mērķi var netikt sasniegti. ESS analīze rāda, ka savstarpējā uzticēšanās ir vājāka: tiem, kuriem pamatvaloda nav latviešu valoda; kuri jūtas diskriminēti; kuri norāda, ka ar esošajiem ienākumiem iztikt ir grūti; Zemgales un Latgales iedzīvotājiem, un arī citā valodā runājošiem mazpilsētās un laukos, kuri nestrādā algotu darbu; un personām ar vāju veselības pašnovērtējumu.

NAP2027 ceturtais stratēģiskais mērķis ir reģionālā attīstība kā pamats valsts ilgtermiņa līdzsvarotai izaugsmei. Tas paredz panākt reģionu potenciālu attīstību un sociālekonomisko atšķirību mazināšanos, uzlabojot uzņēmējdarbības vidi, ar lielāku prasmi izmantojot katram reģionam raksturīgos resursus, veicinot katram reģionam raksturīgo specializāciju un kompetences, kā arī radot apstākļus jaunu darba vietu un pakalpojumu izveidei.

Šim mērķim ir noteikts stratēģiskais mērķa indikators – reģionālā IKP starpība, kas ir četru mazāk attīstīto plānošanas reģionu vidējais IKP uz vienu iedzīvotāju līmenis pret augstāk attīstīto plānošanas reģionu. Šī indikatora vērtības atspoguļotas 13. attēlā.

13. attēls. Četru mazāk attīstīto plānošanas reģionu vidējais IKP uz vienu iedzīvotāju līmenis pret augstāk attīstīto plānošanas reģionu no 2012. gada līdz 2022. gadam

Datu avots: CSP

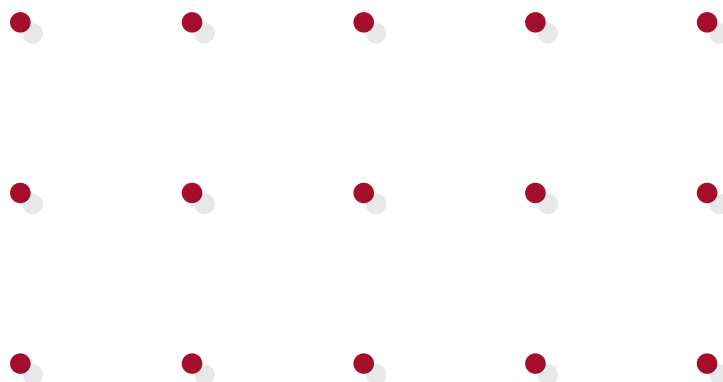
Secināms, ka četros mazāk attīstītajos plānošanas reģionos vidējais IKP uz vienu iedzīvotāju attiecībā pret Rīgas plānošanas reģionu ir palielinājies. Kopumā šī tendence uzskatāma par izvirzītā mērķa trajektorijai atbilstošu, jo no 2018. gada tendence ir bijusi augšupejoša, vienlaikus jāņem vērā, ka četros mazāk attīstītajos plānošanas reģionos iedzīvotāju skaits samazinās lielākos apmēros, līdz ar to ir grūtāk panākt mēroga ekonomikas efektus un produktīvāku izaugsmi.

Tālāk tiek sniegts apkopojums (1. tabula) par NAP2027 stratēģiskajiem mērķiem, ietverot gan mērķu indikatoru bāzes gada vērtības, gan sasniedzamās vērtības, kā arī aktuālās indikatoru vērtības un mērķu īstenošanas progresa novērtējumu.

1. tabula

Mērķa indikators	Bāzes vērtība (gads)	Aktuālā vērtība (gads)	Sasniedzamā vērtība 2024. gadā	Sasniedzamā vērtība 2027. gadā	Novērtējums
[43] Nominālais darba ražīgums uz vienu darba stundu, procentos no ES-27 vidējā rādītāja	59,2 (2018)	63,1 (2022)	65	68	
[44] IKP uz vienu iedzīvotāju, procentos no ES vidējā līmeņa, pēc pirktspējas paritātes līmeņa	71 (2018)	71 (2023)	75	80	
[45] Džini indekss	35,6 (2018)	34,3 (2022)	34	30	
[46] Nabadzības riska indekss bērniem (0–17)	17,5 (2018)	16,2 (2022)	13	11,5	
[47] Apmierinātība ar dzīvi	73,6 (2018)	N/A	77	81	
[47] Apmierinātība ar dzīvi (CSP dati)	6,7 (2018)	6,9 (2023)			
[48] Savstarpējā uzticēšanās (no 16 g.)	6,4 (2018)	6,4 (2022)	6,8	>7	
[49] Reģionālā IKP starpība – četru mazāk attīstīto plānošanas reģionu vidējais IKP uz vienu iedzīvotāju līmenis pret augstāk attīstīto plānošanas reģionu	47 (2017)	50 (2021)	52	55	

PRIORITĂTE “STIPRAS ĢIMENES, VESELI UN AKTĪVI CILVĒKI”

Rīcības virziens “Uz cilvēku centrēta veselības aprūpe”

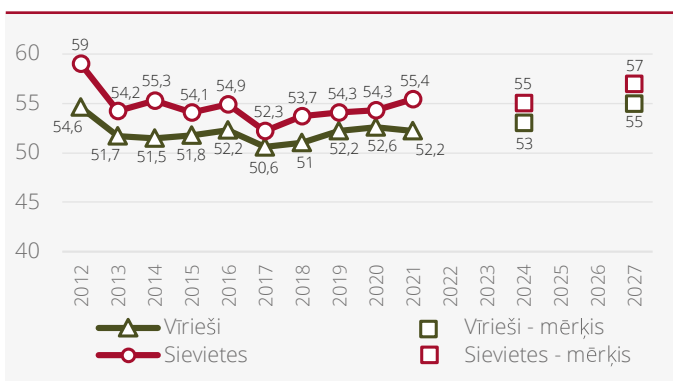
Rīcības virziens NAP2027 darbības periodā paredz sekmēt vienlīdzīgi pieejamu, kvalitatīvu veselības pakalpojumu nodrošināšanu. Lai to īstenotu, viens no būtiskākajiem izaicinājumiem ir piesaistīt mediķus, īpaši ārstus un māsas, darbam valsts finansētu veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanai. Tādēļ paredzēta gan darba samaksas paaugstināšana veselības aprūpes sektorā nodarbinātajiem, gan arī citi motivācijas instrumenti ārstniecības personām un ārstniecības atbalsta personām.

Savukārt, lai uzlabotu pakalpojumu kvalitāti, kā būtiskākie darbu virzieni iecerēti ārstniecības personu un ārstniecības atbalsta personu tālākizglītība, klīnisko ceļu un algoritmu izstrāde un aktualizēšana, kā arī iedzīvotāju izglītošana par veselīga dzīvesveida nozīmi slimību profilaksē. Tāpēc ir paredzēts attīstīt gan ģimenes ārstu lomu un kompetences, gan ieviest mūsdienīgas medicīnas tehnoloģijas, kā arī uzlabot veselības aprūpes pārvaldību kopumā, t. sk. nodrošinot veselības datu digitalizāciju.

Ņemot vērā sabiedrības novecošanos un to, ka ielaistas un hroniskas slimības ir saistītas ne tikai ar vecumu, bet arī nepieejamiem speciālistiem, rindām uz valsts apmaksātiem pakalpojumiem, iedzīvotāju nespēju atļauties maksas veselības aprūpes pakalpojumus un augstajiem pacientu līdzmaksājumiem (out-of-pocket payments) palielinās cilvēku skaits ar hroniskām saslimšanām, tāpēc arvien lielāka nozīme NAP2027 darbības periodā ir integrētu veselības un sociālās aprūpes pakalpojumu attīstīšanai, kā arī nepieciešami ieguldījumi valsts finansētu veselības aprūpes pakalpojumu un zāļu pieejamības paplašināšanai.

Rādītājs par veselīgi nodzīvotiem mūža gadiem atspoguļo iedzīvotāju dzīves kvalitāti un norāda gadu skaitu, kas tiks nodzīvoti veselīgi, bez funkcionāliem traucējumiem un ierobežojumiem. Dati liecina, ka rādītājs Latvijā pamazām uzlabojas, taču tas joprojām ir starp sliktākajiem ES valstu vidū. No vienas puses, to ietekmē neveselīgi dzīvesveida paradumi, no otras – veselības aprūpes sistēmas pieejamība un kvalitāte.

14. attēls. Veselīgi nodzīvoti mūža gadi vīriešiem un sievietēm

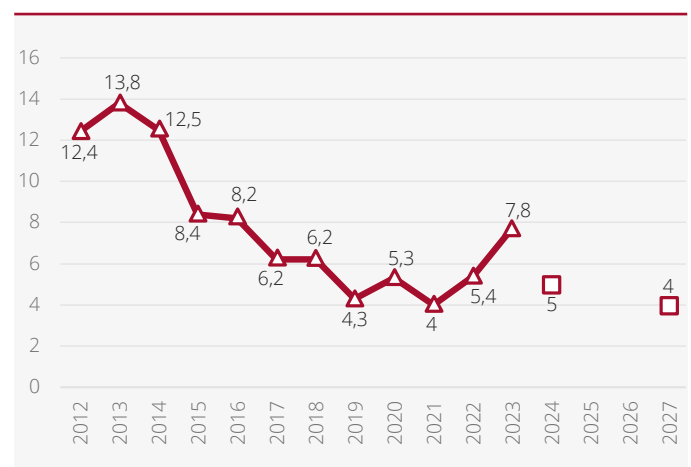

Avots: Eurostat

Rādītājs par veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību atspoguļo iedzīvotāju īpatsvaru, kuri finansiālu iemeslu, rindu vai citu apstākļu dēļ nav varējuši saņemt veselības aprūpes pakalpojumu, lai gan tas ir bijis nepieciešams. Kopumā kopš 2013. gada veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība pakāpeniski uzlabojas un pēdējos gadus tikai

4–5,4 % iedzīvotāju kādu iemeslu dēļ nav varējuši saņemt nepieciešamo veselības aprūpes pakalpojumu. Tomēr pēc Covid-19 pandēmijas situācija ar veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību ir pasliktinājusies, atgriežoties aptuveni 2016. gada līmenī, – 2023. gadā veselības aprūpe kādu iemeslu dēļ nav bijusi pieejama 7,8 % iedzīvotāju. Jāuzsver, ka indikators neuzrāda, cik pieejama ir tieši valsts finansētā veselības aprūpe, bet sniedz priekšstatu par veselības aprūpes pakalpojumu sniedzēju tīklu kopumā.

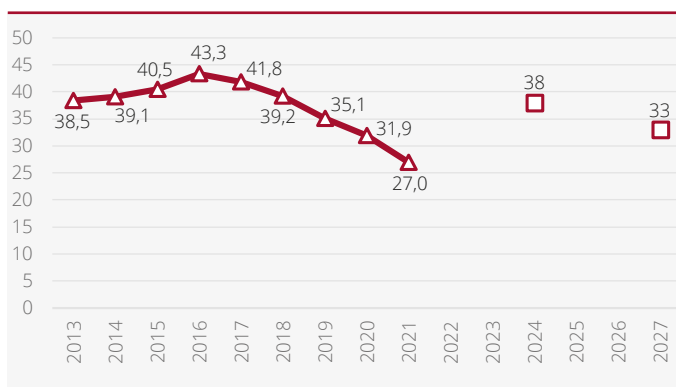
15. attēls. Veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība (neapmierinātās vajadzības pēc veselības aprūpes pakalpojumiem), procentos

Avots: Eurostat

Rādītājs par tiešmaksājumu apjomu veselības aprūpē liecina, ka to īpatsvars kopējos veselības jomas izdevumos stabili samazinās, turklāt samazinājums bijis straujāks, nekā prognozēts NAP2027 izstrādes gaitā. Ņemot vērā, ka Covid-19 pandēmijas laikā veselības aprūpes pieejamība bija ļoti ierobežota, grūti novērtēt, cik lielā mērā šo samazinājumu rādītājā ietekmējušas ierobežotās iespējas saņemt veselības aprūpes pakalpojumu un cik – citi apstākļi, piemēram, valsts izdevumu pieaugums veselības aprūpei.

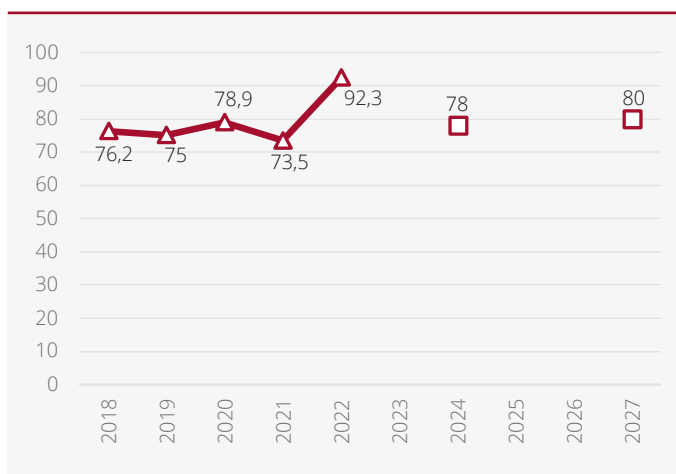
16. attēls. Tiešmaksājumi veselības aprūpē (procentos no kopējiem veselības izdevumiem)

Avots: Eurostat

Pacientu apmierinātība ar veselības aprūpes pakalpojumiem 2022. gadā ir būtiski uzlabojusies un 92,3 % iedzīvotāju atzinuši, ka ir apmierināti ar saņemto veselības aprūpi. Iepriekšējos gados šis rādītājs bija 74–78,9 % robežās. Šādas izmaiņas rādītājā ir grūti interpretējamās un, iespējams, saistītas ar metodoloģiskām izmaiņām rādītāja aprēķināšanā.

17. attēls. Pacientu apmierinātība ar veselības aprūpes pakalpojumiem, procentos

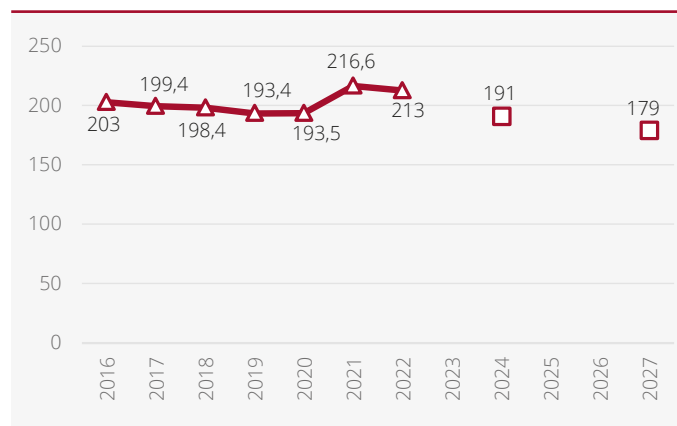

Avots: Veselības ministrija

Medicīniski novēršama mirstība ir nāves gadījumi tādu

cēloņu dēļ, kurus var novērst galvenokārt ar atbilstošiem (laikus sniegtiem, kvalitatīviem, efektīviem) veselības aprūpes pasākumiem, t. sk. skrīningu un ārstēšanu. Savukārt profilaktiski novēršamā mirstība ir nāves gadījumi tādu cēloņu dēļ, kurus var novērst galvenokārt ar efektīviem sabiedrības veselības veicināšanas un primārās profilakses. Pretēji plānotajam, 2021. un 2022. gadā novēršamās mirstības rādītāji ir palielinājušies, nevis samazinājušies, kam par iemeslu ir Covid-19 pandēmija.

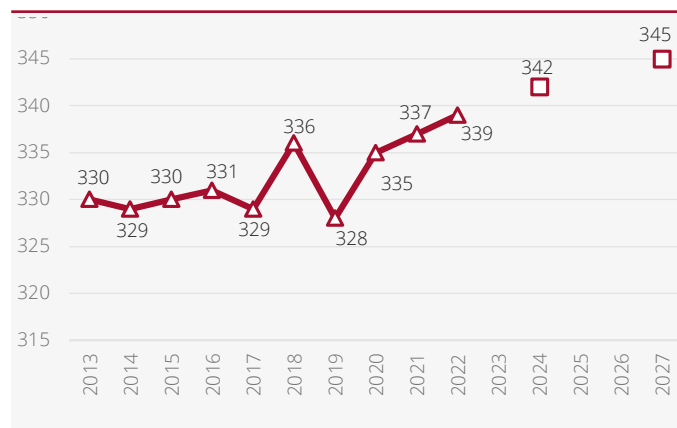
18. attēls. Medicīniski novēršamā mirstība uz 100 000 iedzīvotāju

Avots: SPKC

Praktizējošo ārstu skaits uz 100 000 iedzīvotāju kopš 2018. gada mainījies visai maz, lai gan pēdējos gados ik gadu par 5–25 % paaugstināta darba samaksas daļa tarifā par valsts finansētu veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanu. 2021. gadā uz 100 000 iedzīvotāju bija 337 praktizējoši ārsti, bet 2022. gadā – 339 praktizējoši ārsti.

19. attēls. Praktizējošo ārstu skaits uz 100 000 iedzīvotāju

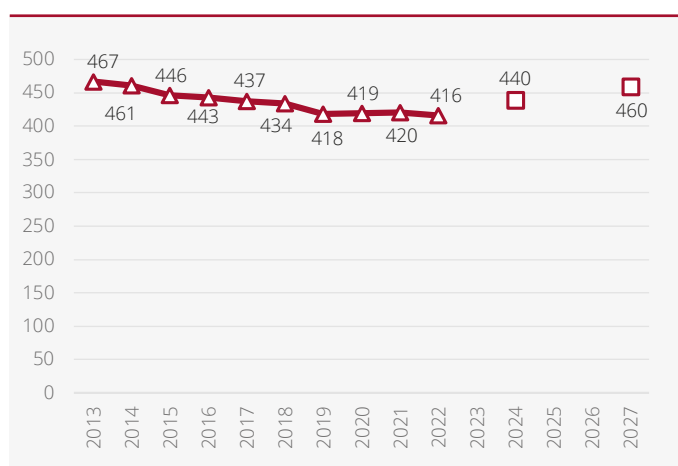

Avots: SPKC

Lai uzlabotu veselības aprūpes sistēmas noturību, ir nepieciešami ieguldījumi veselības aprūpes darbinieku pieņemšanā un noturēšanā – veselības darb spēka nodrošinājums cieši korelē ar mirstības rādītājiem.

Praktizējošo māsu skaits uz 100 000 iedzīvotāju pēdējo desmit gadu laikā ir ievērojami samazinājies, 2019. gadā sasniedzot zemāko punktu – 418 māsas. Lai situāciju mainītu, māsām ir palielināts gan atalgojums, gan arī mainīta kārtība un atcelta sertifikācija. Taču to, kāda bijusi reformas ietekme uz māsu skaita palielināšanos, varēs novērtēt tikai pēc vairākiem gadiem. 2021. gadā māsu skaits joprojām saglabājies iepriekšējo gadu līmenī - 420 māsas uz 100 000 iedzīvotāju, savukārt 2022. gadā tas samazinājies vēl vairāk, sasniedzot 416 māsas uz 100 000 iedzīvotāju.

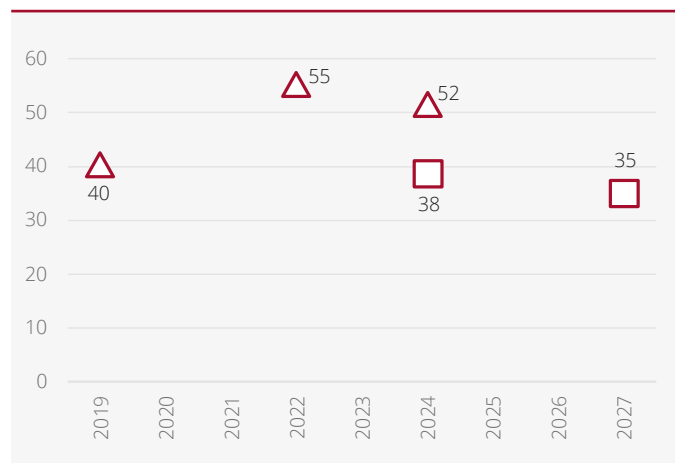
20. attēls. Praktizējošo māsu skaits uz 100 000 iedzīvotāju

Avots: SPKC

Vidējais gaidīšanas laiks bērniem uz sekundāru ambulatoru konsultāciju BKUS kopš 2019. gada ir pasliktinājies. Ja 2019. gadā pie ārsta speciālista BKUS bija jāgaida rindā vidēji 48 dienas, tad 2023.gada 31.decembrī vidējais rindas garums uz sekundāru ambulatoru konsultāciju jau ir 61 diena. Šādi dati uztrauc, ņemot vērā, ka BKUS ir galvenais specializētās ambulatorās aprūpes pakalpojumu nodrošinātājs bērniem visā Latvijā. Ierobežoti veselības aprūpes pieejamības apstākļi var ietekmēt bērnu veselību un dzīves kvalitāti ilgtermiņā, pasliktinot viņu nākotnes izredzes. Tādēļ būtu nepieciešams padziļināti izvērtēt, kurās tieši veselības jomās rindas uz sekundāru ambulatoru konsultāciju BKUS ir visgarākās un kā šo rindu garumu ietekmē bērnu veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība reģionos.

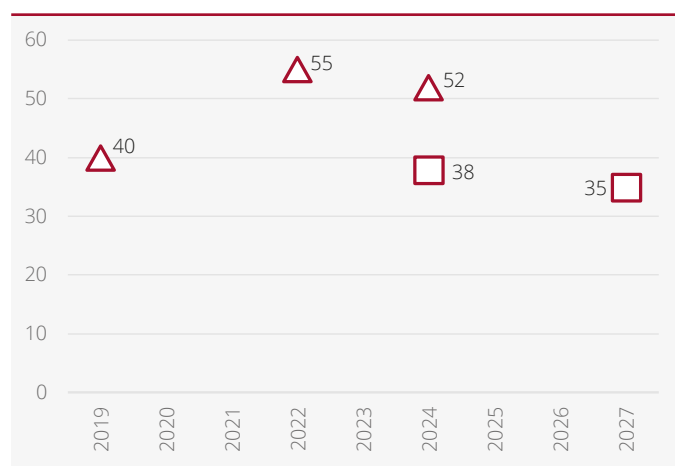
21. attēls. Vidējais gaidīšanas laiks bērniem (līdz 18 g. v.) uz sekundāru ambulatoru konsultāciju BKUS, dienas

Avots: NVD

Gaidīšanas laiks bērniem uz plānveida operāciju dienas stacionārā BKUS kopš 2019. gada ir būtiski palielinājies, tādējādi liecinot, ka veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība bērniem ir pasliktinājusies.

22. attēls. Vidējais gaidīšanas laiks bērniem (līdz 18 g. v.) uz plānveida operāciju dienas stacionārā BKUS, dienas

Avots: NVD

2019. gadā uz plānveida operāciju vajadzēja gaidīt rindā vidēji 40 dienas, tad 2022. gadā jau vidēji 55 dienas, bet 2023.gada 31.decembrī – 52 dienas. Iespējams, viens no iemesliem tam ir Covid-19 pandēmija, kuras laikā daļa veselības aprūpes pakalpojumu nebija pieejama vispār, bet pēc tās pieprasījums pēc veselības aprūpes pakalpojumiem būtiski palielinājās, pārsniedzot iespējas. Taču vienlaikus rindu ilgums BKUS vērtējams kontekstā ar bērnu veselības aprūpes pieejamības izmaiņām reģionos.

Mērķu sasniegšanas progress raksturojums

2. tabula

Mērķa indikators	Bāzes vērtība (gads)	Aktuālā vērtība (gads)	Sasniedzamā vērtība 2024. gadā	Sasniedzamā vērtība 2027. gadā	Novērtējums
(59) Veselīgi nodzīvoti mūža gadi vīriešiem un sievietēm	50,6/52,2 (2017)	52,2/55,4 (2021)	53/55	55/57	
(60) Veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība (neapmierinātās vajadzības pēc veselības aprūpes pakalpojumiem)	6,2 (2018)	7,7 (2023)	5,0	4,0	
(61) Tiešmaksājumi veselības aprūpē (no kopējiem veselības izdevumiem)	41,7 (2017)	27,0 (2021)	38	33	
(62) Pacientu apmierinātība ar veselības aprūpes pakalpojumiem	76,2 (2018)	92,3 (2022)	78	80	
(63) Profilaktiski/medicīniski novēršamā mirstība uz 100 000 iedzīvotāju	342/198 (2018)	352/213 (2022)	325/191	316/179	
(64) Praktizējošo ārstu skaits uz 100 000 iedzīvotāju	337 (2018)	339 (2022)	342	345	
(65) Praktizējošo māsu skaits uz 100 000 iedzīvotāju	434 (2018)	416 (2022)	440	460	
(66) Vidējais gaidīšanas laiks bērniem (līdz 18 g. v.) uz sekundāru ambulatoru konsultāciju BKUS	48 (2019)	61 (31.12. 2023)	42	39	
(67) Vidējais gaidīšanas laiks bērniem (līdz 18 g. v.) uz plānveida operāciju dienas stacionārā BKUS	40 (2019)	52 (31.12. 2023)	38	35	

Rīcības virziens “Psiholoģiskā un emocionālā labklājība”

Rīcības virziens NAP2027 darbības periodā paredz veicināt cilvēku psiholoģisko un emocionālo labklājību, lai tādējādi stiprinātu iedzīvotāju noturību krīzes situācijās, sekmētu individuālā potenciāla attīstību bērniem un jauniešiem, kā arī mazinātu deviantas uzvedības veidošanās riskus, nostiprinot veselību kā vērtību.

Lai stiprinātu sabiedrības psihisko veselību, paredzēts īstenot uz mērķa grupām orientētus profilakses pasākumus un intervenci, kā arī paplašināt sabiedrības zināšanas un izpratni par psihiskās un emocionālās veselības nozīmi.

Atkarību izraisošo vielu un procesu atkarības izplatības mazināšanai plānots īstenot pierādījumos balstītu un izmaksu efektīvu rīcībpolitiku, piedāvājot jaunas iniciatīvas, kas varētu sekmēt mērķu sasniegšanu.

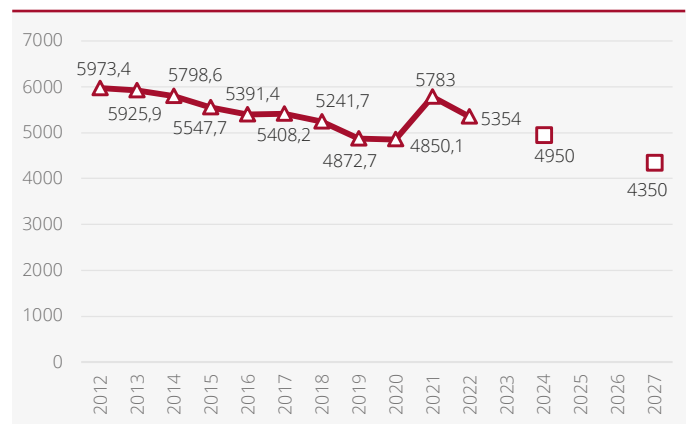
Lai mazinātu vardarbības izplatību un sabiedrības toleranci pret vardarbību, plānots paplašināt prevenciju, t.sk. mazinot arī ņirgāšanās jeb bulinga izplatību bērnu un jauniešu vidū izglītības vidē, kā arī pilnveidot atbalstu krīzes situācijās un pārciestas vardarbības gadījumos.

Bērnu emocionālās un psihiskās veselības veicināšana tiek uzskatīta par visefektīvāko ieguldījumu veselībā, cilvēkkapitālā un nākotnes tautsaimniecībā. Tāpēc rīcības virziena ietvaros plānota starpsektoru sadarbībā balstītas agrīnā preventīvā atbalsta sistēmas izveide bērnu veselīgai attīstībai un pašrealizācijai, paredzot būtiskus uzlabojumus pieejā, kā tiek savlaicīgi atpazīti riski bērna attīstībai, vienlaikus arī paplašinot pieejamo agrīnās intervences pakalpojumu klāstu bērniem, kuriem tas nepieciešams, kā arī īstenojot pasākumus vecāku prasmju pilnveidošanai.

Rādītājs par potenciāli zaudētiem mūža gadiem uz 100 000 iedzīvotāju atspoguļo to gadu skaitu, ko cilvēki būtu varējuši nodzīvot, ja nebūtu miruši priekšlaikus, nesasniedzot 64 gadu vecumu. Līdz pat 2020. gadam potenciāli zaudēto mūža gadu skaits pakāpeniski samazinājās, tādējādi radot arvien mazākus zaudējumus sabiedrībai, valstij un ekonomikai. 2022.gadā rādītājs ir pieaudzis, kas ir skaidrojams ar Covid-19 pandēmijas ietekmi, ņemot vērā, ka dzīvību slimības dēļ zaudēja arī gados jauni cilvēki..

Novēršams priekšlaicīgas mirstības riska faktors ir neveselīga dzīvesveida paradumi, īpaši alkohola lietošana, tāpēc, lai mazinātu potenciāli zaudēto mūža gadu skaitu, būtiski ir īstenot striktu alkohola patēriņu ierobežojošu politiku, vienlaikus stiprinot sabiedrības psihisko veselību.

23. attēls. Potenciāli zaudētie mūža gadi uz 100 000 iedzīvotāju līdz 64 gadu vecumam

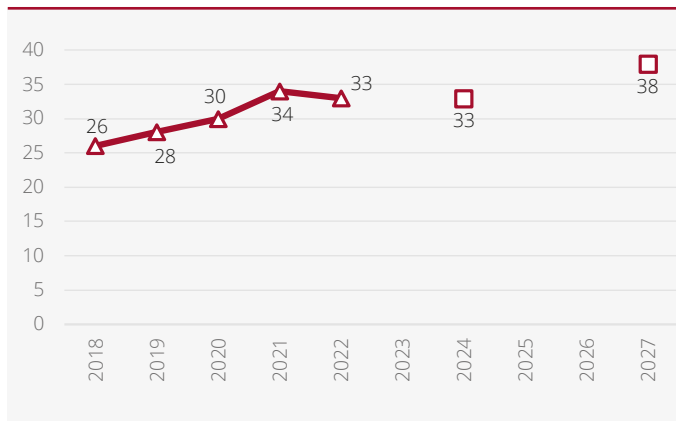
Avots: SPKC

Rādītājs par to bērnu un jauniešu ar speciālām vajadzībām īpatnību, kuri turpina izglītību pēc obligātās izglītības apguves, rīcības virziena kontekstā atspoguļo to, vai un cik veiksmīgi tiek organizēta agrīna attīstības risku atpazīšana bērniem, vai un kā bērni ar identificētiem riskiem saņem integrētus agrīna atbalsta un agrīnās intervences pakalpojumus, kas palīdz mazināt attīstības risku negatīvo ietekmi, stiprinot bērna stiprās puses, tādējādi sekmējot iekļaušanu sabiedrībā, izglītībā un uzlabojot kopumā viņa izredzes dzīvē.

Laikus nodrošināts, intensīvs atbalsts bērniem, kam tas nepieciešams, ir pamats, lai bērns turpinātu izglītības apguvi arī pēc obligātās izglītības ieguves.

Dati rāda, ka to bērnu ar speciālām vajadzībām īpatsvars, kuri turpina izglītības apguvi pēc obligātās izglītības ieguves, ar katru gadu pakāpeniski pieaug. 2022. gadā izglītības apguvi pēc obligātās izglītības ieguves turpināja trešdaļa bērnu ar speciālām vajadzībām.

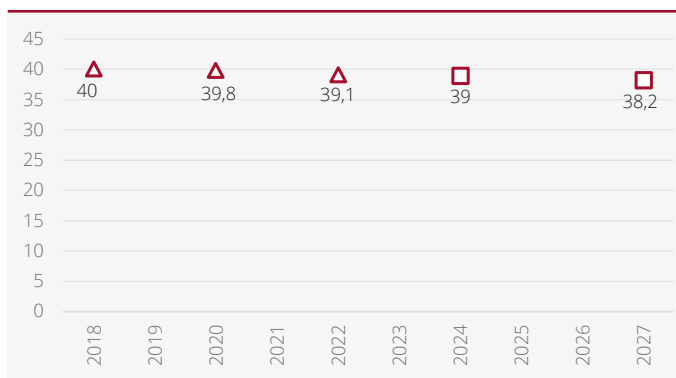
24. attēls. Bērnu un jauniešu ar speciālām vajadzībām īpatsvars, kas turpina izglītību pēc obligātās izglītības iegūšanas, procentos

Avots: IZM

Rādītājs par pēdējā gada laikā pārmērīgi (turpmāk - riskanta veidā*) alkoholu lietojošo īpatsvaru darbspējas vecuma iedzīvotāju vidū kopš 2018. gada saglabājas augsts. Kā rāda OECD apsekojums, 2022. gadā alkoholu riskantā veidā lietojuši 39,1% darbspējas vecuma iedzīvotāju. Jānorāda, ka pārskata periodā būtiskas izmaiņas rīcībpolitikā, kas sekmētu alkohola patēriņa mazināšanos sabiedrībā, nav īstenotas, turklāt Covid-19 pandēmijas laikā reģistrētais absolūta alkohola patēriņš uz vienu 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju Latvijā palielinājās.

25. attēls. Pēdējā gada laikā alkoholu riskantā veidā lietojošo īpatsvars darbspējas vecumā, procentos

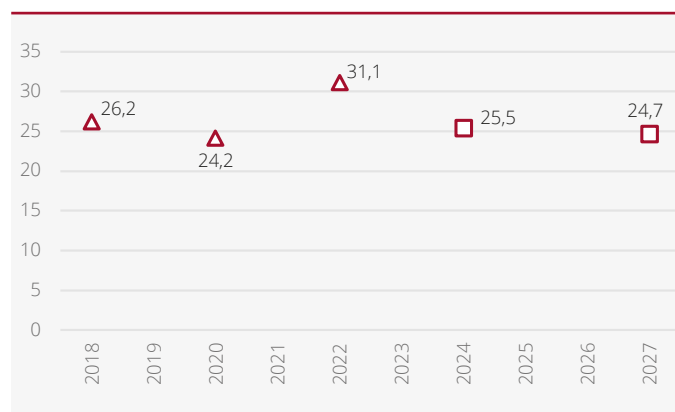
Avots: OECD

Ikdienas smēķēšanas paraduma izplatība darbspējas vecuma iedzīvotāju vidū 2022. gadā ir būtiski palielinājusies.

* 60 un vairāk grami absolūtā alkohola vienā iedzeršanas reizē. 60 grami atbilst 5 alkohola devām

Ja divus gadus iepriekš, t. i., 2020. gadā par regulāriem smēķētājiem sevi uzskatīja 24,2 % darbspējas vecuma iedzīvotāju, tad 2022. gadā tādi ir jau 31,1 %. Ikdienā smēķējušo īpatsvara pieaugumu ietekmējusi gan Covid-19 pandēmija, ņemot vērā, ka tās laikā pieauga atkarību izraisīto vielu izplatība arī citviet Eiropā, gan arī elektronisko smēķējamo ierīču popularitātes pieaugums, izplatītājiem pozicionējot tos tirgū kā veselībai šķietami nekaitīgākus un alternatīvus produktus.

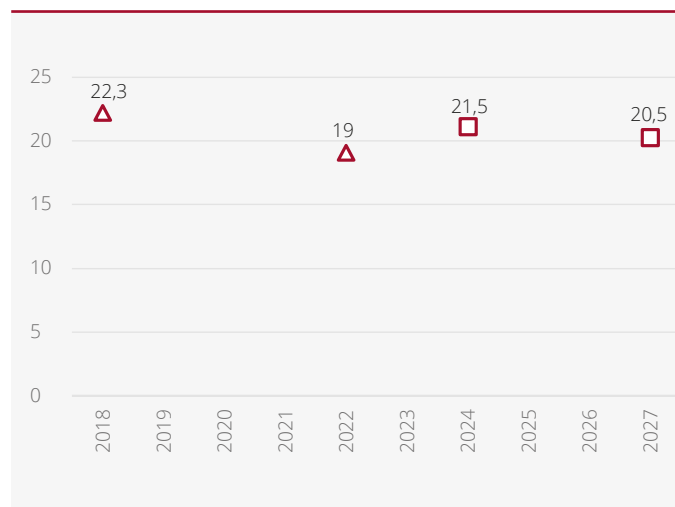
26. attēls. Ikdienas smēķēšanas paraduma izplatība cilvēkiem darbspējas vecumā, procentos

Avots: SPKC

Skolēnu īpatsvars, kuri cietuši no skolasbiedru ņirgāšanās, atbilstoši HBSC pētījuma datiem, nedaudz ir samazinājies. Ja 2018. gadā no vienaudžu ņirgāšanās bija cietuši 22,3 % skolēnu, tad 2022. gadā par šādu pieredzi ziņojuši 19 % skolēnu. Tomēr ne OECD skolēnu vidū veiktais pētījums, ne arī citi pētījumi par vardarbības un bulinga izplatību skolēnu vidū pozitīvas izmaiņas neuzrāda, līdz ar to uzskatāms, ka izmaiņas rādītājā ir statistiskās kļūdas robežās un vardarbības problemātika bērnu un jauniešu vidū ir nemainīga.

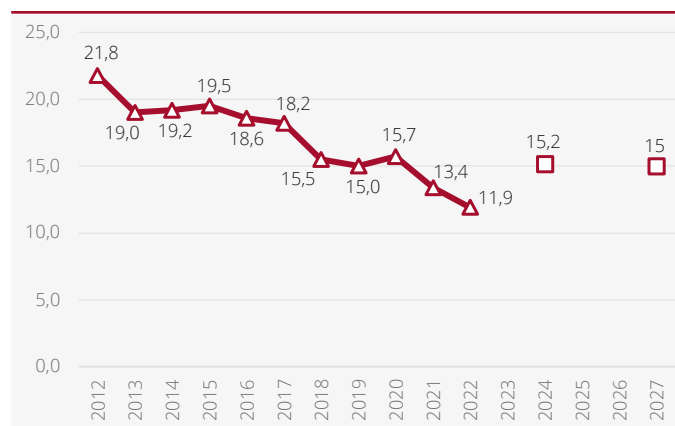
27. attēls. Skolēni, kuri cietuši no skolasbiedru ņirgāšanās, procentos

Avots: SPKC

Mirstība no tīša paškaitējuma jeb pašnāvības uz 100 000 iedzīvotāju pēdējo desmit gadu laikā pakāpeniski samazinās, un 2022. gadā sasniegts zemākais rādītājs. Tīšs paškaitējums kā nāves cēlonis bijis 11,9 cilvēkiem uz 100 000 iedzīvotāju.

28. attēls. Mirstība no pašnāvības uz 100 000 iedzīvotāju

Avots: SPKC

Mērķu sasniegšanas progress raksturojums

3. tabula

Mērķa indikators	Bāzes vērtība (gads)	Aktuālā vērtība (gads)	Sasniedzamā vērtība 2024. gadā	Sasniedzamā vērtība 2027. gadā	Novērtējums
(78) Potenciāli zaudētie mūža gadi uz 100 000 iedzīvotāju līdz 64 gadu vecumam	5235 (2018)	5354 (2022)	4950	4350	
(79) Bērnu un jauniešu ar speciālām vajadzībām īpatsvars, kas turpina izglītību pēc obligātās izglītības iegūšanas	28 (2019)	33 (2022)	33	38	
(80) Pēdējā gada laikā pārmērīgi alkoholu lietojušo īpatsvars darbspējas vecumā	40,0 (2018)	39,1 (2022)	39,0	38,2	
(81) Ikdienas smēķēšanas paraduma izplatība cilvēkiem darbspējas vecumā	26,2 (2018)	31,1 (2022)	25,5	24,7	
(82) Skolēni, kuri cietuši no skolasbiedru ģirgāšanās	22,3 (2018)	19 (2022)	21,5	20,5	
(83) Mirstība no pašnāvības uz 100 000 iedzīvotāju	15,5 (2018)	11,9 (2022)	15,2	15,0	

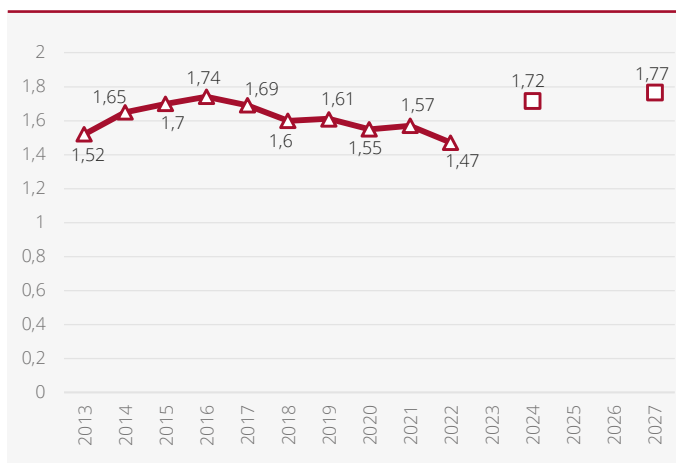
Rīcības virziens “Stipras ģimenes paaudzēs”

Rīcības virziens vērst uz ģimenes kā vērtības stiprināšanu sabiedrībā, pilnveidojot atbalsta sistēmu ģimenēm un to pamatvajadzību kvalitatīvam nodrošinājumam, sniedzot vienlīdzīgas iespējas bērniem neatkarīgi no ģimenes sociālā stāvokļa.

Būtiska rīcības virziena sastāvdaļa ir mērķtiecīgi risinājumi ģimenes valsts politikas stiprināšanai, sekmējot dzimstību un nabadzības risku mazināšanu ģimenēm ar bērniem, kā arī veidojot labvēlīgus apstākļus un vidi bērnu veselīgai attīstībai un audzināšanai.

Ņemot vērā, ka samazinās reproduktīvajā vecumā esošo valsts iedzīvotāju skaits, rīcības virziens paredz labvēlīgākas vides veidošanu tautas ataudzes nodrošināšanai. Lai to īstenotu, jāpilnveido mērķēta finansiālā atbalsta un kvalitatīvu pakalpojumu sniegšana ģimenēm ar bērniem, it īpaši ģimenēm, kurās kādam no tās locekļiem ir invaliditāte, viena vecāka ģimenēm un daudz bērnu ģimenēm, kā arī jānodrošina sekmīga ģimenes un darba dzīves savienošana, kas aktuāla ne vien bērnu vispusīgas attīstības nodrošināšanai, bet arī sabiedrības novecošanās kontekstā, vienlaikus veicināma remigrācija, radot labvēlīgus apstākļus tiem, kas apsver iespējas atgriezties dzimtenē.

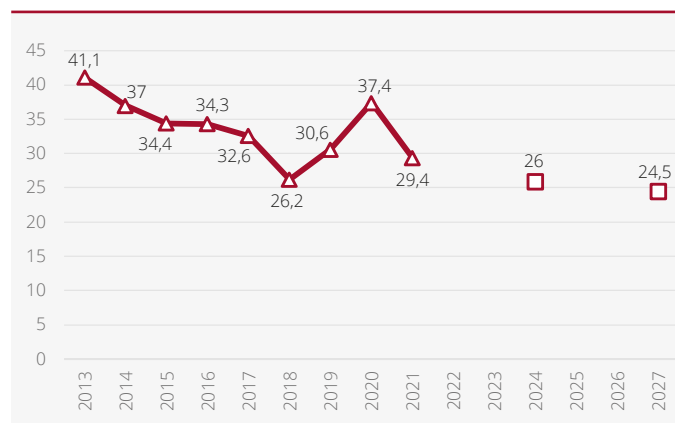
29. attēls. Summārais dzimstības koeficients

Avots: CSP

Summārais dzimstības koeficients ir paaudžu nomaiņu raksturojošs rādītājs – tas parāda vidējo bērnu skaitu, kuri varētu piedzimt vienai sievietei viņas dzīves laikā, ja dzimstība katrā vecuma grupā saglabātos aprēķina gada līmenī. 2016. gadā Latvijā šis rādītājs pieauga līdz 1,74, sasniedzot augstāko līmeni kopš 1992. gada, tomēr, sākot ar 2017. gadu, tas ir pakāpeniski samazinājies un jau 2022. gadā sasniedzis zemāko rādītāju – 1,47. Lai arī summārais dzimstības koeficients Latvijā ir virs vidējā Eiropas Savienībā, tomēr esošie rādītāji uzrāda krītošu dinamiku un pilnvērtīgai tautas ataudzei Latvijā ir nepieciešami risinājumi un būtisks valsts politikā balstīts atbalsts.

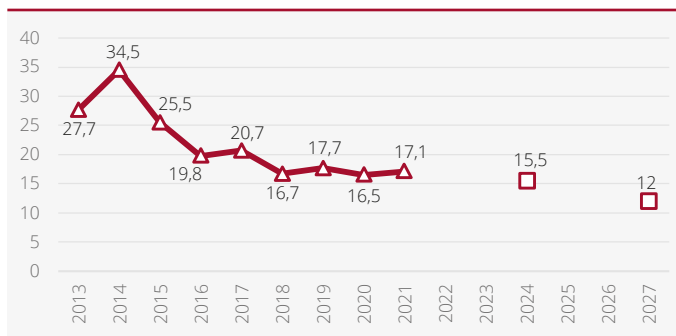
30. attēls. Nabadzības riska indekss ģimenēm, kurās bērnus audzina viens pieaugušais, procentos

Avots: CSP

Nabadzības riska indekss ģimenēm, kurās bērnus audzina viens pieaugušais, pēc strauja kāpuma 2019. gadā (30,6 %) un 2020. gadā (37,4 %), 2021. gadā ir nokrities, tomēr vēl arvien nesasniedz bāzes gada vērtību. Straujais indeksa kāpums 2019.–2020. gadā varētu būt saistīts ar Covid-19 pandēmiju un energoresursu cenu kāpumu mājaimniecībām, kas attiecīgi pēc situācijas normalizēšanās un mērķētā valsts/pašvaldību atbalsta ģimenēm ar bērniem 2021. gadā samazinājies.

31. attēls. Nabadzības riska indekss mājsaimniecībām, ko veido divi pieaugušie un trīs vai vairāk apgādībā esoši bērni, procentos

Avots: CSP

Arī nabadzības riska indekss mājsaimniecībām, ko veido divi pieaugušie un trīs vai vairāk apgādībā esoši bērni, neuzrāda pozitīvu tendenci, kaut arī piedzīvojis mazākās svārstības. Pēc neliela kāpuma 2019. gadā (17,7 %) indekss 2020. gadā krities līdz 16,5 % un 2021. gadā atkal pieaudzis līdz 17,7 %.

32. attēls. Bērnu īpatsvars, kuri dzīvo kopā ar abiem vecākiem, procentos

Avots: CSP

Lai arī kopumā bērnu īpatsvars, kuri dzīvo kopā ar abiem vecākiem, pēdējo gadu laikā nedaudz pieaug, iespējams, ka 2024. gadam noteikto sasniedzamo mērķa vērtību – 74,5 % sasniegt varētu neizdoties.

33. attēls. Remigrantu skaits

Avots: CSP

Kopš 2020. gada dati uzrāda būtisku remigrantu skaita pieaugumu, pārsniedzot pat 2027. gadā plānoto. Tas lielā mērā saistīts gan ar Covid-19 pandēmijas izplatību, kas iedzīvotājiem lika atgriezties Latvijā, kā arī jaunajām, attālinātā darba iespējām, gan arī mērķtiecīgu atbalsta programmu īstenošanu, kas vērsta uz remigrantu atgriešanos mājās.

Mērķu sasniegšanas progress raksturojums

4. tabula

Mērķa indikators	Bāzes vērtība (gads)	Aktuālā vērtība (gads)	Sasniedzamā vērtība 2024. gadā	Sasniedzamā vērtība 2027. gadā	Novērtējums
[96] Summārais dzimstības koeficients	1,6 (2018)	1,47 (2022)	1,72	1,77	↓
[97] Nabadzības riska indekss ģimenēm, kurās bērnus audzina viens pieaugušais, %	26,2 (2018)	29,4 (2021)	26	24,5	↓
[98] Nabadzības riska indekss mājsaimniecībām, ko veido divi pieaugušie un trīs vai vairāk apgādībā esoši bērni, %	16,7 (2018)	17,1 (2021)	15,5	12	↑
[99] Bērnu īpatsvars, kuri dzīvo kopā ar abiem vecākiem, %	69,5 (2017)	70,5 (2018)	74,5	78	○
[100] Remigrantu skaits	4852 (2018)	9309 (2022)	6000	6000	↑

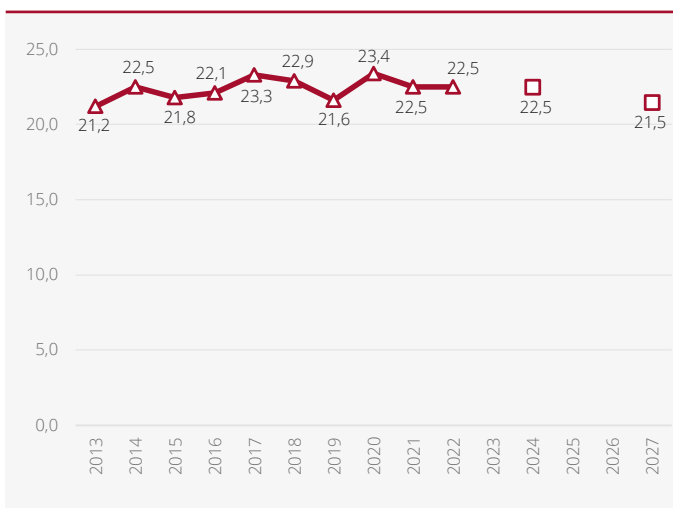
Rīcības virziens "Sociālā iekļaušana"

Latvijā ir salīdzinoši augsts to cilvēku īpatsvars, kuri darbnespējas, vecuma vai citu iemeslu dēļ ienākumus negūst no algota darba, – gan personas ar invaliditāti, gan tie, kuri fizisku vai psihisku veselības traucējumu dēļ pakļauti priekšlaicīgam darbaspēju zudumam, seniori, kā arī aprūpējami personu ģimenes locekļi.

Lai sociālo atbalstu varētu sniegt individualizēti, piedāvājot to, kas katram ir visvairāk vajadzīgs, NAP2027 paredz būtiskus ieguldījumus sociālās aizsardzības sistēmā, kas spēj nodrošināt iedzīvotāju individuālajām vajadzībām atbilstošus kvalitatīvus sociālos pakalpojumus. Rīcības virziens vērstas arī uz sociālo darbinieku un sociālo pakalpojumu sniedzēju motivācijas un atalgojuma sistēmas pilnveidi, attīstot profesionālās kompetences, nodrošinot sociālo pakalpojumu klāstu, kvalitāti un pieejamību, paplašinot sabiedrībā balstītus aprūpes un ģimeniskai videi pietuvinātus institucionālās aprūpes pakalpojumus.

Latvijā joprojām saglabājas viens no augstākajiem ienākumu nevienlīdzības rādītājiem ES, tādēļ sociālās aizsardzības sistēmas efektivitātes celšana, nabadzības un ienākumu nevienlīdzības mazināšana, tai skaitā minimālo ienākumu līmeņa ieviešana arvien saglabā aktualitāti un ir viens no lielākajiem izaicinājumiem arī NAP2027.

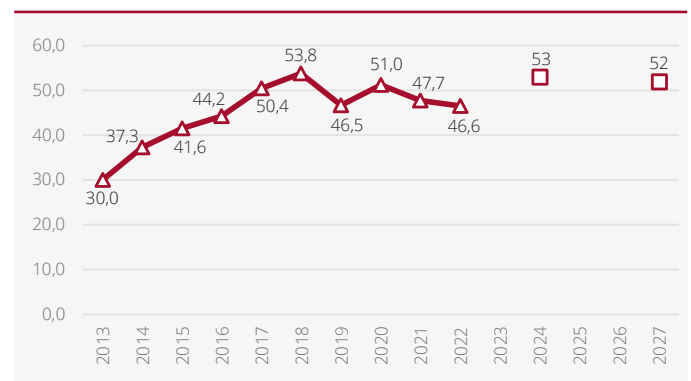
34. attēls. Nabadzības riska indekss pēc sociālo transfertu saņemšanas, procentos

Avots: Eurostat

Pozitīvas attīstības tendences uzrāda vairāki nabadzības rādītāji, ko ietekmēja Covid-19 laikā sniegtais valsts ārkārtas atbalsts specifiskām mērķa grupām, tādējādi īslaicīgi radot pozitīvākus rezultātus. Kā liecina dati, tad kopumā ir samazinājies un pat jau sasniedzis 2024. gadā plānotās mērķa vērtības nabadzības riska indekss pēc sociālo transfertu saņemšanas. Pēc šī rādītāja krituma 2019. gadā līdz 21,6 % tas 2020. gadā nedaudz palielinājās – līdz 23,4 % un 2021. gada rādītājs atkal ir nedaudz samazinājies līdz 22,5 %, kas atbilst noteiktajai 2024. gada mērķa vērtībai.

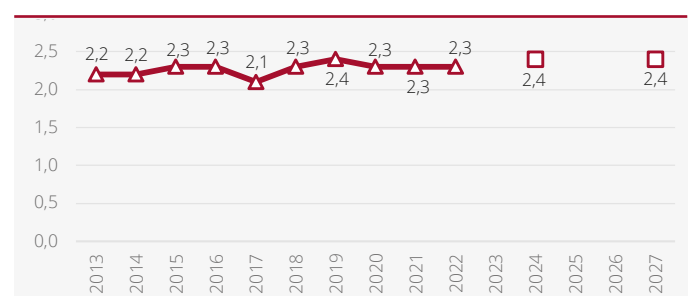
35. attēls. Nabadzības riska indekss pensionāriem vecumā 65+ gadi, procentos

Avots: Eurostat

Līdzīga dinamika vērojama arī nabadzības riska indeksam pensionāriem vecumā 65+ gadi. Pēc rādītāja krituma 2019. gadā (46,7 %) tas 2020. gadā pieaudzis līdz 51,2 %, bet kopš 2021. gada samazinājies attiecīgi līdz 47,8 % un 46,6 % 2022. gadā, tādējādi sasniedzot noteiktās mērķa vērtības gan 2024. gadam, gan 2027. gadam.

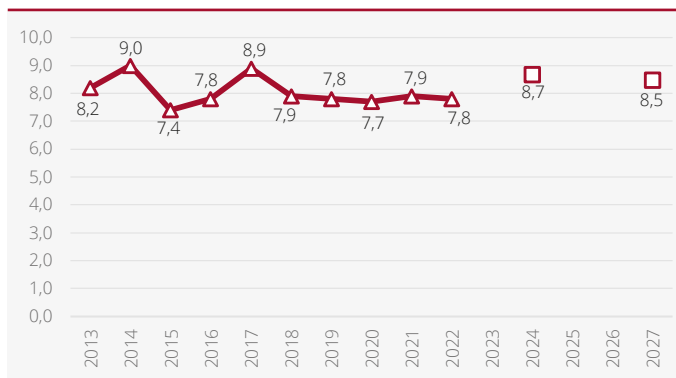
36. attēls. 1. deciju grupas māsaimniecību ekvivalento rīcībā esošo (neto) ienākumu kopsummas procentuālā daļa no visu māsaimniecību ekvivalento rīcībā esošo (neto) ienākumu kopsummas, procentos

Avots: Eurostat

Diemžēl pozitīvu tendenci neuzrāda nevienlīdzības rādītāju dinamika. Pirmās decīju grupas mājsaimniecību ekvivalento rīcībā esošo (neto) ienākumu kopsummas procentuālā daļa no visu mājsaimniecību ekvivalento rīcībā esošo (neto) ienākumu kopsummas (procentos) nedaudz palielinājās 2019. gadā, tomēr jau nākamajā 2020. gadā atkal atgriezās iepriekšējā līmenī un joprojām saglabājas bāzes gada līmenī – 2,3 %.

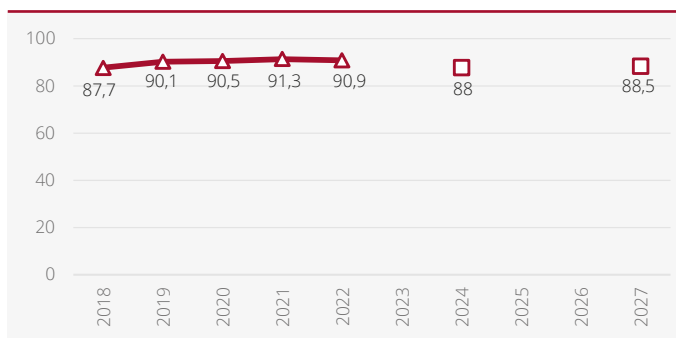
37. attēls. Personu īpatsvars, kuru ienākumu līmenis ir zemāks par minimālo, procentos

Avots: Eurostat

Pēc neliela krituma 2018. gadā – līdz 7,9 % – jau ilgāku laiku to personu īpatsvars, kuru ienākumu līmenis ir zemāks par minimālo, saglabājies stabils – 7,9 % – un jau pārsniedzis 2024. un 2027. gadam noteiktās mērķa vērtības.

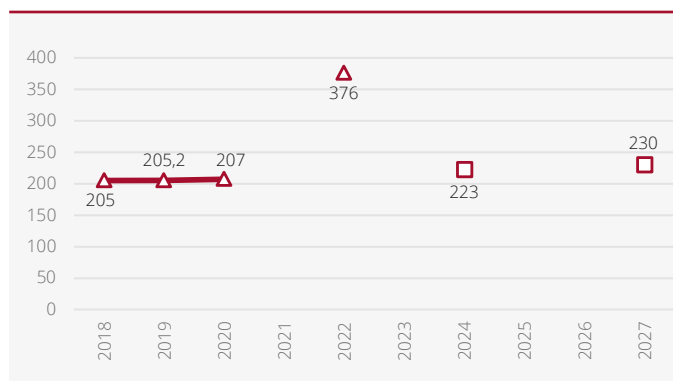
38. attēls. Aizbildnībā un audžuģimenēs (ģimeniskā vidē) dzīvojošu bērnu īpatsvars no visu ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu skaita, procentos

Avots: LM

Sasniegts un pat pārsniegts ir 2027. gadā plānotais rādītājs (88,5 %) par aizbildnībā un audžuģimenēs (ģimeniskā vidē) dzīvojošu bērnu īpatsvaru no visu ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu skaita. 2022. gada dati liecina, ka ģimeniskā vidē dzīvo 90,9 % no visa ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu skaita.

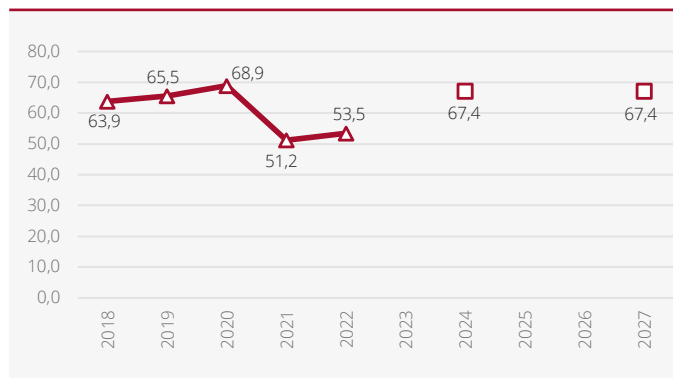
39. attēls. Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu saņēmēju skaits uz 10 000 iedzīvotāju (gada sākumā)

Avots: LM

Par plašāku sociālo pakalpojumu pieejamību liecina strauji pieaugušais sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu saņēmēju skaits. Kopš 2021. gada sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu **saņēmēju skaits uz 10 000** iedzīvotāju gandrīz dubultojies, sasniedzot 376 uz 10 000 iedzīvotāju.

40. attēls. Sociālo dienestu īpatsvars, kuri izpilda likumdošanā noteikto normu par minimālo sociālā darba speciālistu skaitu, procentos

Avots: LM

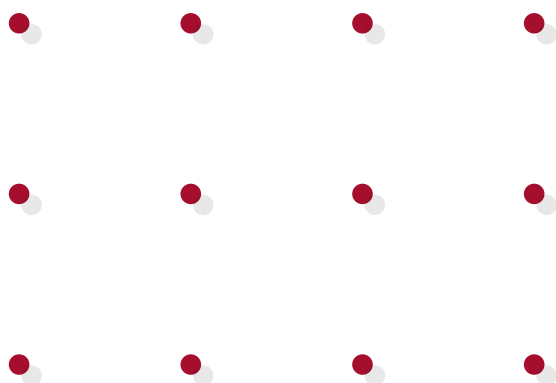
Par smago situāciju nozarē – darbinieku pārslodzi, nepieciešamām investīcijām un uzlabojumiem pašvaldību sociālo dienestu darbā – liecina zema sociālo dienestu īpatsvars, kuri izpildījuši likumdošanā noteikto normu par minimālo sociālā darba speciālistu skaitu. Kopš 2018. gada (63,9 %) rādītājs ir pasliktinājies, un 2021. gadā tikai 51 % no sociālajiem dienestiem spēja izpildīt likumdošanā noteikto normu par minimālo sociālā darba speciālistu skaitu, 2022. gadā rādītājs ir nedaudz uzlabojies, tomēr arvien vēl vērojams būtisks sociālā darba speciālistu trūkums.

Mērķu sasniegšanas progress raksturojums

5. tabula.

Mērķa indikators	Bāzes vērtība (gads)	Aktuālā vērtība (gads)	Sasniedzamā vērtība 2024. gadā	Sasniedzamā vērtība 2027. gadā	Novērtējums
[110] Nabadzības riska indekss pēc sociālo transfertu saņemšanas, %	22,9 (2018)	22,5 (2022)	22,5	21,5	
[111] Nabadzības riska indekss pensioņāriem vecumā 65+ gadi, %	53,7 (2018)	46,6 (2022)	53	52	
[112] Pirmās decīļu grupas māsaimniecību ekvivalento rīcībā esošo (neto) ienākumu kopsummas procentuālā daļa no visu māsaimniecību ekvivalento rīcībā esošo (neto) ienākumu kopsummas, %	2,3 (2018)	2,3 (2022)	2,4	2,4	
[113] Personu īpatsvars, kuru ienākumu līmenis ir zemāks par minimālo, %	8,9 (2017)	7,8 (2022)	8,7	8,5	
[114] Aizbildnībā un audžuģimenēs (ģimeniskā vidē) dzīvojošu bērnu īpatsvars no visu ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu skaita %	87,7 (2018)	90,9 (2022)	88	88,5	
[115] Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu saņēmēju skaits uz 10 000 iedzīvotāju (gada sākumā)	205 (2019)	376 (2022)	223	230	
[116] Sociālo dienestu īpatsvars, kuri izpilda likumdošanā noteikto normu par minimālo sociālā darba speciālistu skaitu, %	63,9 (2018)	53,5 (2022)	67,4	67,4	

PRIORITĀTE “ZINĀŠANAS UN PRASMES PERSONĪBAS UN VALSTS IZAUGSMEI”

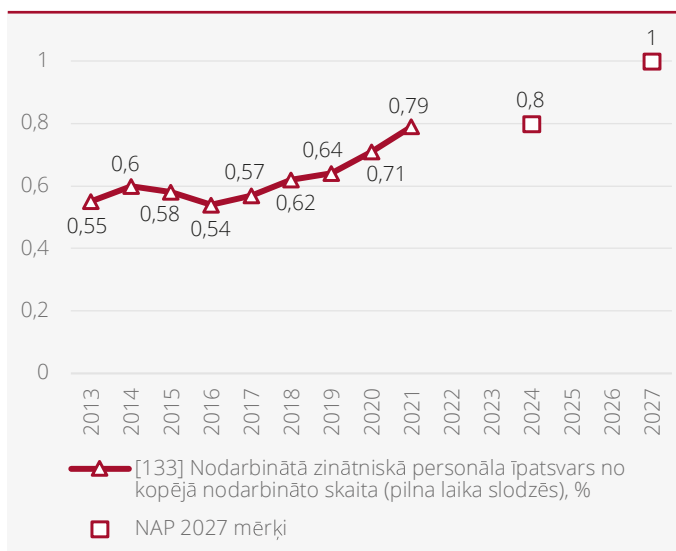
Rīcības virziens “Zinātne sabiedrības attīstībai, tautsaimniecības izaugsmei un drošībai”

Vadošās valstis pasaulē aktīvi un stratēģiski tālredzīgi investē pētniecībā un attīstībā (P&A), jo šādas investīcijas ir pamatā inovācijās balstītai ekonomikas izaugsmei. Eiropas un Latvijas stratēģiskie attīstības mērķi nosaka nepieciešamību veikt ievērojamas investīcijas vienlaikus ar reformām, lai veidotu ilgtspējīgu, efektīvu un inovatīvu zināšanu ekonomiku. Šāda tautsaimniecības konfigurācija ir būtiska, lai veicinātu zinošu, iekļaujošu un radošu sabiedrību. Fundamentālā zinātne, kas nodrošina zināšanas visās zinātnes nozarēs, ir būtiska, lai garantētu pētniecībā balstītu augstvērtīgu augstāko izglītību.

Tomēr Latvijā pašlaik sastopamies ar ambīcijām atbilstošu izdevumu trūkumu P&A jomā, kas ir viens no zemākajiem visā Eiropas Savienībā. Šis trūkums ierobežo Latvijas iespējas nodrošināt nepieciešamo zināšanu apjomu un tās efektīvu integrāciju tautsaimniecībā. Izglītības un nacionālās drošības ciešā saistība nenoteiktības apstākļos nozīmē to, ka izglītota sabiedrība ir noturīgāka un labāk sagatavota, lai saskartos ar dažādiem izaicinājumiem. Augstas kvalitātes izglītība veicina kritisko domāšanu, informētību un pilsoniskās līdzdalības pieaugumu, kas ir būtiski faktori, lai nodrošinātu valsts drošību un stabilitāti.

Viens no tautsaimniecības izaugsmes un inovācijas potenciāla rādītājiem ir zinātniskā personāla īpatsvars nodarbinātībā. Šī rādītāja izmaiņas atspoguļotas 41. attēlā.

41. attēls. Nodarbinātā zinātniskā personāla īpatsvars no kopējā nodarbināto skaita (pilna laika slodzēs)

Avots: Eurostat

Kopš 2013. gada vidējais šī rādītāja pieauguma temps, ietverot īslaicīgus krituma periodus, bija ap 5 % gadā, taču kopš 2018. gada tas aug caurmērā pat par vairāk nekā 9 % gadā, 2021. gadā apņēmīgi pietuvojoties NAP2027 mērķvērtībai. Pieaugumu nodrošināja nemainīgs, taču joprojām nepietiekams atbalsts pētniecībai un attīstībai, kā arī epizodiska transformācija nodarbinātībā un akadēmisko amatu dinamikā. 2011. gadā šis rādītājs bija 1902,6 zinātnieki uz vienu miljonu iedzīvotāju, taču 2021. gadā šis rādītājs pieauga par vairāk nekā 20 %, sasniedzot 2390,6 zinātnieku uz vienu miljonu iedzīvotāju.

Būtisks zinātniskā personāla atjaunošanās rādītājs ir jauno doktoru īpatsvars 25–34 gadu vecumā. Šī rādītāja izmaiņas atspoguļotas 42. attēlā.

42. attēls. Jauno doktoru īpatsvars 25–34 gadus vecu iedzīvotāju vidū, procentos

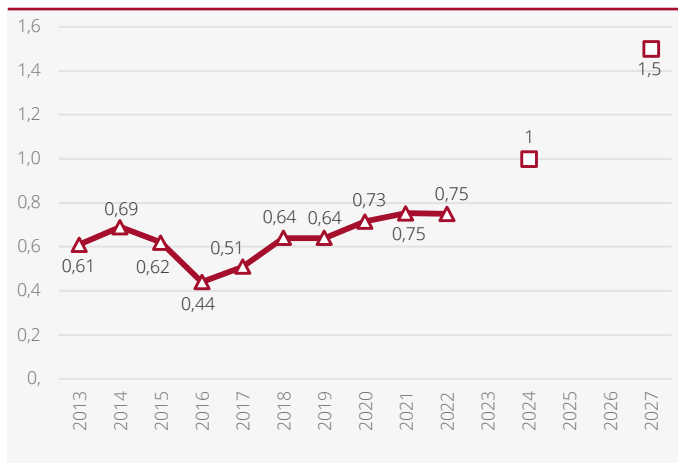
Avots: Eurostat

Diemžēl tāds zinātniskā personāla ataudzei nozīmīgais rādītājs kā jauno doktoru īpatsvars (25–34 gadus vecu iedzīvotāju vidū) pēdējo gadu laikā nav tuvinājies NAP2027 mērķu rādītājiem, pēdējam mērījumam 2021. gadā sasniedzot 0,25 %, kas ir par 10 bāzes punktiem mazāk nekā gadu iepriekš. Šis rādītājs ir vairāk nekā trīs reizes zemāks kā Lietuvā un Igaunijā un vairāk nekā piecas reizes zemāks kā ES-27 valstu vidējais rādītājs. Rādītāju uzlabot tiecas jaunā doktorantūras modeļa ieviešana, kas sekmētu doktorantūras studiju popularitāti un absolvējamību. Arī zinātnes popularizēšanai šeit ir noteikta loma; to veicina

tādi pasākumi kā V Pasaules latviešu zinātnieku kongress "Zinātne Latvijai" 2023. gada jūnijā.

Izdevumi pētniecībai un attīstībai, kas tiek mērīti kā īpatsvars no iekšzemes kopprodukta, ir viens no galvenajiem rādītājiem, kas atspoguļo valsts kopējo pētniecības potenciālu, tās efektīvu izmantošanu un iespējamus pozitīvos ietekmes aspektus uz zināšanām orientētas ekonomikas attīstībā. Šī rādītāja izmaiņas atspoguļotas 43. attēlā.

43. attēls. Finansējuma īpatsvars no IKP pētniecībai un attīstībai, procentos

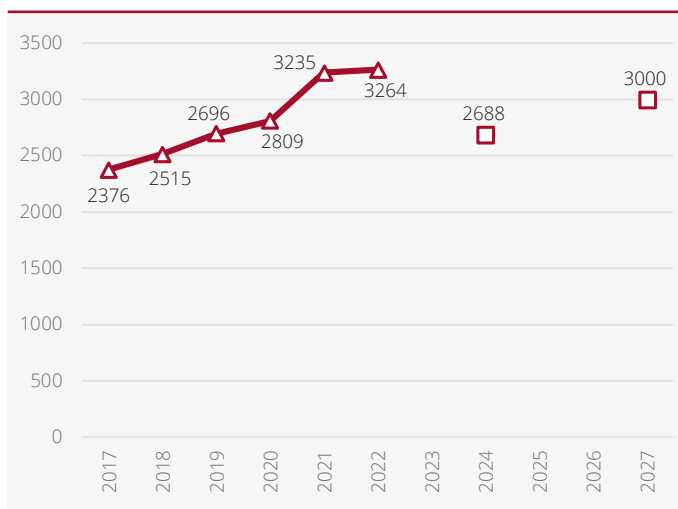

Avots: Eurostat

Latvijā šis rādītājs ir uzlabojies no 2016. gada, kad tas bija 0,44 % no IKP, līdz 2018. gadam, kad tas sasniedza 0,64 % no IKP. Tomēr 2022. gadā šis rādītājs pieauga tikai līdz 0,75 % no IKP.

Starptautiskās zinātnisko publikāciju datu bāzes, piemēram, "Scopus" no "Elsevier" un "Web of Science" no "Clarivate", ir svarīgi instrumenti zinātniskā darba un veikto pētījumu kvalitātes novērtēšanai. Latvijas autoru zinātnisko publikāciju skaits atspoguļots 44. attēlā.

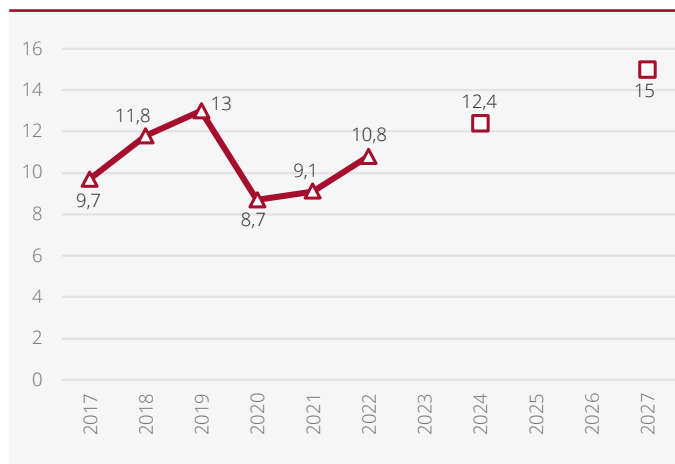
44. attēls. Starptautiskās citējamības datubāzē Scopus iekļauto Latvijas autoru zinātnisko publikāciju skaits gadā

Avots: Scopus

NAP2027 ir noteikts mērķis attiecībā uz Latvijas autoru publikāciju skaitu "Scopus" datu bāzē. Pēdējo gadu laikā šis rādītājs ir pieaug, pārsniedzot izvirzītās mērķa vērtības 2024. gadam un tiecoties sasniegt 2027. gada mērķa vērtību. Vēl viens svarīgs rādītājs ir publikāciju citējamība.

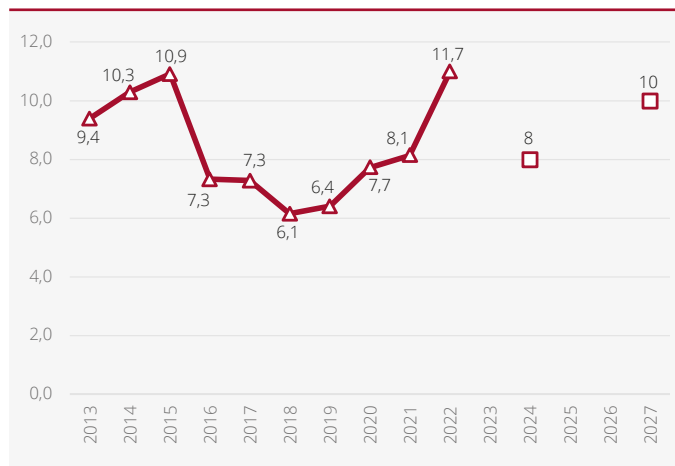
45. attēls. Starptautiskās citējamības datubāzes Scopus publikāciju īpatsvars, kuras iekļautas starp 10 % nozares citētāko pasaules publikāciju, no visām Latvijas autoru publikācijām, procentos

Avots: Scopus

Tas, cik efektīvi uzņēmumi var pārvērst savas biznesa idejas inovatīvos produktos un ieviest tos tirgū, lielā mērā ir atkarīgs no sadarbības ar zinātniskajām institūcijām.

46. attēls. Uzņēmumu finansējums PĢA aktivitātēm valsts sektorā un augstākās izglītības sektorā, procentos

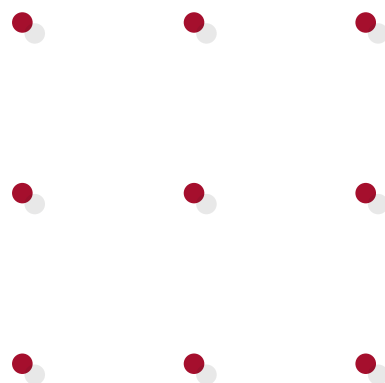
Avots: CSP

Tāpēc ir būtiski analizēt uzņēmumu ieguldījumus valsts un augstākās izglītības sektoros. Šā rādītāja izmaiņas atspoguļotas 46. attēlā. Šī rādītāja pozitīva dinamika ir redzama, ņemot vērā, ka no 2018. gada, kad tā bija 6,1 %, līdz 2022. gadam tā pieaugusi līdz 11,0 %, pārsniedzot izvirzīto mērķa vērtību. Uzņēmumu veiktie pasūtījumi zinātniskajām institūcijām ne tikai atklāj uzņēmumu gatavību investēt savā nākotnes attīstībā, bet arī norāda uz zinātnisko institūciju spēju veikt kvalitatīvus pētījumus, kuri vēlāk kalpos kā pamats jaunu produktu izstrādei.

Mērķu sasniegšanas progresa raksturojums

6. tabula

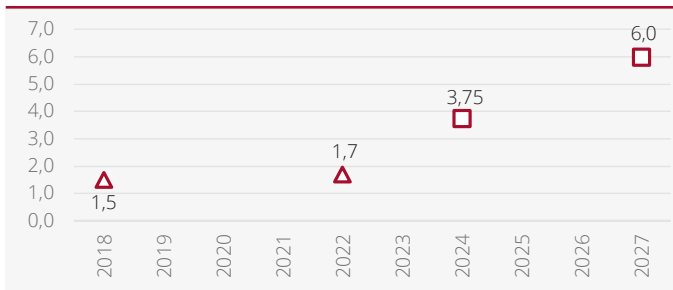
Mērķa indikators	Bāzes vērtība (gads)	Aktuālā vērtība (gads)	Sasniedzamā vērtība 2024. gadā	Sasniedzamā vērtība 2027. gadā	Novērtējums
[133] Nodarbinātā zinātniskā personāla īpatsvars no kopējā nodarbināto skaita (pilna laika slodzēs)	0,639 (2018)	0,79 (2021)	0,8	1,0	
[134] Jauno doktoru īpatsvars 25–34 gadus vecu iedzīvotāju vidū	0,236 (2017)	0,25 (2021)	0,35	0,5	
[135] Finansējuma īpatsvars pētniecībai un attīstībai, % no IKP	0,63 (2018)	0,75 (2022)	1	1,5	
[136] Starptautiskās citējamības datubāzē Scopus iekļauto Latvijas autoru zinātnisko publikāciju skaits gadā	2376 (2017)	3264 (2022)	2688	3000	
[137] Starptautiskās citējamības datubāzes Scopus publikāciju īpatsvars, kuras iekļautas starp 10 % nozares citētāko pasaules publikāciju, no visām Latvijas autoru publikācijām	9,7 (2017)	10,8 (2022)	12,4	15	
[138] Uzņēmumu finansējums P&A aktivitātēm valsts sektorā un augstākās izglītības sektorā, procentos no visa P&A finansējuma valsts sektorā un augstākās izglītības sektorā	6,1 (2018)	11,7 (2022)	8	10	

Rīcības virziens “Kvalitatīva, pieejama, iekļaujoša izglītība”

Viens no šī rīcības virziena indikatoriem ir skolēnu sasniegumi lasīšanā, matemātikā un dabaszinātnēs.

47. attēls. 15 gadus vecu skolēnu īpatsvars ar augstiem mācību sasniegumiem lasīšanā, matemātikā un dabaszinātnēs, procentos

Avots: OECD (PISA)

OECD PISA 2022. gada pētījuma rezultāti liecina par kopumā negatīvām tendencēm 15 gadus veco skolēnu mācību sasniegumos. Lai arī skolēnu ar augstiem sasniegumiem īpatsvars ir nedaudz pieaudzis, tomēr vienlaikus vēl būtiskāk ir pieaudzis skolēnu ar zemiem mācību sasniegumiem, kas norāda uz mācību vides un sasniegumu pieaugošu polarizāciju.

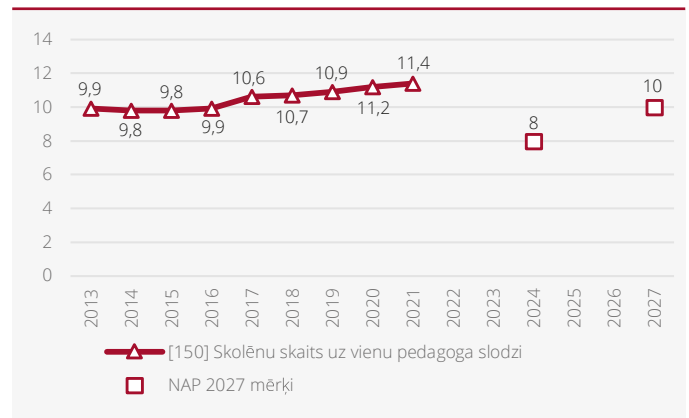
48. attēls. 15 gadus vecu skolēnu īpatsvars ar zemiem mācību sasniegumiem lasīšanā, matemātikā un dabaszinātnēs, procentos

Avots: OECD (PISA)

2021. gadā turpina pieaugt skolēnu skaits uz vienu pedagoga slodzi. Lai gan pieauguma temps ir neliels, rādītāja pieaugums norāda uz resursefektīvāku pedagogu darba noslodzi.

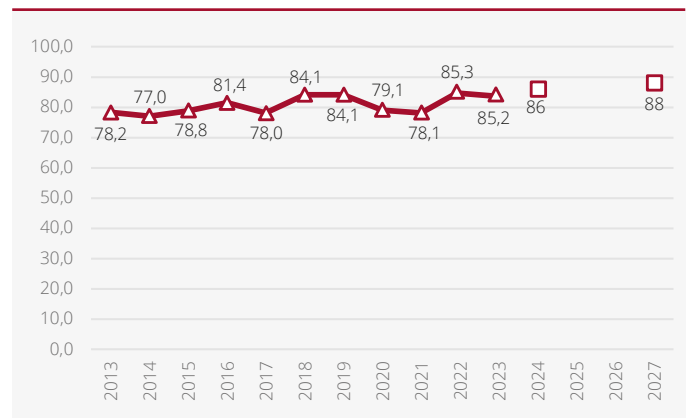
49. attēls. Skolēnu skaits uz vienu pedagoga slodzi

Avots: Eurostat

2023. gadā jauniešu bezdarba līmenis bija 12,3 %, kas ir par 3,0 procentpunktiem mazāk nekā pirms gada (2022. gadā – 15,3 %). No visiem bezdarbniekiem 7,9 tūkstoši jeb 12,9 % bija jaunieši vecumā no 15 līdz 24 gadiem.

50. attēls. Vidējās un augstākās izglītības iestāžu nesenu (pirms viena līdz trim gadiem) absolventu nodarbinātība, procentos

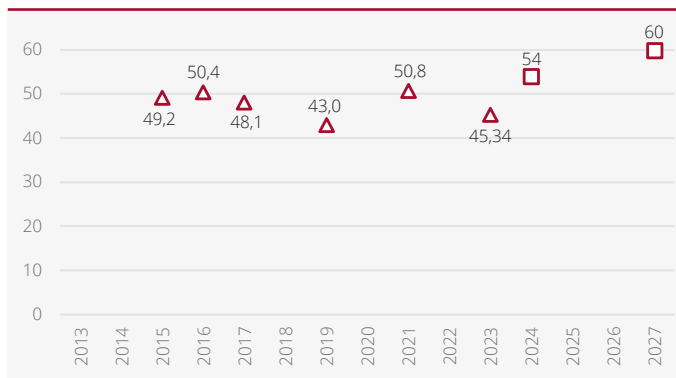
Avots: Eurostat

2023. gadā 34,9 % no visiem jauniešiem bija ekonomiski aktīvi, t.i. bija nodarbināti vai aktīvi meklēja darbu (bezdarbnieki), bet 65,1 % jauniešu bija ekonomiski neaktīvi. Tieši jauniešu bezdarba vai ekonomiskās neaktivitātes nozīmīgākais priekšnosacījums ir vidējās un augstākās izglītības iestāžu nesenu absolventu nodarbinātības rādītājs. 2022. gadā starp 20–34 gadus veciem absolventiem sasniegts pārskata periodā augstākais līmenis – 85,3%, kas teju sasniedz NAP2027 mērķrādītāju 2024. gadam un pastiprina augšupvērstu šī rādītāja izaugsmes tendenci.

Izglītības iestādes ir nodrošinājušas ciešāku sadarbību ar uzņēmumiem un organizācijām, lai nodrošinātu studentiem prakses iespējas un reālu darba pieredzi, kas ir tieši saistīta ar viņu studiju jomu. Tas ir sekmējis absolventu integrāciju darba tirgū un ļāvis viņiem ātrāk sasniegt karjeras mērķus. Šie pasākumi ir veicinājuši ne tikai nodarbinātības rādītāju uzlabošanu, bet arī absolventu apmierinātību ar izglītības ieguldījumu savā nākotnē.

Nepietiekamas digitālās prasmes kavē pilnvērtīgāku iekļaušanos darba tirgū, sadzīvē un uzņēmējdarbībā, tādēļ to apguve un pilnveide ir nepieciešama neatkarīgi no vecuma un iepriekš iegūtās formālās vai neformālās izglītības līmeņa. Jau tagad tās veido lielu daļu no pievienotās vērtības Latvijas tautsaimniecībā. 51. attēlā redzams, ka pamata un augstākas digitālās prasmes piemīt 45,34 % 16–74 gadus vecu iedzīvotāju, turklāt tendence norāda uz to, ka NAP2027 mērķrādītāju sasniegšana kļūst sarežģītāka.

51. attēls. 16–74 gadus vecu personu īpatsvars, kurām ir pamata un augstākas digitālās prasmes

Avots: Eurostat

Tāpat var apgalvot, ka nozīmīga ir sabiedrības izpratne par nepieciešamību mūžizglītībā, kur digitālo prasmju apguve kļūst par neatņemamu mācību procesa daļu. Tomēr 2023.gada rādītājs vērtējams piesardzīgi Eurostat veiktās metodoloģijas pārskatīšanas dēļ.

Tautsaimniecības nozares, kuras rada salīdzinoši augstāku pievienoto vērtību uz vienu nodarbināto, izaugsmi balsta tajā, ko sniedz dabaszinātņu, matemātikas un informācijas tehnoloģiju jomas. Lai gan no kopējā 2023. gada absolventu skaita 8,5 % jeb teju katrs divpadsmitais absolvents studijas noslēdza tieši šajā jomā, pieauguma temps var izrādīties nepietiekams, lai sasniegtu 2024. gada mērķrādītāju, kā redzams 52. attēlā.

52. attēls. Dabaszinātņu, matemātikas un informācijas tehnoloģiju jomu absolventu īpatsvars no kopējā absolventu skaita augstākajā izglītībā..

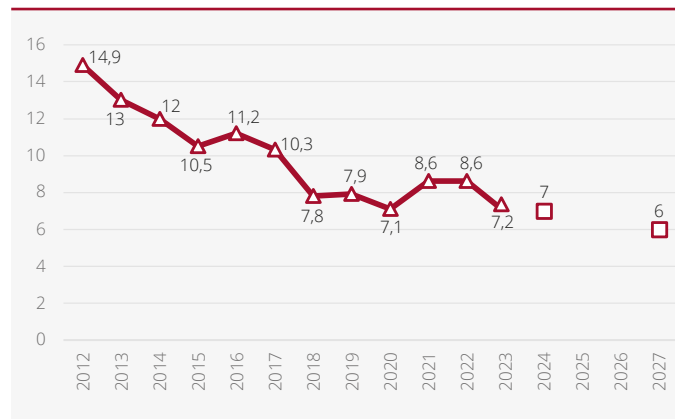
Avots: IZM

Profesionālās izglītības raksturīga iezīme ir skolu specializācija noteiktā izglītības tematiskajā jomā ar atbilstošu profesionālās kvalifikācijas ieguves piedāvājumu. Izglītības iestādes piedāvā iespēju dzīvot dienesta viesnīcās, un audzēkņiem ir iespēja saņemt stipendijas.

Būtiska nozīme būs sadarbībai starp izglītības iestādēm un nozares uzņēmumiem, lai nodrošinātu izglītības programmu atbilstību tirgus vajadzībām. Turklāt, lai panāktu nozīmīgu progresu, ir jāveicina arī skolu līmeņa izglītības kvalitātes uzlabošana matemātikā un dabaszinātnēs. Tas ir būtiski, lai jau no agras bērnības rosinātu interesi par šīm jomām un sagatavotu pamatu turpmākai akadēmiskai un profesionālai karjerai šajā virzienā.

Jauniešu īpatsvars, kuri nestrādā un nemācās 2023. gadā samazinājies līdz 7,2%. Paredzams, ka tas turpmāk samazināsies, attīstoties dažādām iekļaujošām izglītības pieejām, formālās un neformālās apmācības daudzveidīgumam un citiem, ar izglītības jomu tieši nesaistītiem apstākļiem.

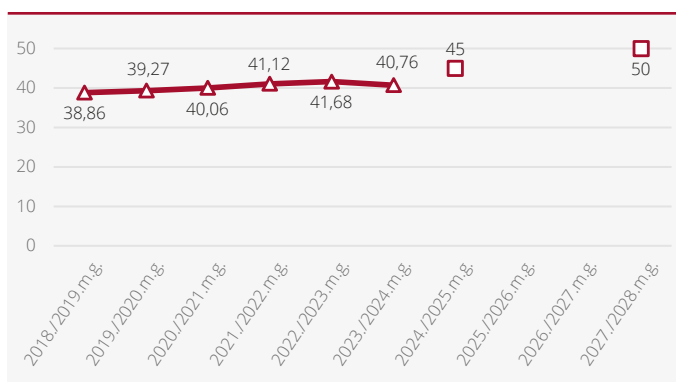
53. attēls. 15–24 gadus vecu personu īpatsvars, kuras nav iesaistītas izglītībā vai darba tirgū (NEET)

Avots: Eurostat

Sociālo uzņēmumu un nevalstisko organizāciju iniciatīvas, kas vērstas uz jauniešu prasmju attīstīšanu un karjeras iespēju paplašināšanu, var palīdzēt samazināt to jauniešu skaitu, kuri atrodas ārpus darba un izglītības sistēmas. Tāpat svarīga loma ir valsts atbalstam, finansējot tādas programmas un projektus, kas mērķtiecīgi risina jauniešu bezdarba un izglītības problēmas. Uzlabojoties jauniešu izpratnei par profesionālās izglītības priekšrocībām, kā arī pēc būtiskiem ieguldījumiem uzlabotā mācību infrastruktūra var turpināt kāpināt proporciju tuvāk NAP2027 mērķiem, kas, kā redzams 54. attēlā, sasniedz 40,76 %, kas gan par 4,2 procentpunktiem atpaliek no 2024. gada mērķa rādītāja.

54. attēls. Skolēnu proporcija vispārējā un profesionālajā izglītībā vidējās izglītības pakāpē

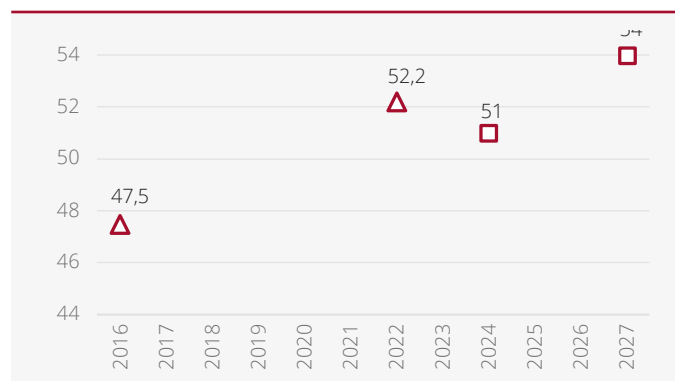

Avots: IZM

Lai sasniegtu šos mērķus, izglītības iestādes arvien vairāk integrē jaunākās tehnoloģijas un mācību metodes. Šo attīstību atbalsta arī Es fondu ieguldījumi, kas veicina profesionālās izglītības modernizāciju un pieejamību, tādējādi cenšoties sasniegt rādītājus, kas noteikti NAP2027.

Mācīšanās visa mūža garumā balstās uz mainīgām vajadzībām iegūt zināšanas, prasmes, pieredzi, lai paaugstinātu vai mainītu savu kvalifikāciju atbilstoši darba tirgus prasībām, savām interesēm un vajadzībām. Mūžizglītība apvieno neformālo mācīšanos ar formālo izglītību, atīsta iedzimtas spējas līdztekus jaunām kompetencēm. Jau 2022. gadā, lielā mērā pateicoties ESF projekta "Nodarbināto personu profesionālās kompetences pilnveide" panākumiem, pārsniegti konceptuāli salīdzināmie NAP2027 mērķrādītāji, kā redzams 55. attēlā.

55. attēls. 25–64 gadus veci pieaugušie, kuri pēdējo 12 mēnešu laikā piedalījušies formālajā vai neformālajā izglītībā/mācībās..

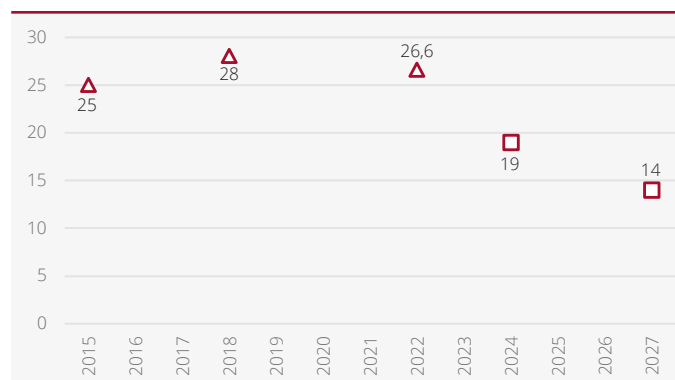
Avots: Eurostat

Mūžizglītība nodrošina arī turpmāku personīgo attīstību un spēju pielāgoties straujajām pārmaiņām tehnoloģiju un darba metodēs.

Cilvēki, kas regulāri piedalās tālākizglītībā, atzīst, ka tas palīdz ne tikai saglabāt konkurētspēju darba tirgū, bet arī uzlabo dzīves kvalitāti un pašapziņu. Tas ļauj indivīdiem ne tikai reaģēt uz jaunajiem izaicinājumiem, bet arī proaktīvi veidot savu nākotni.

Atspoguļojot OECD PISA ziņojumos iegūto datus, izglītojamo īpatsvars ar zemiem sasniegumiem zinātnē liecina par salīdzinoši stabili situāciju, taču arī par nepieciešamību vērst uzmanību uz izglītības kvalitātes uzlabošanu zinātnes jomā starp zemākā sociāli ekonomiskā un kultūras statusa indeksa (ESCS) grupu, kā redzams 56. attēlā. Šo datu dinamika norāda uz izaicinājumiem, kas saistīti ar dažādiem globāliem un vietējiem izaicinājumiem, tostarp pandēmijas ietekmi uz izglītības procesu.

56. attēls. Izglītojamie ar zemiem sasniegumiem zinātnē no OECD PISA sociāli ekonomiskā un kultūras statusa indeksa (ESCS) apakšējās ceturtdaļas izglītojamiem, procentos

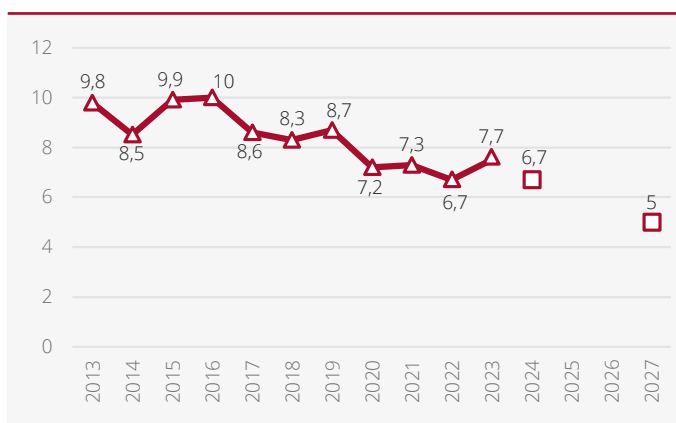
Avots: OECD

Turklāt novērojamā tendence mudina apsvērt mērķtiecīgāku atbalstu, īpaši fokusējoties uz pārbaudītiem mehānismiem un resursu pieejamību tiem izglītojamajiem, kuri

nāk no mazāk privileģētiem apstākļiem. Tas ir būtiski, lai veicinātu vienlīdzīgas izglītības iespējas visiem skolēniem un samazinātu atšķirības akadēmiskajos sasniegumos starp dažādām sociālajām grupām.

Jauniešu skaits, kuriem nav vidējās izglītības un kuri neturpina mācības, turpināja samazināties līdz 2022. gadam, gadā sasniedzot NAP 2024. gada mērķa rādītāja līmeni 6,7% robežās, taču 2023. gadā atkal pieauga līdz 7,7 % 2023. Paredzams, ka tas samazināsies arī turpmāk, attīstoties dažādām iekļaujošās izglītības pieejām, formālās un neformālās apmācības daudzveidīgumam un citiem, ar izglītības jomu tieši nesaistītiem apstākļiem.

57. attēls. 18–24 gadus veci iedzīvotāji, kuriem nav vidējās izglītības un kuri neturpina mācības.

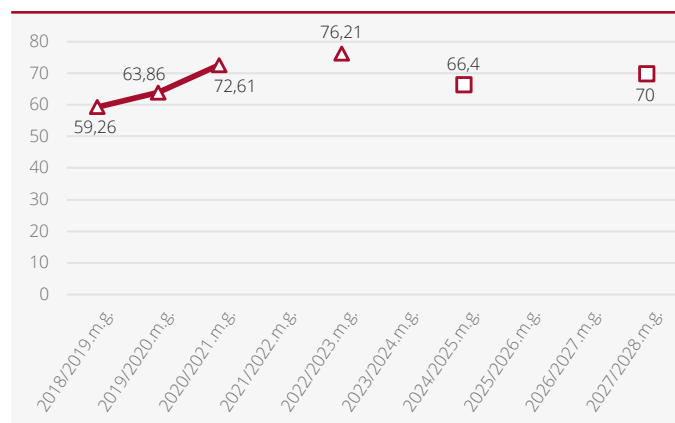
Avots: Eurostat, CSP

Šāda tendence ir daļēji izskaidrojama ar izglītības sistēmas digitalizāciju un mācību programmu adaptāciju. Veidojot elastīgākas mācību iespējas, kas piemērotas dažādu sociālo un ekonomisko apstākļu jauniešiem, tiek veicināta arī viņu iesaiste sabiedriskajā un ekonomiskajā dzīvē.

Papildus tam, uzlabojot karjeras konsultāciju un profesionālās orientācijas pakalpojumus, jaunieši tiek informēti par dažādām karjeras iespējām, kas atbilst to spējām un interesēm. Tādējādi tiek mazināts priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas risks un tiek veicināta jauniešu motivācija turpināt mācības augstākajā izglītības līmenī vai iesaistīties darba tirgū ar pienācīgi attīstītām prasmēm un zināšanām.

Iekļaujoša izglītība ir svarīgs pilnveidotā mācību satura un pieejas princips. Tie bērni un jaunieši ar speciālām vajadzībām, kas mācās vispārīgajās mācību iestādēs un programmās, jau lielā mērā ir iekļauti Skola2030 programmās, turklāt projekta ietvaros nozīmīgi resursi veltīti mācību un metodisko līdzekļu izveidei bērniem ar speciālām vajadzībām. 58. attēlā redzams, ka tas ļāvis teju par 10 procentpunktiem jau pēdējā mērījuma veikšanas brīdī pārsniegt NAP 2024. gada mērķa vērtību un par vairāk nekā 6 procentpunktiem NAP 2027. gada mērķa vērtību.

58. attēls. Bērnu un jauniešu ar speciālām vajadzībām īpatsvars, kas mācās vispārīgajās mācību iestādēs un programmās, no kopējā šādu bērnu un jauniešu skaita.

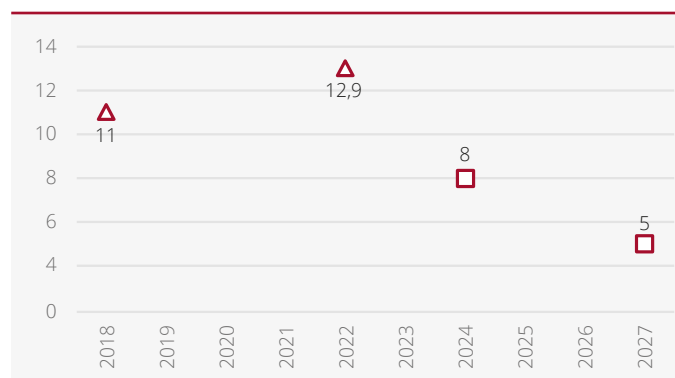
Avots: IZM

Skola2030 programmas ietekme izpaužas arī plašākā kontekstā, uzlabojot izglītības sistēmas fleksibilitāti pret dažādu audzēkņu vajadzībām. Nākamais solis ir turpināt veicināt pedagogu profesionālo kompetenci un izglītēt sabiedrību par iekļaujošās izglītības principiem un tās nozīmi.

No vardarbības izglītības iestādē bieži cietušie 15 gadus veci bērni 2022. gadā veido 15,5 % no visiem bērniem šajā vecumā, kā redzams 59. attēlā. Uztrauc, ka tas ir pieaugums salīdzinājumā ar 2018. gadu. Šī pieauguma iemesli varētu būt dažādi, tostarp nepietiekama uzmanība, ko mācībspēki pievērš konfliktu novēršanai un bērnu psiholoģiskās labbūtības noturībai skolās.

Svarīgi pievērst uzmanību ne tikai incidentu reakcijai, bet arī preventīvajām metodēm, piemēram, konfliktu risināšanas prasmēm un emocionālā atbalsta programmu ieviešanai skolēniem. Tas palīdzētu samazināt vardarbības gadījumu skaitu un uzlabot skolu vidi kopumā.

59. attēls. No vardarbības izglītības iestādē bieži cietušie 15 gadus veci bērni.

Avots: OECD

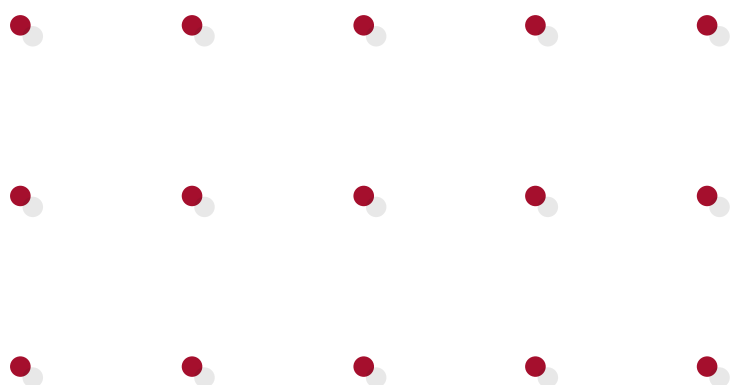
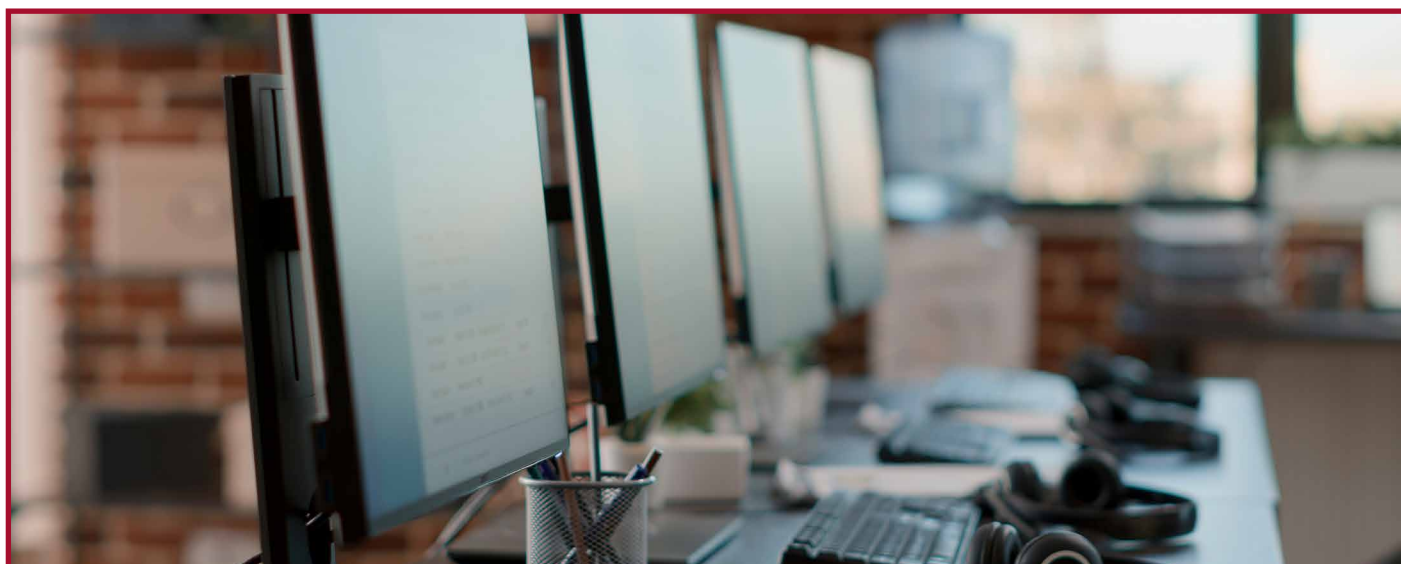
Visu šo pasākumu mērķis ir radīt tādu izglītības vidi, kurā katrs bērns var justies droši un atbalstīts, attīstot savu potenciālu bez bailēm no vardarbības vai aizskaršanas. Svarīgi, ka šo uzdevumu izglītības iestāžu vadība risina kompleksi.

Mērķu sasniegšanas progress raksturojums

7. tabula

Mērķa indikators	Bāzes vērtība (gads)	Aktuālā vērtība (gads)	Sasniedzamā vērtība 2024. gadā	Sasniedzamā vērtība 2027. gadā	Novērtējums
(149) 15 gadus vecu skolēnu īpatsvars ar augstiem/zemiem mācību sasniegumiem lasīšanā, matemātikā un dabaszinātnēs	1,5/9,2 (2018)	1,7/10,6	3,75/7	6/5	
(150) Skolēnu skaits uz vienu pedagoga slodzi (ISCED 1.–3. līmeni)	10,6 (2017)	11,4 (2021)	11,5	12	
(151) Vidējās un augstākās izglītības iestāžu nesenu (pirms viena līdz trim gadiem) absolventu (20–34 gadu vecumā) nodarbinātības līmenis, %	84,1 (2018)	85,2 (2023)	86	88	
(162) 16–74 gadus vecu personu īpatsvars, kurām ir pamata un augstākās digitālās prasmes	48 (2017)	45,34 (2023)	54	60	
(163) Dabaszinātņu, matemātikas un informācijas tehnoloģiju jomu absolventu īpatsvars no kopējā absolventu skaita augstākajā izglītībā	6,8 (2018)	8,5 (2023)	9,4	12	
(164) 15–24 gadus vecu personu īpatsvars, kuras nav iesaistītas izglītībā vai darba tirgū (NEET)	7,8 (2018)	7,2 (2023)	7	6	
(165) Skolēnu proporcija vispārējā un profesionālajā izglītībā vidējās izglītības pakāpē	61,14/ 38,86 (2018./19. m. g.)	59,24/ 40,76 (2023./24. m. g.)	55/45	50/50	
(170) 25–64 gadus veci pieaugušie, kuri pēdējo 12 mēnešu laikā piedalījušies formālajā vai neformālajā izglītībā/mācībās	47,5 (2016)	52,2 (2022)	51	54	
(175) Izglītojamie ar zemiem sasniegumiem zinātnē no OECD PISA sociāli ekonomiskā un kultūras statusa indeksa (ESCS) apakšējās ceturtdaļas izglītojamiem	25 (2015)	26,6 (2022)	19	14	
(176) 18–24 gadus veci iedzīvotāji, kuriem nav vidējās izglītības un kuri neturpina mācības	8,3 (2018)	7,7 (2023)	6,7	5	
(177) Bērnu un jauniešu ar speciālām vajadzībām īpatsvars, kas mācās vispārīgizglītojošajās mācību iestādēs un programmās, no kopējā šādu bērnu un jauniešu skaita	59,26 (2018/ 19.m.g.)	76,21 (2022/ 23.m.g.)	66,4	70	
(178) No vardarbības izglītības iestādē vairākas reizes mēnesī cietušie 15 gadus veci bērni	11 (2018)	12,9 (2022)	8	5	

PRIORITĀTE “UZŅĒMUMU KONKURĒTSPĒJA UN MATERIĀLĀ LABKLĀJĪBA”

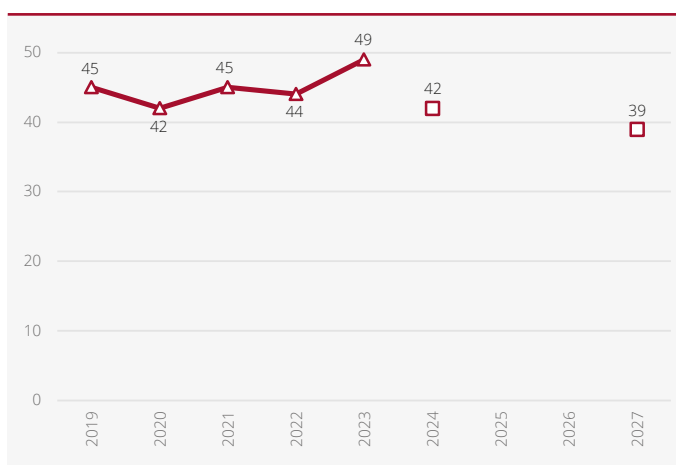

Rīcības virziens “Produktivitāte, inovācija un eksports”. Mērķi un sasniedzamie rezultāti

NAP2027 paredzēja, ka turpmāka tautsaimniecības izaugsme būs atkarīga no spējas strauji mainīgajā vidē kāpināt produktivitāti ar ieguldījumiem cilvēkkapitālā, pētniecībā un inovācijā un digitālu tehnoloģiju ieviešanā. Ierobežotos resursus vidējā termiņā bija paredzēts koncentrēt jomās, kurās ir augstākais potenciāls attīstīt zināšanu un tehnoloģiju ietilpīgus un eksportspējīgus produktus un pakalpojumus. Fokusā ir piecas viedās specializācijas jomas:

- zināšanu ietilpīga bioekonomika;
- biomedicīna, medicīnas tehnoloģijas, farmācija;
- fotonika un viedie materiāli, tehnoloģijas un inženiersistēmas;
- viedā enerģētika un mobilitāte;
- informācijas un komunikācijas tehnoloģijas.

60. attēls. Zināšanu un tehnoloģiju izlaide, vieta

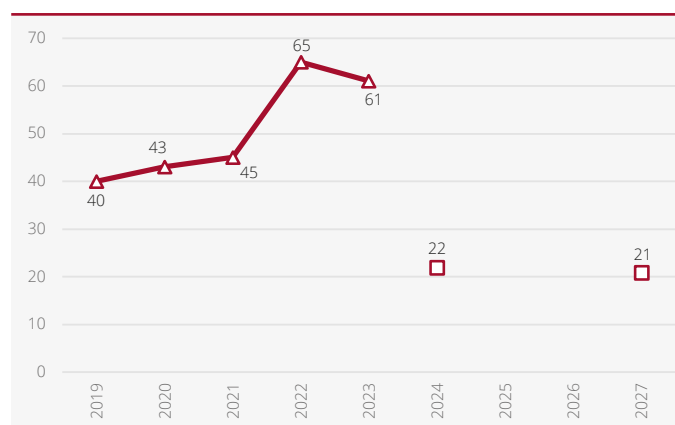

Avots: GII

Zināšanu un tehnoloģiju izlaide ir viens no Global Innovation Index (GII) pīlāriem. GII atklāj pasaules inovatīvākās ekonomikas, ierindojojot 132 valstis starp inovācijas sniegumu pīlāriem, izceļot to inovācijas stiprās un vājās puses un precīzi norādot visas nepilnības to inovācijas rādītājos. Zināšanu un tehnoloģiju izlaide aptver visus tos mainīgos lielumus, kas tradicionāli raksturo izgudrojumu un/vai inovāciju iznākumu. Minētais pīlārs sevī ietver trīs apakšpīlārus, no kuriem pirmais attiecas uz zināšanu radīšanu un iekļauj rādītājus, kas raksturo izgudrojuma un novatorisma rezultātus, otrais apakšpīlārs raksturo zināšanu ietekmi uz tautsaimniecību mikro un makro līmeņos, savukārt trešais apakšpīlārs raksturo zināšanu izplatīšanu.

Ņemot vērā, ka ir mainījusies indikatora metodoloģija un dati vairs nav salīdzināmi, turpmāk tas detalizētāk analizēts netiks.

61. attēls. Tirgus izsmalcinātība, vieta

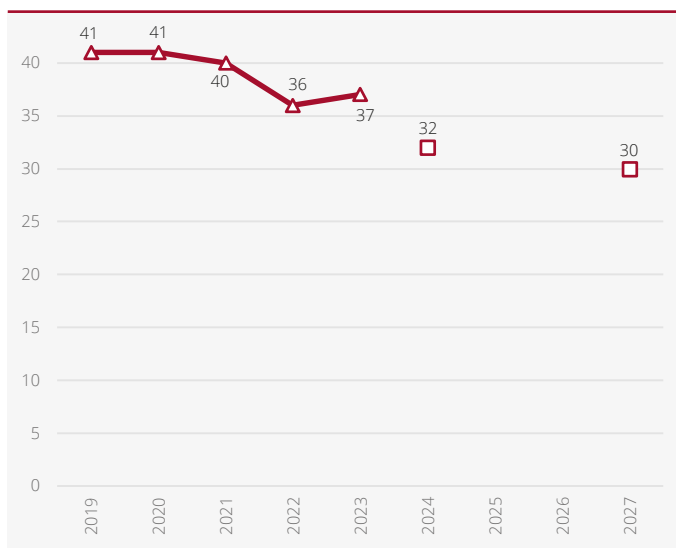

Avots: GII

Tirgus izsmalcinātība ir viens no GII pīlāriem, kas raksturo tādus uzņēmumu izaugsmei un inovācijām būtiskus faktoros kā aizņemtā kapitāla pieejamību un vidi, kas atbalsta investīcijas, piekļuvi starptautiskajam tirgum, konkurenci un tirgus mērogu. Tirgus izsmalcinātības pīlāram ir trīs apakšpīlāri, kas strukturēti un detalizēti analizē minētos tirgus aspektus.

Ņemot vērā, ka ir mainījusies indikatora metodoloģija un dati vairs nav salīdzināmi, turpmāk tas detalizētāk analizēts netiks.

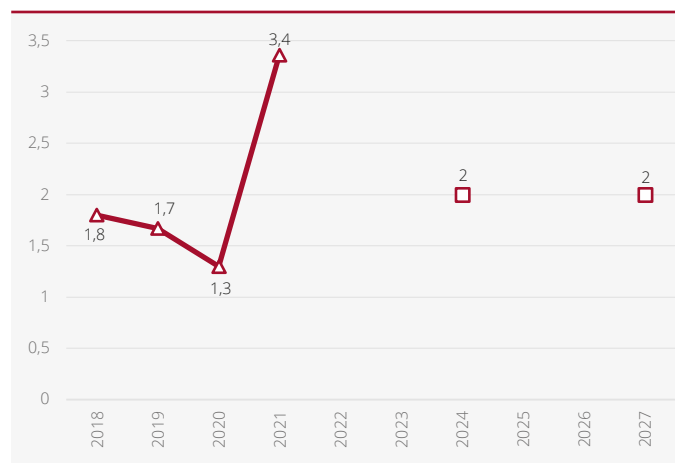
62. attēls. Uzņēmējdarbības izsmalcinātība, vieta

Avots: GII

Uzņēmējdarbības izsmalcinātība ir viens no GII pilāriem, kas vērtē pētniecības un attīstības tendences un izdevumus uzņēmumos, darbaspēka izglītību, apmācības un struktūru, importa struktūru, ārvalstu tiešās investīcijas un biznesa sadarbību ar augstskolām. Kopš 2019. gada Latvija ir mēreni uzlabojusi savu pozīciju minētajā pilārā, 2022. gadā sasniedzot 36. vietu, kam sekoja kritiens par vienu vietu 2023. gadā, ko noteica kritums augstskolu un biznesa sadarbībā, un uzņēmumu savstarpējā sadarbībā kopproduktu radīšanā. Latvijas pietuvošanos 2024. gada mērķa vērtībai lielā mērā ir veicinājis progress tādos rādītājos kā nodarbināto īpatsvars zināšanu ietilpīgās nozarēs, uzņēmumu īpatsvars, kas piedāvā darbiniekiem apmācības, ārvalstu investīcijas pētniecībā un attīstībā un augsto tehnoloģiju īpatsvars importā. Nākamajos gados ir būtiski kāpināt valsts un uzņēmumu investīcijas pētniecībā un attīstībā, sekmēt biznesa un augstskolu sadarbību, attīstīt biznesa klasterus, atbalstīt jaunuzņēmumu izveidi un radīt apstākļus ārvalstu tiešo investīciju plūsmu pieaugumam.

63. attēls. Eksporta vienības vērtība (SITC 5–8), 5 gadu slidošais vidējais pieauguma temps, procentos

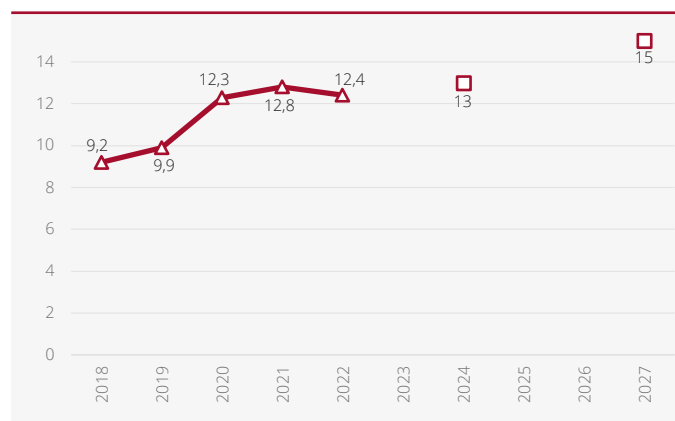

Avots: Eurostat, Valsts kancelejas aprēķins

Eksporta vienības vērtība raksturo eksporta vienības vērtības pieaugumu ķīmiskajā rūpniecībā, apstrādes rūpniecībā, iekārtām un transportlīdzekļiem, kas ir izlīdzināts piecu gadu periodā.

Ņemot vērā, ka ir mainījusies indikatora metodoloģija un dati vairs nav salīdzināmi, turpmāk tas detalizētāk analizēts netiks.

64. attēls. Datorpakalpojumu un informācijas pakalpojumu eksports no kopējā pakalpojumu eksporta, procentos

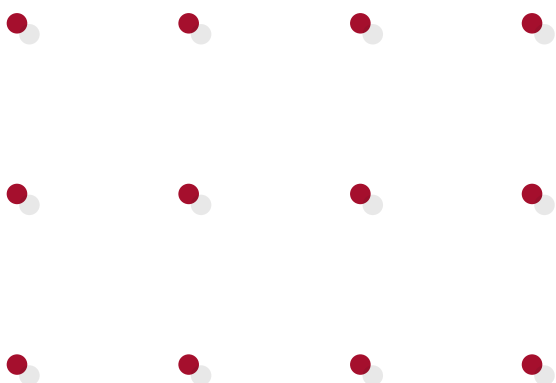
Avots: Latvijas Banka

Datorpakalpojumu un informācijas pakalpojumu eksports periodā no 2018. gada līdz 2021. gadam ir uzrādījis stabilu pieaugumu, nelielu kritumu piedzīvojot vien 2022. gadā, kas kopumā ļāva sasniegt 12,4 % īpatsvaru kopējā pakalpojumu eksportā, iezīmējot kāpumu par 3,2 procentpunktiem četru gadu laikā un pietuvinot rādītāju 2024. gada mērķa vērtībai. Minēto lielā mērā ir nodrošinājis IKT pakalpojumu īpatsvara pieaugums pakalpojumu eksportā faktiskajās cenās par 68,6 % no 2018. līdz 2022. gadam. IKT pakalpojumi bija viena no nozarēm, kas pakalpojumu eksportā turpināja augt arī 2020. gadā, kad pakalpojumu eksports piedzīvoja kritumu par 21,7 %.

Mērķu sasniegšanas progress raksturojums

8. tabula

Mērķa indikators	Bāzes vērtība (gads)	Aktuālā vērtība (gads)	Sasniedzamā vērtība 2024. gadā	Sasniedzamā vērtība 2027. gadā	Novērtējums
[194] Zināšanu un tehnoloģiju izlaide (vieta reitingā)	45 (2018)	49 (2023)	42	39	
[195] Tirgus izsmalcinātība (<i>Market sophistication</i>) (vieta reitingā)	40 (2017)	61 (2023)	22	21	
[196] Uzņēmējdarbības izsmalcinātība (<i>Business sophistication</i>) (vieta reitingā)	41 (2019)	37 (2023)	32	30	
[197] Eksporta vienības vērtība (SITC 5–8), 5 gadu slīdošais vidējais pieauguma temps	1,8 (2018)	3,4 (2021)	>2	>2	
[198] Datorpakalpojumu un informācijas pakalpojumu eksports no kopējā pakalpojumu eksporta	9,2 (2018)	12,4 (2022)	>13	>15	

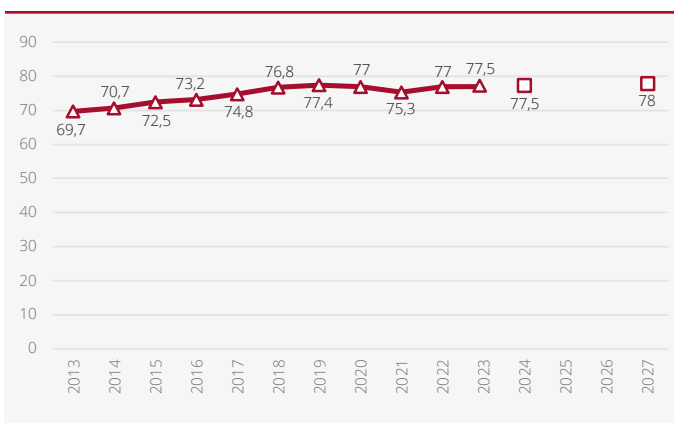
Rīcības virziens “Darbs un ienākumi”

NAP2027 paredzēja, ka cilvēkkapitāls, tā pieejamība, kvalifikācija un tā atbilstība darba tirgus pieprasījumam, kvalitatīvas un iekļaujošas darba vietas ir ķēdes elementi ceļā uz augstāku produktivitāti un ekonomikas izaugsmi, īpaši Latvijas reģionos. Saglabājoties neatbilstībām darbaspēka pieprasījumā un piedāvājumā, būtiska būs darbaspēka pieejamība, ko nodrošinās:

- esošā cilvēkkapitāla potenciāla pilnvērtīga izmantošana, veicinot reģionālo un profesionālo darbaspēka mobilitāti, t. sk. tehnoloģiju attīstības un digitalizācijas ietekmē radītos jaunus nodarbinātības veidus, kā arī šķēršļu novēršana cilvēku aktīvai dalībai darba tirgū un aktīvās nodarbinātības pasākumu attīstīšana bezdarbniekiem un paaugstināta bezdarba riska grupām, un mērķtiecīgi vadīta, darba tirgus pieprasījumam atbilstoša;
- kvalificēta ārvalstu darbaspēka, t. sk. Latvijā studējošo ārvalstnieku un talantu, piesaiste, īpaši darbaspēka remigrācija.

Aktīvā līdzdalībā iekļaujošā darba tirgū balstīts ienākumu pieaugums radīs vajadzību paaugstināt iedzīvotāju finanšu prātību un motivēt tos zinīgi pārvaldīt savus finanšu aktīvus (t. sk. samazinot parādu slogu un attīstot produktīvu uzkrāšanu).

65. attēls. Nodarbinātības līmenis vecuma grupā 20–64 gadi, procentos

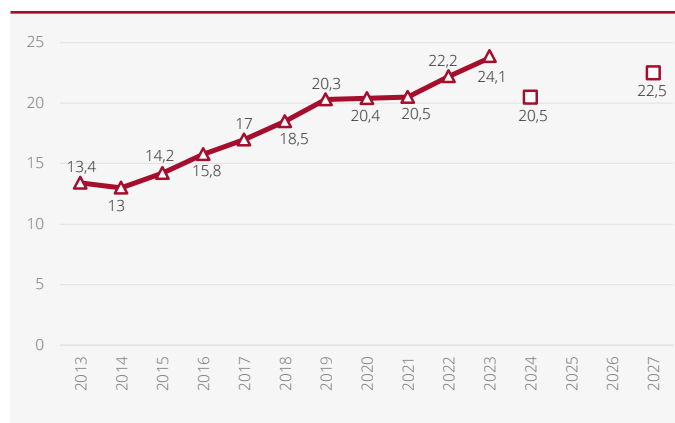

Avots: Eurostat

Nodarbinātības līmenis raksturo nodarbināto iedzīvotāju īpatsvaru atbilstošās vecuma grupas iedzīvotāju kopskaitā. Analizējot nodarbinātības līmeni vecuma grupā no 20-64 gadiem, ir secināms, ka tas ir bijis mainīgs, 2021.gadā nokrītot līdz 75,3% atzīmei, savukārt 2022.gadā atgriežoties pie 77 % atzīmes, un 2023. gadā sasniedzot jau 77,5%.

Minētais ir izskaidrojams ar Covid-19 pandēmijas negatīvo ietekmi uz nodarbinātību, ko palīdzēja mīkstināt ieviestie valsts atbalsta pasākumi, kas ir ļāvuši daļēji saglabāt gan darbavietas, gan ienākumus iedzīvotājiem. Tālākai nodarbinātības līmeņa izaugsmei būtiska būs izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu, mazumtirdzniecības, transporta pakalpojumu, kā arī mākslas, izklaides un atpūtas nozaru atkopšanās, kā arī darbs pie ēnu ekonomikas mazināšanas, īpaši nelegālās nodarbinātības jomā, un jauniešu nodarbinātības veicināšanas.

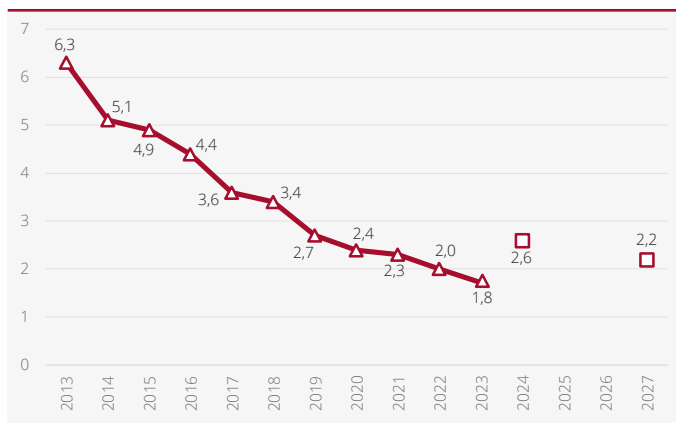
66. attēls. Nodarbinātības līmenis vecuma grupā 65–74 gadi, procentos

Avots: Eurostat

Analizējot nodarbinātības līmeni vecuma grupā no 65-74 gadiem, ir secināms, ka nodarbinātības tendencei attiecīgajā vecuma grupā no 2017.gada ir bijis pieaugošs raksturs, kas jau 2021.gadā ir rezultējies 20,5% apmērā no attiecīgās iedzīvotāju grupas, sasniedzot 2024.gada vērtību, bet 2023.gadā minētais rādītājs ir pieaudzis līdz 24,1%, pārsniedzot 2027.gada mērķa vērtību. 2022. gadā minētais rādītājs ir pieaudzis vēl par 1,7 procentpunktiem, bet 2023.gadā pieaudzis līdz 24,1 procentpunktiem, pārsniedzot 2027.gada mērķa vērtību.

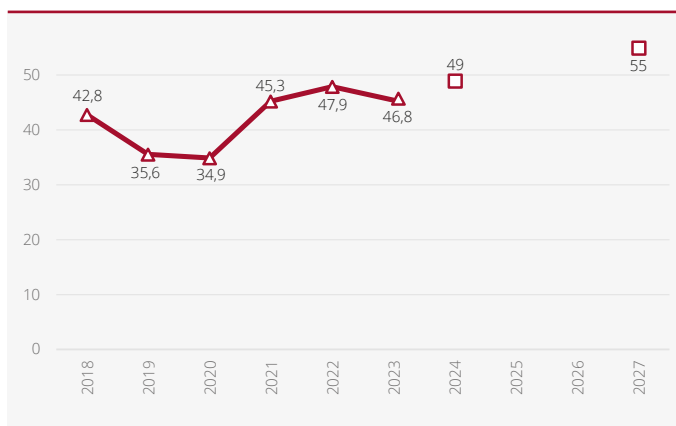
67. attēls. Ilgstošā bezdarba līmenis vecuma grupā 15–74 gadi, procentos

Avots: Eurostat

Ilgtspējīgā bezdarbības līmenis reprezentē ilgstošo bezdarbnieku īpatsvaru ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaitā attiecīgajā vecuma grupā. Analizējot minēto, ir secināms, ka no 2017. gada rādītājs ir ieņēmis strauju, lejupejošu virzību, 2023.gadā noslīdot līdz 1,8 % atzīmei, tādējādi pārsniedzot gan 2024.gada, gan 2027.gada mērķa vērtības. Minēto lielā mērā ir noteicis ilgstošo bezdarbnieku skaita kritums, kas no 2017.gada ir samazinājies par 47 %.

68. attēls. Nodarbināto īpatsvars vecuma grupā 25–64 gadi, kuri piedalījās izglītības procesā apmaksāto darba stundu laikā, no nodarbinātajiem vecuma grupā 25–64 gadi, kuri piedalījās izglītības procesā, procentos

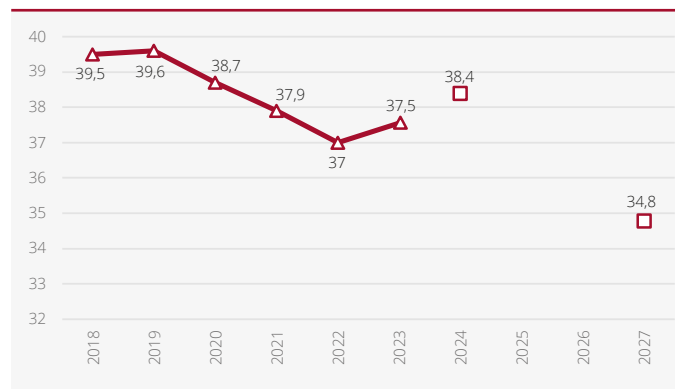

Avots: CSP

Nodarbināto īpatsvars vecuma grupā 25–64 gadi, kuri piedalījās izglītības procesā apmaksāto darba stundu laikā, no nodarbinātajiem vecuma grupā 25–64 gadi, kuri piedalījās izglītības procesā, raksturo nodarbināto iespējas pilnveidot savu izglītību, vienlaikus esot nodarbinātam. Minētais rādītājs periodā no 2017. līdz 2022.gadam ir bijis ar mainīgu

progresu, 2019. un 2020.gadā piedzīvojot kritumu, bet kopumā ir ieņēmis virzību uz mērķa vērtības sasniegšanu, 2022.gadā tas sasniedza 47,9% atzīmi, bet 2023.gadā samazinājās līdz 46,8%, kas vien par 2,2 procentpunktiem atpaliek no mērķa vērtības. Minētais ir izskaidrojams ar valsts sniegto atbalstu darbinieku apmācībām, nozaru ar augsti kvalificētu darbaspēku pieaugumu, kā arī kalpojot kā motivācijas rīks darba tirgus ietvaros, kur pastāv augsta konkurence par darbaspēku. Ņemot vērā minēto, ar augstu ticamības pakāpi var apgalvot, ka 2024. gada mērķa vērtība tiks sasniegta.

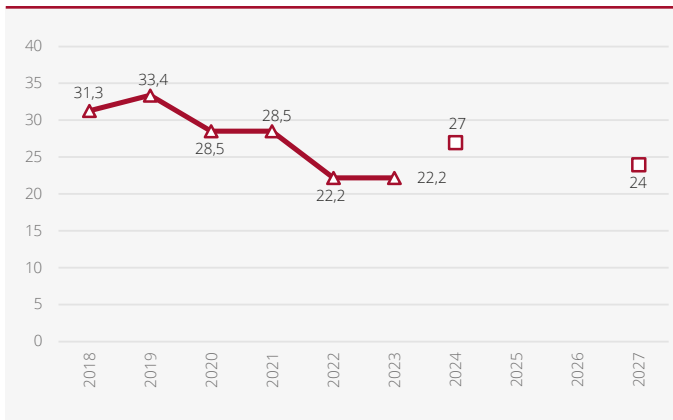
69. attēls. Nodokļa ķīlis

Avots: FM

Darbaspēka nodokļu slogs jeb nodokļu ķīlis raksturo, cik daudz no nodokļu aspekta darbinieks izmaksā darba devējam un to aprēķina, attiecinot par darbinieku samaksāto nodokļu summu (IIN un VSAOI kopsumma) pret darba devēja izmaksām (bruto darba alga un darba devēja VSAOI maksājums). No 2018.gada nodokļu ķīlis ir konstanti samazinājies, krītoties par 2 procentpunktiem un 2023.gadā sasniedzot 37,5% apmēru, kas ir par 0,9 procentpunktiem zemāks nekā 2024.gada mērķa vērtība. Minēto lielā mērā ir noteikusi VSAOI likmes samazināšana par 1 procentpunktu (0,5 procentpunktiem samazināta gan darba devēja likme, gan darba ņēmēja likme), kā arī nodarbinātā maksimālā diferencētā neapliekamā minimuma apmēra paaugstināšana līdz 500 euro mēnesī no 2022.gada 1.jūlija. Nākotnē darbaspēku nodokļu slogs būs atkarīgs no nodokļu reformas, pie kuras ir uzsākts darbs 2023. gadā, un spējas tās ietvaros sabalansēt nepieciešamos nodokļu ieņēmumus budžetā, darbaspēka nodokļu slogu, nodokļu slogu patēriņam un citām ar darbaspēku nesaistītām kategorijām.

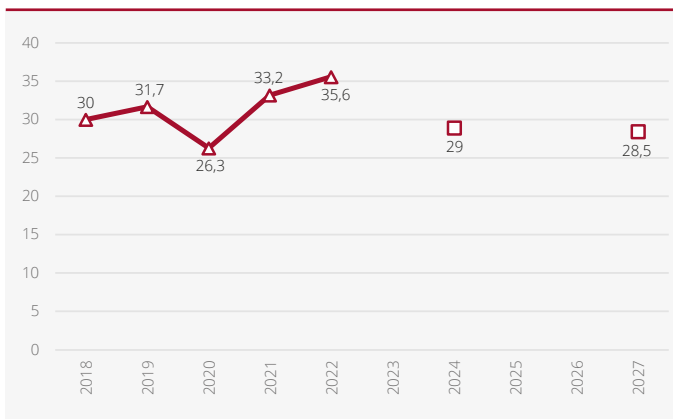
70. attēls. Sociāli apdrošināto personu īpatsvars, kuru valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekts ir zemāks par minimālo algu, procentos

Avots: VSAA

Būtisks indikators, kurš raksturo pienācīga sociālā nodrošinājuma risku bezdarba, slimības, vecuma u. c. gadījumos, ir sociāli apdrošināto personu īpatsvars, kuru valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekts ir zemāks par minimālo algu. No 2019. gada pēc piedzīvota kāpuma minētais rādītājs ir ieņēmis lejupejošu tendenci, bet kopumā, salīdzinājumā ar bāzes gadu, 2023. gadā ir sasniedzis 22,2 % atzīmi, nokrītoties par 8,9 procentpunktiem, kas ir ļāvis pārsniegt gan 2024. gada, gan 2027. gada mērķa vērtības. Minētais ir izskaidrojams ar to, ka no 2021. gada ir stājies spēkā pienākums veikt minimālās valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas un maksimālais neapliekamais minimums 2021. un 2022.gadā sasniedza minimālās algas apmēru. Nākotnē būtiska loma minētā indikatora uzlabošanā būs spēja mazināt ēnu ekonomiku, īpaši aplokšņu algu jomā, un neapliekamā minimuma tuvināšana minimālajai algai.

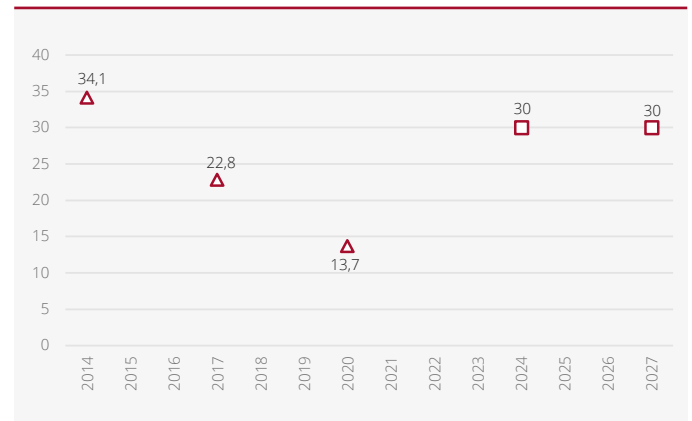
Attēls Nr.71. Smago un letālo nelaimes gadījumu skaits uz 100 000 nodarbinātajiem

Avots: VDI

Darba vides kvalitāti un drošību raksturo smago un letālo nelaimes gadījumu skaits uz 100 000 nodarbinātajiem. Kopumā no 2018.gada minētais rādītājs ir ieņēmis augošu tendenci, 2022.gadā sasniedzot 35,6 smago un letālo nelaimes gadījumu skaitu uz 100 000 nodarbinātajiem, kas būtiski jeb par 6,6 gadījumiem atpaliek no 2024.gada mērķa vērtības, līdz ar to pastāv pamatots risks, ka mērķa vērtība netiks sasniegta.

Attēls Nr.72. Parāda apkalpošanas maksājumu attiecība pret ienākumiem 2. ienākumu kvintilē, %

Avots: Latvijas Banka

Kredīta izmaksu īpatsvaru personas ienākumos konkrētam ienākumu līmenim raksturo indikators - parāda apkalpošanas maksājumu attiecība pret ienākumiem 2. ienākumu kvintilē. 2020.gadā, salīdzinājumā ar 2017. gadu, parāda apkalpošanas izmaksu īpatsvars ienākumos ir nokritis par 9,1 procentpunktu, sasniedzot 13,7% un būtiski pārsniedzot mērķa vērtības 2024. un 2027.gadam. Minētais ir izskaidrojams gan ar privātpersonām izsniegto kredītu procentu likmju samazinājumu, gan ienākumu pieaugumu. Paredzams, ka kopš Covid-19 pandēmijas vairumam mājāsaimniecību parāda apkalpošanas ikmēneša maksājumi pieaugtu, bet salīdzinoši nelielā apmērā, mazāk nekā reālā izteiksmē pieauga ienākumi no nodarbinātības vienai mājāsaimniecībai. Straujāks pieaugums ir sagaidāms 2022. un 2023.gadā, pieaugot mājokļa kredīta apkalpošanas izmaksām, tomēr mērķa sasniegšana 2024. gadā nav apdraudēta.

Mērķu sasniegšanas progress raksturojums

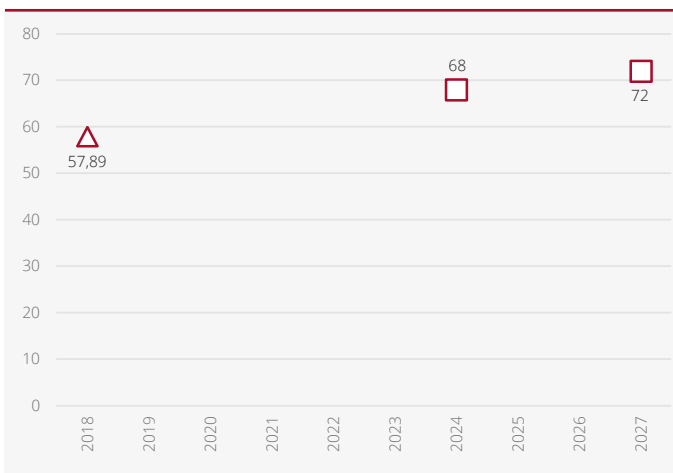
9. tabula.

Mērķa indikators	Bāzes vērtība (gads)	Aktuālā vērtība (gads)	Sasniedzamā vērtība 2024. gadā	Sasniedzamā vērtība 2027. gadā	Novērtējums
(212) Nodarbinātības līmenis vecuma grupā 20–64 gadi	76,8 (2018)	77,5 (2023)	77,5	78	
(213) Nodarbinātības līmenis vecuma grupā 65–74 gadi	18,5 (2018)	24,1 (2023)	20,5	22,5	
(214) Ilgstošā bezdarba līmenis vecuma grupā 15–74 gadi	3,1 (2018)	1,8 (2023)	2,6	2,2	
(215) Nodarbināto īpatsvars vecuma grupā 25–64 gadi, kuri piedalījās izglītības procesā apmaksāto darba stundu laikā, no nodarbinātajiem vecuma grupā 25–64 gadi, kuri piedalījās izglītības procesā	42,8 (2018)	46,8 (2023)	49	55	
(216) Nodokļa ķīlis	39,5 (2018)	37,5 (2023)	38,4	34,8	
(217) Sociāli apdrošināto personu īpatsvars, kuru valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekts ir zemāks par minimālo algu	31,3 (2018)	22,2 (2023)	27	24	
(218) Smago un letālo nelaimes gadījumu skaits uz 100 000 nodarbinātajiem	30 (2018)	35,6 (2022)	29	28,5	
(219) Parāda apkalpošanas maksājumu attiecība pret ienākumiem 2. ienākumu kvintilē	34,1 (2018)	13,7 (2020)	<30	<30	

Rīcības virziens “Kapitāls un uzņēmējdarbības vide”

NAP2027 paredzēja, ka kapitāls ir vitāli svarīgs produktivitātē un augstas pievienotās vērtības precēs un pakalpojumos balstītas konkurētspējas attīstībai, tas ir nepieciešams visos posmos ceļā uz augstāku pievienoto vērtību. Vienlaikus, lai kapitālu piesaistītu un izmantotu, ir jārada tiesiski un administratīvi apstākļi tā sekmīgai izmantošanai un aizsardzībai. Līdz ar to svarīgi ir veidot atvērtu regulējumu inovatīviem biznesa modeļiem un nākotnes tehnoloģiju izstrādei un ieviešanai, kā arī pilnvērtīgi izmantot atvērto datu potenciālu. Saglabājoties relatīvi zēmam investīciju līmenim, būtiski ir nodrošināt kredītēšanas tempu pieaugumu un alternatīvu finansējuma avotu pieejamību pietiekamā apjomā, paplašinot pieejamo finanšu instrumentu klāstu un attīstot kapitāla tirgu.

73. attēls. Institūciju rādītājs, vieta

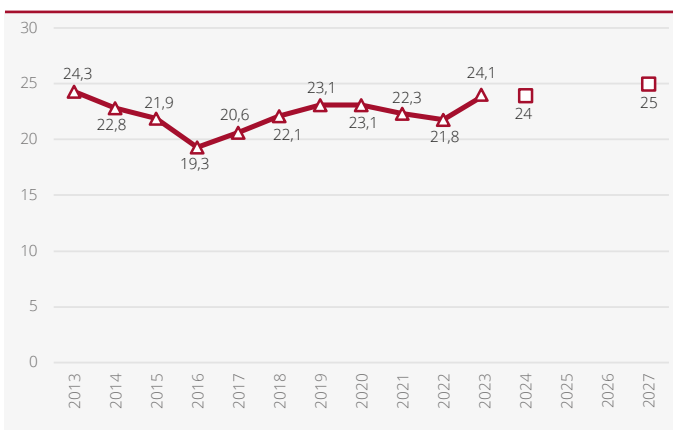

Avots: GCI

Institūciju rādītājs ir viens no *Globālā konkurētspējas indeksa* (GCI) pilāriem, kurš raksturo tiesisko un administratīvo vidi, kurā indivīdi, uzņēmumi un valdības mijiedarbojas, nosaka valsts publisko iestāžu kvalitāti, un tam ir liela ietekme uz konkurētspēju un izaugsmi. Tas ietekmē lēmumus par ieguldījumiem un ražošanas organizāciju.

Ņemot vērā, ka ir mainījusies indikatora metodoloģija un dati vairs nav salīdzināmi, turpmāk tas detalizētāk analizēts netiks.

74. attēls. Bruto pamatkapitāla veidošana, procentos no IKP

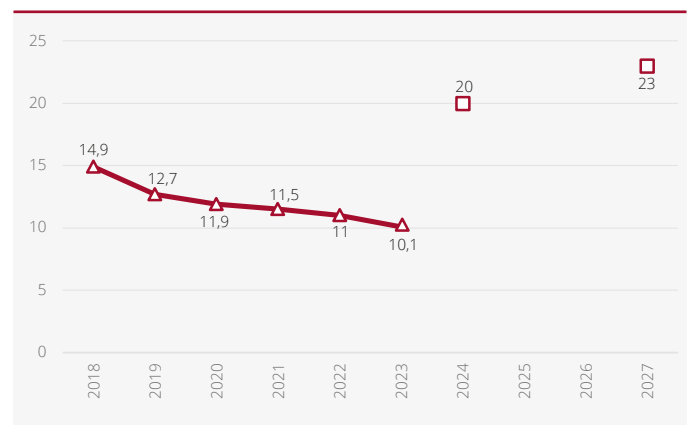

Avots: Eurostat

Bruto pamatkapitāla veidošana raksturo iekšzemes ražotāju pamatlīdzekļu iegādes un ietver, piemēram, ēku, būvju, mehānismu un iekārtu, minerālu izpēti, datoru programmatūras, literatūras vai mākslas oriģinālu iegādi un būtiskus zemes uzlabojumus, kas ir attiecinātas pret IKP. No 2017. līdz 2019.gadam ieguldījumi kopējā pamatkapitāla veidošanā ik gadu vidēji pieauga par 8,1% un veidoja 21,5% no IKP. Investīciju aktivitātes Latvijas ekonomikā pēdējos gados ir ļoti nepastāvīgas, ko būtiski ietekmē ģeopolitiskās situācijas izmaiņas, finansējuma pieejamība un citi ārējie un iekšējie faktori.

Periodā no 2020. līdz 2023.gadam ieguldījumi kopējā pamatkapitāla veidošanā pieauga vidēji gadā par 2% un vidēji bija 22,3% no IKP. Jāatzīmē, ka pēc trīs gadu mērena kāpuma ieguldījumu aktivitātes 2023.gadā strauji palielinājās – izdevumi kopējā pamatkapitāla veidošanā pieauga par 8,2%, sasniedzot 24,1% no IKP, kas ir līdzvērtīgs NAP mērķa vērtībai. Būtiski, lai ieguldījumi kopējā pamatkapitāla veidošanā būtu ar noturīgi augošu trendu, tādēļ nepieciešams savlaicīgi uzsākt jaunā plānošanas perioda ES fondu investīcijas, īpaši uzņēmējdarbības atbalsta jomā. Liela nozīme ir arī kredītportfeļa palielināšanai, kas ilgstoši ir neliels.

75. attēls. Banku kredīti iekšzemes nefinanšu uzņēmumiem (A–K nozares), procentos no IKP

Avots: Latvijas Banka

Banku aizdevumi ir viens no investīciju avotiem, kas nodrošina ekonomikas attīstību. Banku kredīti iekšzemes nefinanšu uzņēmumiem (A–K nozares) raksturo iekšzemē izsniegto kredītu apjomu attiecīgajās nozarēs strādājošiem uzņēmumiem. atbilstoši NACE klasifikatoram, kas ir attiecināts pret IKP. No 2018.gada minētais rādītājs ir ieņēmis lejupslidošu tendenci, 2023.gadā nokrītot līdz 10,1% atzīmei jeb par 4,9 procentpunktiem. 2023.gadā nefinanšu uzņēmumiem (A–K nozarēs) izsniegto kredītu atlikums bija par 4,7% mazākā apjomā nekā pirms gada, ko, galvenokārt, noteica izsniegto kredītu atlikumu samazinājums enerģētikas nozares uzņēmumiem gandrīz par 43%. NAP rādītāja būtisku samazinājumu 2023.gadā daļēji var skaidrot arī ar saucēja efektu, t.i. ar straujo nominālā IKP kāpumu (par 5,1%). Saglabājoties saspringtai ģeopolitiskajai situācijai, augstām cenām, ēnu ekonomikai un nenoteiktībai, ir paredzams, ka uzņēmumu kredītešanas tempi vājināsies, un pastāv būtisks risks, ka 2024. gada mērķa vērtība netiks sasniegta.

76. attēls. Akciju tirgus kapitalizācija, procentos no IKP

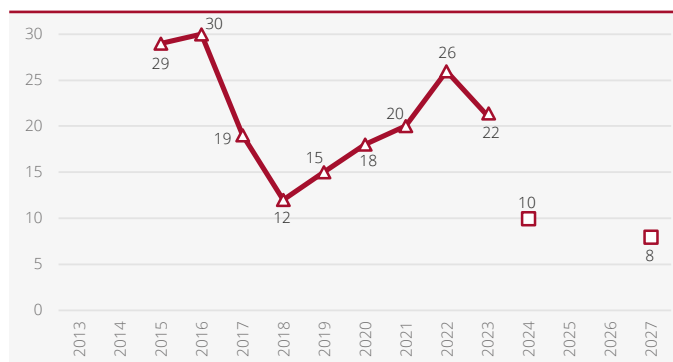

Avots: CEIC Data

Akciju tirgus kapitalizācija ir rādītājs, kas raksturo visu publiski tirgoto uzņēmuma akciju kopējo vērtību, kas attiecināta pret IKP. No 2017. līdz 2023. gadam akciju tirgus kapitalizācija ir piedzīvojusi krasu kritumu, no 4,6 % nokrītot līdz 1,8 % jeb samazinoties par 2,8 procentpunktiem. Minēto primāri noteica vairāku akciju sabiedrību izstāšanās no regulētā tirgus, kā arī akciju cenu svārstības biržā. Ņemot vērā minēto, pastāv būtisks risks 2024. gada mērķa vērtības sasniegšanai, vienlaikus vidējā termiņā celt akciju tirgus kapitalizāciju ļaus valsts kapitālsabiedrību ieeja regulētajā akciju tirgū.

Digitālo tehnoloģiju integrācija, vidējā svērtā vērtība no 4a –uzņēmējdarbības digitalizācija – (60 %) un 4b – e-komercija (40 %) ir viens no indikatoriem, kurš, ņemot vērā, ka ir mainījusies indikatora metodoloģija un dati vairs nav salīdzināmi, turpmāk detalizētāk analizēts netiks. Īstenojot ES Digitālo politiku no 2023.gada līdz 2030.gadam, uzņēmējdarbības digitalizācija tiek mērīta kā MI, lielo datu, mākoņskaitļošanas izmantošana uzņēmējdarbībā (saskaņā ar EM sniegtu informāciju, Latvija plāno sasniegt 75% uzņēmumu, kuri izmanto minētās tehnoloģijas, un 90% MVU ar vismaz pamata digitālās intensitātes līmeni.

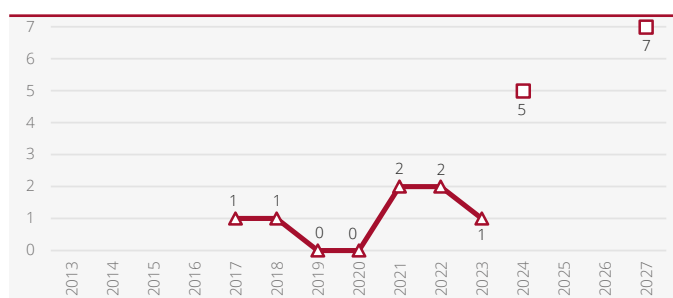
77. attēls. Atvērto datu rādītājs (indekss)

Avots: Eiropas datu portāls

Atvērto datu indeksu veido virkne rādītāju, lai mērītu atvērto datu briedumu visā Eiropā. Šie rādītāji aptver atvērto datu veicināšanas valsts politikas attīstības līmeni, nacionālajos datu portālos pieejamo funkciju novērtējumu, kā arī paredzamo atvērto datu ietekmi. Laika periodā no 2018. līdz 2023.gadam Latvija indeksā ir nokritisies par 10 pozīcijām, noslīdot līdz 22. vietai. Būtiskākās pozīcijas, kur Latvijai ir nākotnē ir jāpildinveidojas ir saistīta ar atvērto datu lietojumiem, līdz ar to Latvijai aktīvāk jāstrādā, lai popularizētu atvērto datu jomu, veicinātu prasmes atvērto datu jomā valsts pārvaldē. Būtiskākās pozīcijas, kur Latvijai ir vājš sniegums, ir datu atkārtotas izmantošanas analīze, novērtēšana un datu izmantotāju viedokļa apzināšana, datu ietekme uz pārvaldes procesiem, vidi, ekonomiku un sociālajiem procesiem, datu izdevēju ieguldījums nacionālajos atvērto datu portālos un darbības, lai veicinātu viņu ieguldījumu, kā arī stratēģijas esība un kvalitāte, lai nodrošinātu atvērto datu portālu ilgtspēju. Ņemot vērā minēto un Latvijas virzību indikatorā, pastāv būtisks risks, ka 2024. gada mērķa vērtība netiks sasniegta.

78. attēls. Jaunu Latvijas emitentu skaits Nasdaq Baltijas akciju sarakstos

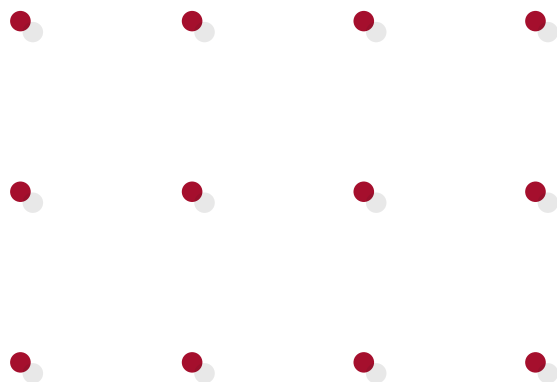
Avots: FM

Vēl viens indikators, kas raksturo akciju tirgus attīstības līmeni, ir jaunu Latvijas emitentu skaits Nasdaq Baltijas akciju sarakstos. Periodā no 2017. līdz 2023. gadam kopumā Baltijas akciju tirgū ir bijuši septiņi jauni Latvijas emitenti, turklāt 2019. un 2020. gadā nav bijis neviena jauna emitenta. Ņemot vērā, ka 2024. gada mērķa vērtība paredz piesaistīt piecus jaunus emitentus gadā, pastāv būtisks risks, ka mērķa vērtība netiks sasniegta. Analogi kā ar akciju tirgus kapitalizāciju, būtiskākais instruments regulētā tirgus attīstībai vidējā termiņā būs valsts kapitālsabiedrību ieeja akciju tirgū.

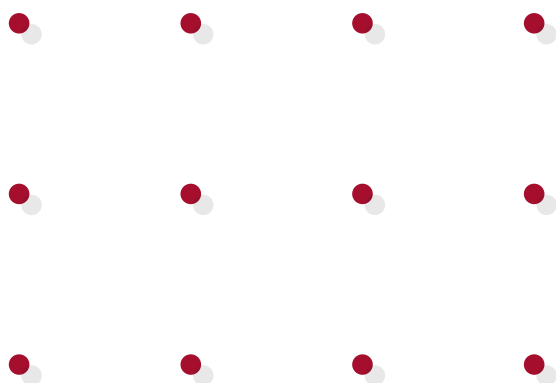
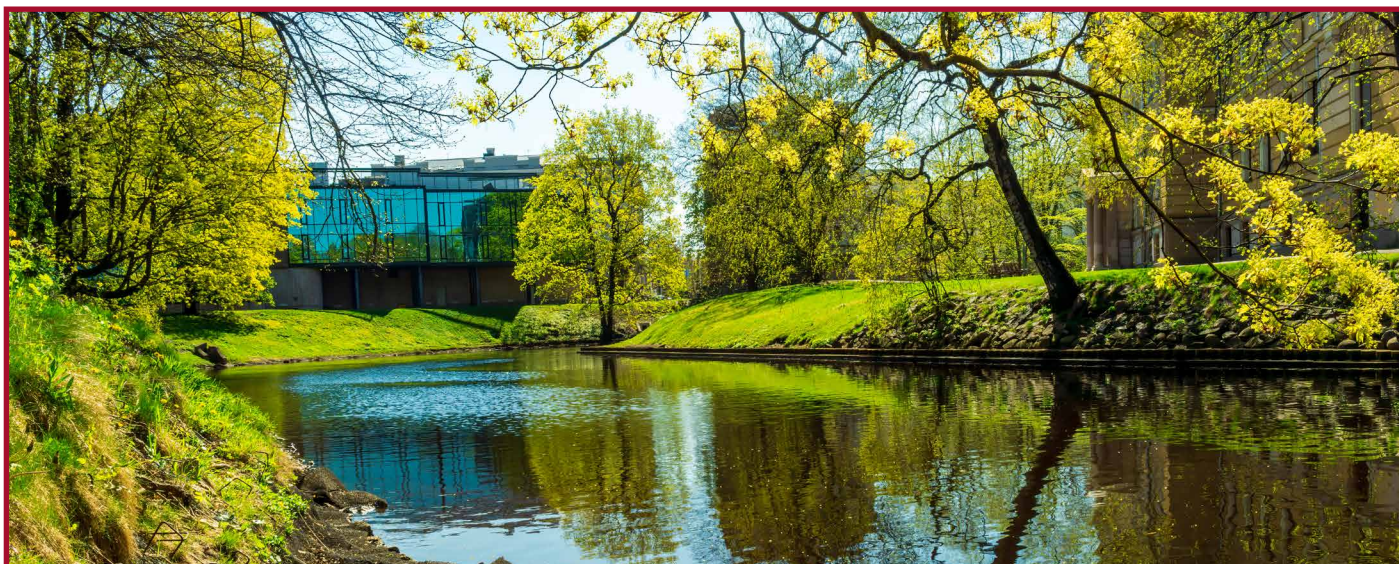
Mērķu sasniegšanas progress raksturojums

10. tabula

Mērķa indikators	Bāzes vērtība (gads)	Aktuālā vērtība (gads)	Sasniedzamā vērtība 2024. gadā	Sasniedzamā vērtība 2027. gadā	Novērtējums
(230) Institūciju rādītājs	57,89 (2018)	N/A	68	72	
(231) Bruto pamatkapitāla veidošana, % no IKP	22,8 (2018)	24,1 (2023)	24	25	
(232) Banku kredīti iekšzemes nefinanšu uzņēmumiem (A–K nozares), % no IKP	14 (2018)	10,1 (2023)	20	23	
(233) Akciju tirgus kapitalizācija, % no IKP	3 (2018)	1,8 (2023)	5	7	
(234) Digitālo tehnoloģiju integrācija, vidējā svērtā vērtība no 4a – uzņēmējdarbības digitalizācija – (60 %) un 4b – e-komercija (40 %)	11 (2019)	N/A	14	18	
(235) Atvērto datu rādītājs (indekss)	12 (2018)	26 (2022)	10	8	
(236) Jaunu Latvijas emitentu skaits Nasdaq Baltijas akciju sarakstos	1 (2017)	1 (2023)	5	7	

PRIORITĀTE “KVALITĀTĪVA DZĪVES VIDE UN TERITORIJU ATTĪSTĪBA”

Rīcības virziens “Daba un vide – “Zaļais kurss””

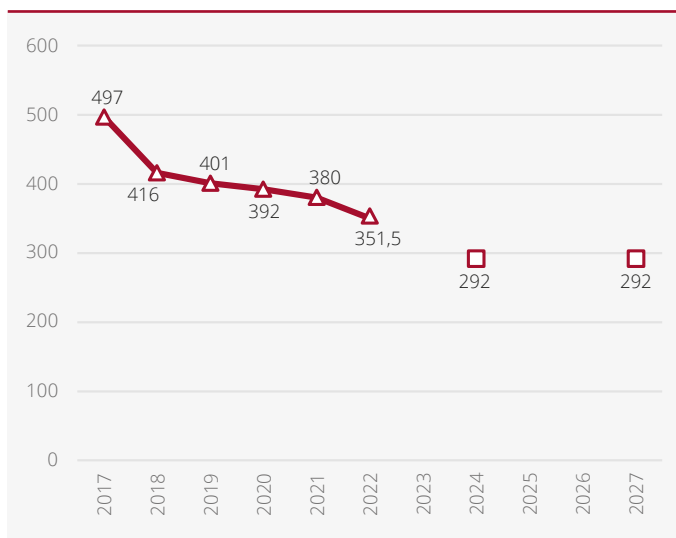
Latvijas dabas resursi ir būtisks balsts ekonomikai un reģionu nodarbinātībai, vienlaikus to intensīvāka izmantošana ietekmē dabas daudzveidības vērtības, vides kvalitāti, cilvēku veselību un apdraud dabas resursu pieejamību nākamajām paaudzēm.

Latvija bioloģiskās daudzveidības un dabas resursu ziņā ir bagāta valsts, tomēr, pieaugot tautsaimniecības intensitātei, pēdējos desmit gados bioloģiskās daudzveidības situācija ir pasliktinājusies un turpina pasliktināties. Izvēle starp biznesu kā *parasti* un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu nav vienkārša. Kompromisa formula rodama vien atbildīgā dabas resursu apsaimniekošanā un taisnīgā kompensāciju mehānismā, respektējot dabas robežas un meklējot risinājumus nodarbinātības transformācijai uz zaļāku ekonomiku.

Tāpat Latvija ir apņēmusies līdz 2050. gadam sasniegt klimatneitralitāti, tāpēc mērķtiecīga rīcība oglekļa mazietilpīgas uzņēmējdarbības attīstībā, kā arī sabiedrībā atbalstīta ikdienas paradumu maiņa ir ilgtspējīgas tautsaimniecības attīstības ceļš un dzīves vides kvalitātes garants, kas nepieciešams sabiedrībai tagad un nākamajām paaudzēm.

Tīra enerģija, ilgtspējīgs transports, resursu efektivitāte, to apritīgums un ēku energoefektivitāte ir virzieni, kuros Latvija ir uzsākusi zaļo ekonomikas pārkārtošanos. Savukārt bioloģiskās daudzveidības un vides kvalitātes rādītāji indicē par bioekonomikas ietekmi uz dabas vērtību ilgtspēju, tāpat uz vides kvalitāti un cilvēku veselību.

79. attēls. SEG emisiju intensitāte, t CO2 ekv. /milj. euro

Avots: LVGMC

Siltumnīcefekta gāzu emisiju intensitātes rādītājs visaptveroši raksturo klimata politikas sasniegumu un tīras enerģijas pieejamību, kas ir prioritāte Eiropas zaļā kursa kontekstā.

Vēlamā rādītāja virzība ir tā samazināšanās, kas paredz kopējo valsts SEG emisiju lejupslīdi un IKP pieaugumu vai stabilitāti.

SEG emisijas veidojas no kurināmā sadedzināšanas, zemes apstrādes, lauksaimniecības zemju apstrādes, kūdras ieguves, lauksaimniecības dzīvnieku zarnu fermentācijas procesiem un kūtsmēsliem, atkritumu apsaimniekošanas un rūpnieciskajiem procesiem.

Periodā no 2018. līdz 2022. gadam SEG intensitātes samazinājums notiek mēreni, kas saistīts ar pieejamo tehnoloģisko risinājumu dārdzību un sabiedrības ierobežotām iespējām (labklājības līmeni) īstenot energoefektivitātes projektus un veikt autotransporta nomaiņu, kā arī IKP pieaugumu.

SEG emisiju intensitātes rādītājs var sniegt maldinošu priekšstatu par sasniegumiem ekonomikas dekarbonizācijā, piemēram, pieaugot produktu/pakalpojumu cenām, neieguldot pūles klimata pasākumos, SEG intensitātes rādītājs samazinās, bet ekonomikas transformācija nenotiek.

80. attēls. Plānotais gaisa piesārņojuma samazinājums salīdzinājumā ar 2005. gadu, procentos

Rādītājs	Situācija 2016.g. salīdzinot ar 2005.g.	Sasniegtais uz 2021.g. salīdzinot ar 2005.g.	Mērķvērtība uz 2024.g.	Mērķvērtība uz 2027.g.
Slāpekļa oksīdi – NOx	Samazinājums par 17 %	Samazināts par 33,0 %	Samazināt par 33 %	Samazināt par 34 %
Daļiņas – PM2,5	Samazinājums par 28 %	Samazināts par 34,9 %	Samazināt par 27 %	Samazināt par 35 %
Amonjaks – NH ₃	Pieaugums par 9 %	Pieaudzis par 3,7 %	Samazināt par 1 %	Samazināt par 1 %

Avots: LVĢMC

Gaisa piesārņojuma līmenis atspoguļo kopējo gaisa kvalitāti, kas ietekmē gan vidi, gan sabiedrības veselību kopumā.

Lai sasniegtu noteiktus dzīves kvalitātes uzlabojumus, gaisu piesārņojošām vielām – slāpekļa oksīdam, daļiņām PM 2,5 un amonjakam – ir aprēķināti procentuāli samazinājumi (mērķvērtības), kas sasniedzami 2024. un 2027. gadā, salīdzinot ar 2005. gadu. Tās ir EK noteiktas un aprēķinātas vērtības no 2005. gada izejas datiem par valsts kopējām gaisu piesārņojošo vielu emisijām.

Latvijas gaisu piesārņojošo vielu emisijas laika posmā līdz 2021. gadam, izņemot amonjaka piesārņojumu, ir ievērojami samazinājušās, ko galvenokārt noteica tehnoloģiskais progress, nevis izmaiņas patērētāju paradumos*.

Joprojām izaicinājums ir amonjaka emisiju samazināšana. 2021. gadā ir novērojams amonjaka emisiju pieaugums 3,7 % apmērā salīdzinājumā pret 2005. gadu, kas saistīts ar lauksaimniecības attīstību.

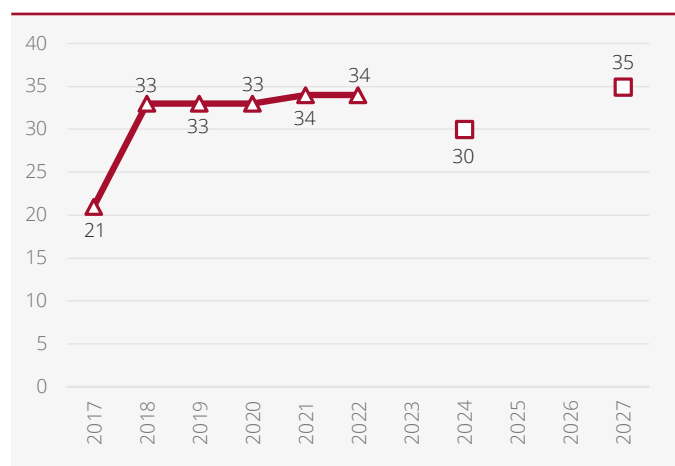
Būtiski gan norādīt, ka Latvijai piešķirtās ekonomikas izaugsmes iespējas līdz 2020. gadam (*Latvijai periodā līdz 2020. gadam pieļauts ne-ETS darbību SEG emisiju pieaugums par 17 %, salīdzinot ar Latvijas ne-ETS darbību SEG emisiju apjomu 2005. gadā*) ir tieši saistītas ar pieaugošām amonjaka emisijām bioekonomikas sektorā.

Lauksaimniecības sektora amonjaka emisijas ir mazināmas, ieviešot videi draudzīgus tehnoloģiskos risinājumus, palielinot bioloģiskās lauksaimniecības platības un nodrošinot vides prasībām atbilstošu kūtsmēsļu pārvaldību.

Latvijas kopējās lauksaimniecības stratēģiskais plāns 2021.–2027. gadam ietver virkni brīvprātīgi īstenojamu pasākumu, kas var sekmēt SEG un amonjaka emisiju samazināšanos.

* [Par Gaisa piesārņojuma samazināšanas rīcības plāna 2020.-2030. gadam izpildi 2020., 2021. un 2022. gadā \(mk.gov.lv\)](#)

81. attēls. Augstai un labai ekoloģiskai kvalitātei atbilstošu ūdensobjektu īpatsvars, %

Avots: LVĢMC

Augstai un labai ekoloģiskai kvalitātei atbilstošu ūdensobjektu īpatsvara izmaiņas ir rādītājs, kas atspoguļo daudzveidīgas antropogēnās ietekmes uz vides kvalitāti kopumā.

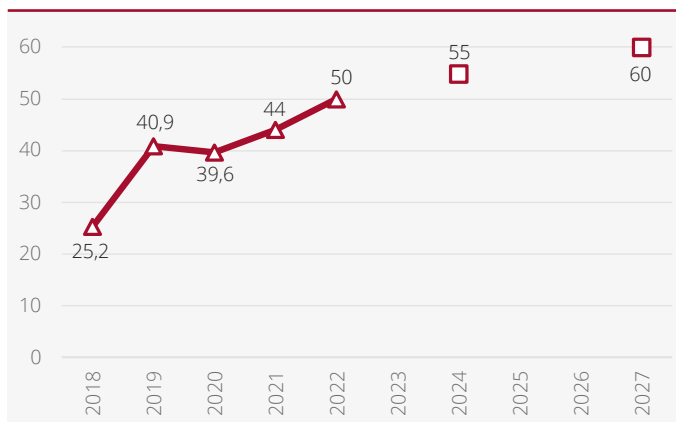
Latvija ir ūdens resursiem bagāta valsts; turklāt ūdens resursi ir nozīmīgi, jo tie nodrošina dzeramo ūdeni, dabas vidi un ekonomiku.

Par vienu no nozīmīgākajām slodzēm uz iekšzemes ūdeņiem uzskata piesārņojumu ar barības vielām (biogēnajiem elementiem). Galvenie biogēno elementu avoti ir notecē no lauksaimniecības zemēm, kā arī pilsētās un apdzīvotās vietās novadītie notekūdeņi, tai skaitā no rūpniecības objektiem.

Mērķtiecīgas rīcības rezultātā, ieviešot upju baseinu apsaimniekošanas plānus, kā arī īstenojot pasākumus, kas samazina noteces no lauksaimniecības zemēm ūdeņos un īstenojot kvalitatīvu notekūdeņu dūņu apsaimniekošanu, ūdensobjektu kvalitāte tiks uzlabota daudz plašākā mērogā.

Rādītāja sekmīgi sasniegtais rezultāts uz 2022. gadu, kas jau šobrīd pārsniedz 2024. gada vērtību, norāda uz nepieciešamību tā vērtību koriģēt un tiekties uz augstākiem sasniegumiem augstai un labai ekoloģiskai kvalitātei ūdens objektiem.

82. attēls. Sadržes atkritumu pārstrādes līmenis, %

Avots: LVĢMC

Sadržes atkritumu pārstrādes līmenis raksturo sabiedrības gatavību paradumu maiņai šķirot atkritumus, tāpat norāda, vai biznesa vidē ir labvēlīgi nosacījumi resursa atkārtotai pārstrādei un atkārtotai tā izplatīšanai tirgū.

Lineārā ekonomika – *ņem, ražo, patērē, izmet* – ir dominējusi vairākus gadsimtus, kā rezultātā ir pieaudzis arī vides piesārņojums.

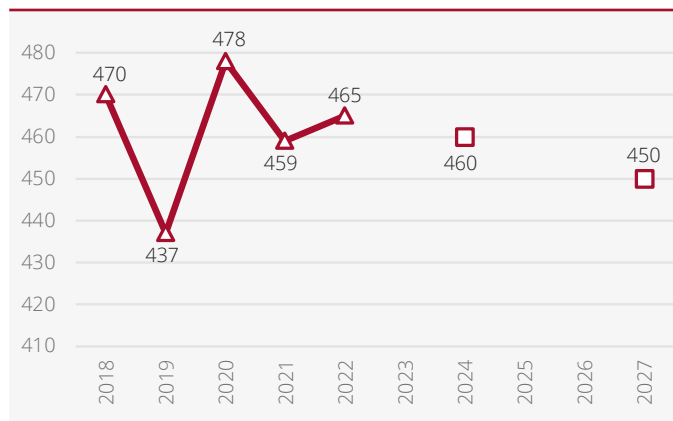
Savukārt, pārstrādājot atkritumus, tiek taupīta jaunu resursu izmantošana produktu ražošanā un pasargātas dabas dzīvotnes.

2022. gadā ir panākts aprites ekonomikas progress, sasniedzot 50 % pārstrādi no kopējā sadzīves atkritumu apjoma.

Atkritumu pārstrādes attīstības izaicinājums ir gan augstas infrastruktūras un tehnoloģiju izmaksas pārejai uz aprites ekonomiku, tāpat sabiedrības komforta paradumi un nepietiekama izpratne par aprites ekonomikas ieguvumiem.

Vienlaikus sabiedrības rīcība depozīta sistēmas izmantošanā parāda, ka tā ir gatava mainīt paradumus, ja vien ir pieejama infrastruktūra un izstrādāts saprotams aprites ekonomikas regulējums.

83. attēls. Radītais sadzīves atkritumu daudzums uz vienu iedzīvotāju, kg

Avots: LVĢMC

Radītais sadzīves atkritumu daudzums uz vienu iedzīvotāju norāda uz sabiedrības paradumu maiņu un atbildīgu rīcību – iegādājoties produktus, atteikties no iepakojuma iegādes. Informēts un atbildīgs tirgus dalībnieks apzinās un īsteno ilgtspējīgu dzīvesveidu katrā ikdienas solī.

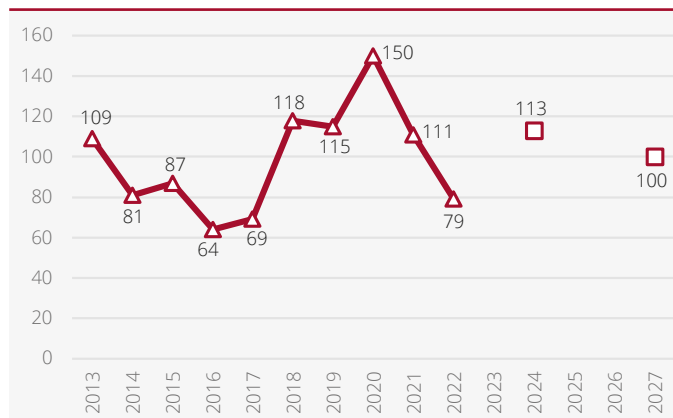
Šajā rādītājā nav novērojams progress, gluži pretēji, 2022. gadā ir palielinājies radīto atkritumu īpatsvars uz vienu iedzīvotāju. Dažādos laika periodos rādītājs uzrāda svārstības, tāpēc, lai izdarītu ticamus secinājumus par paradumu maiņu atkritumu novēršanā, ir nepieciešams ilgāks uzraudzības periods.

Lai sasniegtu progresu šīs mērķvērtības ticamās izmaiņās, ir jāmaina "iekpojumu kults" arī attālinātās iepirkšanās ietvaros.

Tāpat ir nepieciešami plašāki un mērķtiecīgāki sabiedrības un uzņēmējdarbības izglītošanas centieni, lai novērstu atkritumu rašanos, kas ir pamats vides degradācijai.

Izglītota un atbildīga sabiedrība ir atslēga ilgtspējīgai vides kvalitātei.

84. attēls. Radītais bīstamo atkritumu daudzums, tūkstoši tonnu

Avots: LVĢMC

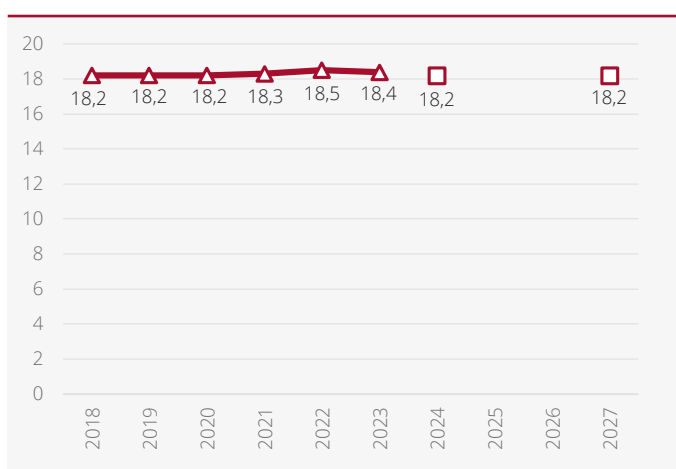
Bīstamo atkritumu īpašības ir bīstamas cilvēku veselībai, dzīvībai, un tie var piesārņot augsni, ūdeni un gaisu, kaitējot cilvēkiem, augiem un dzīvniekiem, kā arī degradējot ekosistēmas. Bīstamo atkritumu nepareiza apsaimniekošana var izraisīt gruntsūdeņu piesārņojumu, kas apdraud dzeramā ūdens kvalitāti.

Bīstamo atkritumu poligons "Zebrene" ir vienīgā bīstamo atkritumu apglabāšanas vieta Latvijā, un tas atrodas Dobeles novada Zebrenes pagastā.

Kopš 2020. gada ir novērojama bīstamo atkritumu daudzuma samazināšanās līdz 79 tūkstošiem tonnu.

Bīstamo atkritumu apjoma samazināšana ir svarīgs solis pretī tīrākai videi un veselīgākai nākotnei.

85. attēls. Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju platības īpatsvars, procentos

Avots: DAP

ĪADT ir fundamentāla loma bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā, kā arī oglekļa uzkrāšanā, turklāt, ĪADT teritorijas paplašinot, var labvēlīgi ietekmēt augstai un labai ekoloģiskai kvalitātei atbilstošu ūdensobjektu īpatsvaru.

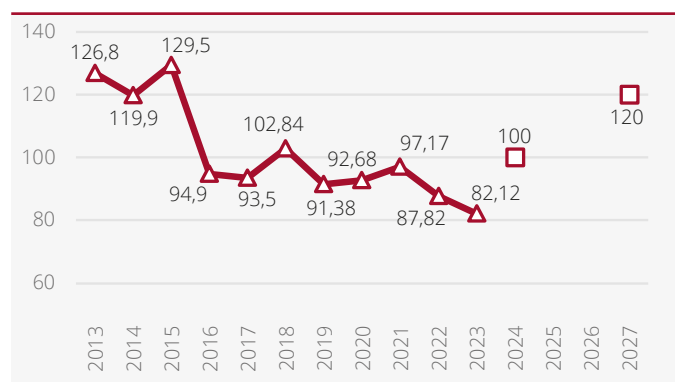
ĪADT ir noteiktas, lai aizsargātu dabas vērtības un bioloģisko daudzveidību.

Līdz šim Latvija nav kāpinājusi ĪADT īpatsvaru pārnozaru politisko vienošanos un aizsargājamo teritoriju kompensācijām nepieciešamo līdzekļu dēļ. Vienlaikus pieaugot bioekonomikas izaugsmei, izmaiņas dabas daudzveidībā, kas NAP ietvarā tiek vērtēta arī ar putnu indeksiem, norāda uz saimnieciskās darbības negatīvo ietekmi uz vidi. Skatīt kopsakarā ar putnu indeksiem.

2023. gadā Latvijas ĪADT platība sasniedza 18,44 % no sauszemes teritorijas, savukārt ES ĪADT vidējais rādītājs ir 26%**

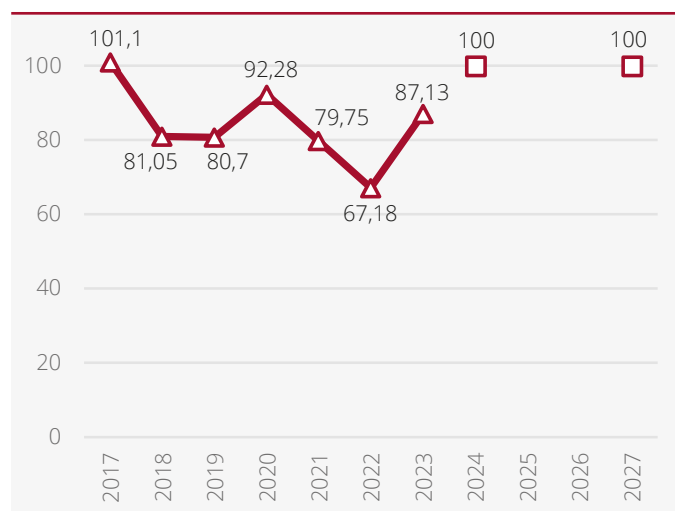
** <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/edn-20220521-1>

86. attēls. Lauku putnu indekss

Avots: DAP

87. attēls. Meža putnu indekss

Avots: DAP

Lauku putnu indekss un meža putnu indekss sniedz informāciju par putnu populāciju izmaiņām, kas var veidoties gan no saimnieciskās darbības intensitātes, gan citiem vides faktoriem un ir bioloģiskās daudzveidības vispārējā stāvokļa indikatori. Šobrīd abos putnu indeksos ir novērojams kritums salīdzinājumā ar bāzes vērtību.

Latvijas lauku putnu indekss, kuru nosaka pret 2000. gada vērtību, 2023. gadā ir samazinājies par 18 %, tāpat arī meža putnu indekss (mērījums pret 2005. gadu) uzrāda samazinājumu 13 % apmērā. Turklāt putnu populāciju samazināšanās tendences novērojamas arī Eiropas Savienībā – ilgtermiņa tendences liecina, ka starp 1990. un 2021. gadu putnu indekss ir samazinājies par 12 %***.

Biznesa modelis *kā parasti*, kas balstīts uz peļņas gūšanu, bieži vien ir pretrunā ar dabas daudzveidības saglabāšanu; risinājums ir ilgtspējīgi biznesa modeļi, kas spēj identificēt radīto kaitējumu videi un pakāpeniski ievieš videi nekaitīgu tehnoloģiskos risinājumus.

*** [Common bird index in Europe \(europa.eu\) https://www.eea.europa.eu/en/analysis/indicators/common-bird-index-in-europe](https://www.eea.europa.eu/en/analysis/indicators/common-bird-index-in-europe)

Mērķu sasniegšanas progress raksturojums

11. tabula

Mērķa indikators	Bāzes vērtība (gads)	Aktuālā vērtība (gads)	Sasniedzamā vērtība 2024. gadā	Sasniedzamā vērtība 2027. gadā	Novērtējums
(271) SEG emisiju intensitāte, t CO ₂ ekv /milj euro	497 (2017)	351,5 (2022)	Samazinājums atbilstoši trajektorijai, virzoties uz 2030. gada mērķi (292)	Samazinājums atbilstoši trajektorijai, virzoties uz 2030. gada mērķi (292)	
(272) CO ₂ piesaiste un SEG emisiju attiecība noteiktās ZIZIMM sektora zemes uzskaites kategorijās	*	*	ZIZIMM sektorā uzskaitāmās SEG emisijas nepārsniedz uzskaitāmo SEG piesaisti	ZIZIMM sektorā uzskaitāmās SEG emisijas nepārsniedz uzskaitāmo SEG piesaisti ¹	
(273)Gaisa piesārņojuma samazinājums pret 2005. gadu, %:					
slāpekļa oksīdi – NO _x	-17	-33,0	-33	-34	
daļiņas – PM _{2,5}	-28	-34,9	-27	-35	
amonjaks – NH ₃	+9 (2016)	+3,7 (2021)	-1	-1	
(274) Augstai un labai ekoloģiskai kvalitātei atbilstošu ūdensobjektu īpatsvars, %	21 (2017)	34 (2022)	30	35	
(275) Sadzīves atkritumu pārstrādes līmenis, %	~27 (2020)	50 (2022)	55	60	
(276) Radītais sadzīves atkritumu daudzums uz iedzīvotāju, kg	470 (2018)	465 (2022)	460	450	
(277) Radītais bīstamo atkritumu daudzums, tūkst. tonnu	118 (2018)	79 (2022)	113	100	
(278) Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju platības īpatsvars, %	18,2 (2018)	18,44 (2023)	18,2	18,2	
(279) Lauku putnu indekss, 2000.g. = 100	2000.g.= 100 (2000)	82,12 (2023)	100>120	>120	
(280) Meža putnu indekss, 2005.g. = 100	2005.g. = 100 (2005)	87,13 (2023)	100f >100	100 >100	

Rīcības virziens “Tehnoloģiskā vide un pakalpojumi”

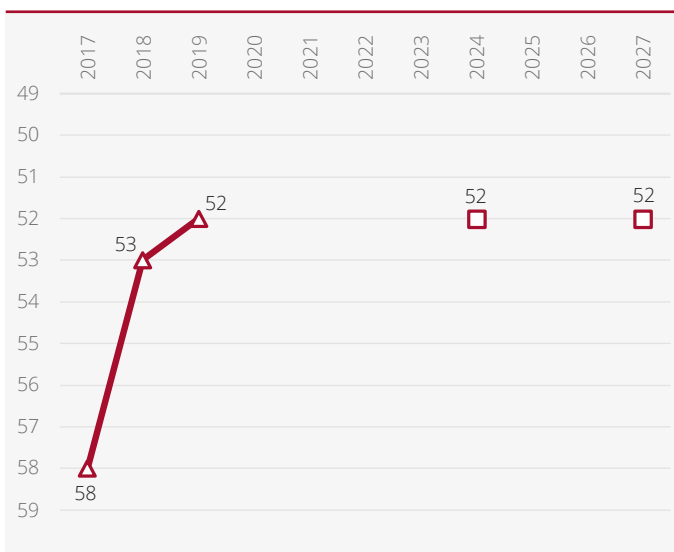
Transporta infrastruktūra, kas nodrošina teritoriāli vienmērīgu sasniedzamību un kvalitatīvu, ilgtspējīgu iekšējo mobilitāti, ir stratēģiski nozīmīgs saimnieciskās darbības un apdzīvotības resurss reģionos. Tādēļ līdzsvarotai teritoriju attīstībai ir būtiska transporta infrastruktūras nodrošināšana, atjaunojot sliktā stāvoklī esošos ceļu tīklu posmus un uzlabojot dzelzceļa infrastruktūras kvalitāti. Transporta infrastruktūras efektivitāte tieši iespaido konkurētspēju, uzņēmējdarbības aktivitāti un valsts attīstību kopumā, bet nākotnes izaicinājums ir transporta infrastruktūras sinerģija ar informācijas tehnoloģiju risinājumiem un to drošība, lai panāktu, ka transporta sistēma ir orientēta uz lietotāju un viedie transporta pakalpojumi kļūst par ikviena iedzīvotāja ikdienas sastāvdaļu.

Savukārt digitālā transformācija un informācijas tehnoloģiju daudzpusīga izmantošana, kur drošības aspekti ir neatņemama sastāvdaļa. Attīstīta sakaru infrastruktūra un iedzīvotāju digitālās prasmes ir pamats efektīvai elektronisku datu apmaiņai, e-komercijai un pārrobežu tirdzniecībai tiešsaistē, tādējādi fizisku pārvietošanos aizstājot ar digitāliem risinājumiem attālinātas sadarbības attīstīšanā.

Enerģijas aprites un drošības infrastruktūras, ko valsts nodrošina iedzīvotājiem, saskaras ar iekšējiem riskiem (depopulāciju) un arī ārējo faktoru riskiem, kā to parādīja 2022. gada notikumi – karš Ukrainā, kas būtiski ietekmēja energoresursu pieejamību un izmaksas. Izmaksu efektīvi ieguldījumi energoapgādes sistēmā un tās ilgtspējas nodrošināšana ir būtiski valsts energoapgādes risku novēršanai, jebkuras infrastruktūras darbības nodrošināšanai, kā arī tautsaimniecības funkcionēšanai un konkurētspējai kopumā. Nozīmīgākie NAP2027 plānotie atbalsta virzieni ir energoapgādes infrastruktūra, enerģijas ražošana, kā arī energopārvaldība un enerģijas patēriņa efektivizācija dažādos sektoros (t. sk. elektroapgāde, siltumapgāde, aukstumapgāde, transports).

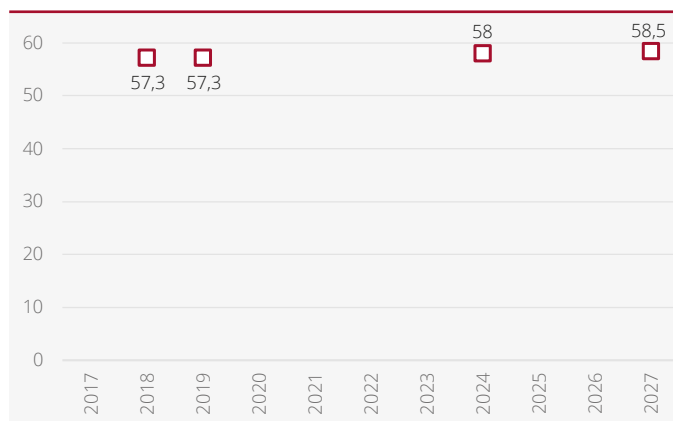
Rīcības virziens aptver vairākas savstarpēji saistītas jomas, attiecīgi izvirzīti vairāki būtiski mērķi: transporta sistēmas pilnveide, lai sniegtu kvalitatīvas cilvēku un kravu mobilitātes iespējas visā valsts teritorijā, platjoslas elektronisko sakaru infrastruktūras uzlabošana, publiskās pārvaldes digitālā transformācija un lietotājiem orientēta pieeja publisko pakalpojumu sniegšanā fiziskajā un digitālajā vidē, kā arī efektīvu risinājumu piemērošana energoapgādē, panākot lielāku pašnodrošinājumu un izklaidēto enerģijas ražošanu.

88. attēls. Transporta infrastruktūras indekss, vieta

Avots: GCI

89. attēls. Transporta infrastruktūras indekss, punkti

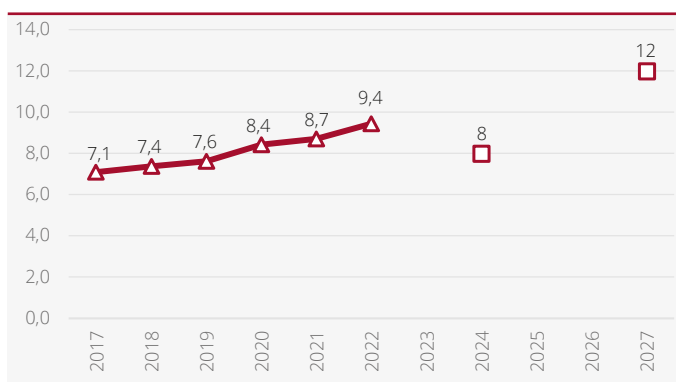

Avots: GCI

Indeksu aprēķina Pasaules ekonomikas forums (*World Economic Forum*), apkopojot astoņus rādītājus, kas mēra ceļus, dzelzceļus, gaisa transportu un ūdens transporta infrastruktūru (pēc 2019. gada dati nav pieejami).

Kā papildus raksturojošu rādītāju var aplūkot Pasaules Bankas grupas veidoto Loģistikas veiktspējas indeksu (*Logistics Performance Index*), kas novērtē, cik efektīvi piegādes ķēdes savieno uzņēmumus ar tirgiem vai loģistikas darbību, salīdzinot 139 valstis. Šī indeksa seši vērtēšanas komponenti ir: (1) robežkontroles aģentūru, tostarp muitas, muižošanas procesa efektivitāte (t. i., formalitāšu izpildes ātrums, vienkāršība un paredzamība); (2) ar tirdzniecību un transportu saistītās infrastruktūras kvalitāte (piemēram, ostas, dzelzceļi, ceļi, informācijas tehnoloģijas); (3) vienkārša sūtījumu organizēšana par konkurētspējīgām cenām; (4) loģistikas pakalpojumu kompetence un kvalitāte (piemēram, transporta operatori, muitas brokeri); (5) spēja izsekot sūtījumiem; (6) sūtījumu savlaicīgums, sasniedzot galamērķi paredzētajā piegādes laikā. Konstatējams, ka kopš 2018. gada ir pozitīva tendence; 2022. gadā Latvija ir ierindojusies 34. vietā kopā un infrastruktūras komponentē 44. vietā (Igaunija – 26. vietā un infrastruktūrā – 39. vietā, Lietuva – 38. vietā un infrastruktūrā – 39. vietā).

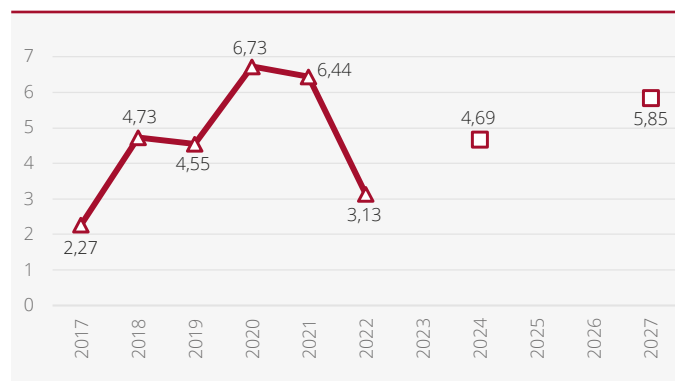
90. attēls. Dzelzceļa pasažieru īpatsvars sabiedriskā transporta pārvadājumos, procentos

Avots: CSP

Dzelzceļa pasažieru īpatsvars sabiedriskā transporta pārvadājumos ir pakāpeniski palielinājies, jau 2020. gadā sasniedzot 2024. gada plānoto mērķa vērtību (8 %), bet 2022. gadā sasniedzot 9,4 %. Vienlaikus pasažieru skaits kopumā ir samazinājies gan dzelzceļā, gan regulārās satiksmes autobusos, un šis samazinājums sācies 2020. gadā – epidemioloģiskās situācijas un noteikto pārvietošanās ierobežojumu dēļ. Salīdzinot 2022. gadā pārvadāto pasažieru skaitu ar 2018. gadu, dzelzceļā pārvadāto pasažieru skaits ir mazāks par 14 %, bet ar autobusiem pārvadāto pasažieru skaits – par 35 %.

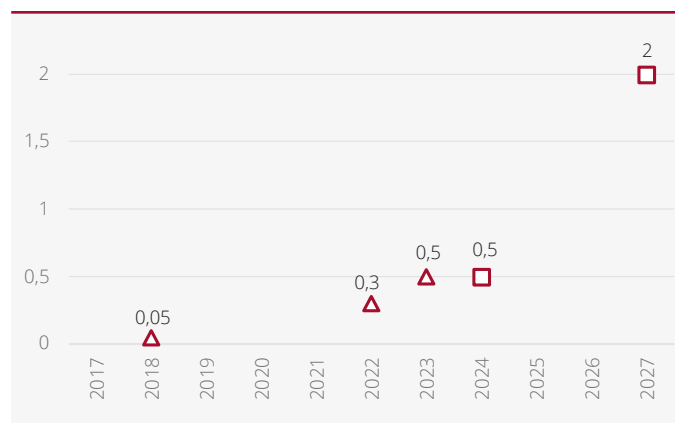
91. attēls. No AER saražotās enerģijas īpatsvars transportā, procentos

Avots: CSP

Rādītājs sasniedza 2027. gada mērķa vērtību (5,85 %), 2020. g. AER īpatsvars transportā bija 6,73 %, 2021. g. – 6,44 %. Tomēr 2022. gadā novērojams straujš kritums. Atbilstoši ES mērķiem Latvijai jānodrošina, ka līdz 2030. gadam 29 % no transportā patērētās enerģijas ir atjaunīgā. Latvija plāno (NEKP) palielināt atjaunīgās transporta enerģijas īpatsvaru, ieviešot pienākumu degvielas piegādātājiem sasniegt konkrētu SEG emisiju intensitātes samazinājumu, kas būtiski palielinās atjaunīgās transporta enerģijas īpatsvaru, īpaši moderno biodegvielu/biometāna un elektroenerģijas izmantošanas apjomu. Latvija plāno turpināt straujāku elektromobilitātes attīstību kā mobilitātes, energoefektivitātes un AER mērķu risinājumu.

92. attēls. Nulles emisiju transportlīdzekļu īpatsvars visu transportlīdzekļu skaitā, procentos

Avots: CSP

Ievērojot to, ka līdz ar jaunā plānošanas perioda ES fondu un Atveseļošanas fonda investīciju uzsākšanos ar atbalstu bezemisiju transportlīdzekļu iegādei pašvaldībām to funkciju īstenošanai un pakalpojumu nodrošināšanai, saskatāmas pozitīvas tendences virzībai uz bezemisiju transportlīdzekļu īpatsvara pieaugumu

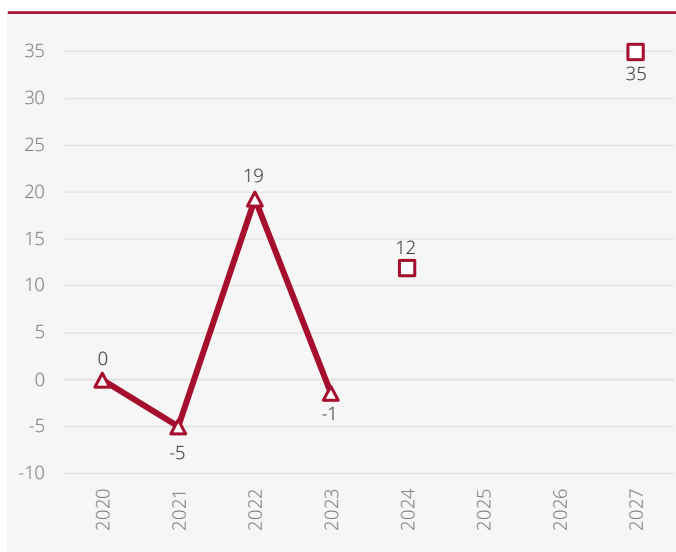
Novērojama pozitīva tendence – 2023. g. bija par 60 % vairāk elektroauto nekā gadu iepriekš. Jau divus gadus ir spēkā valsts atbalsts elektroauto iegādei, kas ir palīdzējis uzturēt augšanas tempus.

2023. gadā Latvija sasniegusi rekordu jaunu elektroauto reģistrācijas ziņā – 8,8 % no kopējā reģistrētā jauno vieglo pasažieru automobiļu skaita, salīdzinot ar 6,39 % 2022. gadā.

Arī lietoto vieglo pasažieru elektroauto reģistrācijas ziņā ir vērojams kāpums par 32,1 %, no 788 elektroauto 2022. gadā uz 1041 elektroauto 2023. gadā.

Tomēr 2023. gadā ir samazinājies jauno elektroauto pasūtījumu skaits. Elektroauto pārdošanas cena ir lielāka nekā iekšdedzes automobiļiem, un Eiropas Centrālās Bankas *Euribor* likme to iegādi ietekmē vairāk nekā cita enerģijas tipa automobiļus. Tāpat lietotāju interesi par elektroauto iegādi ietekmē arī uzlādes iespējas un pieejamība.

93. attēls. Ceļu satiksmes negadījumos bojā gājušo skaita samazinājums, procentos

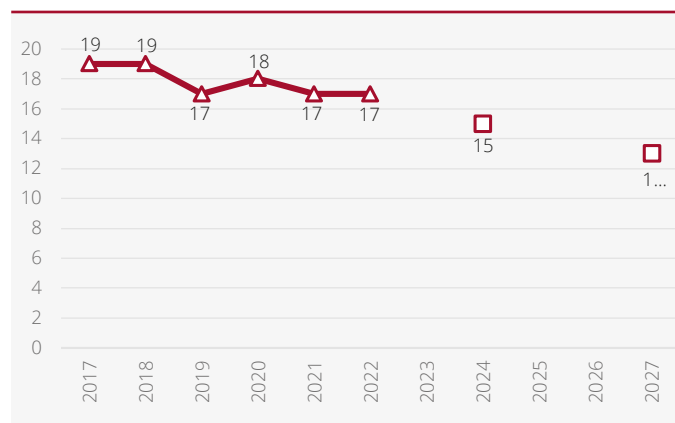
Avots: CSP

Ceļu satiksmes negadījumos bojā gājušo skaita samazinājums (%) 2021. gadā pret 2020. gadu bija negatīvs (-5 %), proti, 2020. gadā gāja bojā 140 cilvēki, bet 2021. gadā – 147. Savukārt 2022. gadā bojā gāja mazāk cilvēku – 113, bet 2023. gadā bojā gājušo skaits atkal palielinājās – līdz 142 cilvēkiem.

Skaidra tendence nav novērojama, tomēr konstatēts, ka no visiem transporta negadījuma dēļ mirušajiem 49 % (vīriešiem 55 %, sievietēm – 31 %) ir konstatēta saistība ar alkohola lietošanu, 2 % ar citu psihoaktīvo vielu lietošanu. Sadalījumā pa reģioniem visaugstākais to īpatsvars ir Latgalē (65 %).

Ceļu satiksmes drošības plānā 2021.–2027. gadam paredzēta rīcība negadījumu mazināšanai, paredzot finansējumu aptuveni 19 milj. eiro apmērā.

94. attēls. Digitālās ekonomikas un sabiedrības indekss (DESI), vieta

Avots: EK

2022. gadā Latvija ir ierindojusies 17. vietā (Igaunija – 9. vietā, Lietuva – 14. vietā) starp ES-27 valstīm, attiecīgi secināms, ka rādītājs stagnē.

Latvijas digitālās attīstības līmenis kopumā un atsevišķās jomās ir zemāks par ES vidējo līmeni. Pēc digitālo publisko pakalpojumu (11. vieta) aspekta Latvijas rādītāji pārsniedz ES vidējos rādītājus, taču vairākos aspektos Latvija atpaliek: interneta pakalpojumu lietošana (18. vieta), cilvēkkapitāls (18. vieta), savienojamības joma (20. vieta). Viszemākais vērtējums ir digitālo tehnoloģiju integrācijas jomā, kur Latvija DESI reitingā ieņem attiecīgi 23. vietu, kas ir zemāk par ES vidējo rādītāju. Latvijas uzņēmumi pilnvērtīgi neizmanto lielo datu un mākoņdatošanas nodrošinātās iespējas.

Savukārt, digitālā transformācija un informācijas tehnoloģiju daudzpusīga izmantošana, kur drošības aspekti ir neatņemama sastāvdaļa, ir nozīmīga nozaru integrētas ekonomikas attīstībā. Digitāliem risinājumiem ir gan sociālās kohēzijas, gan ekonomikas dažādošanas vērtība. Attīstīta sakaru infrastruktūra un iedzīvotāju digitālās prasmes ir pamats efektīvai elektronisku datu apmaiņai, e-komercijai un pārrobežu tirdzniecībai tiešaistē, tādējādi fizisku pārvietošanos aizstājot ar digitāliem risinājumiem attālinātas sadarbības attīstīšanā

95. attēls. Enerģijas trilemmas indekss, vieta

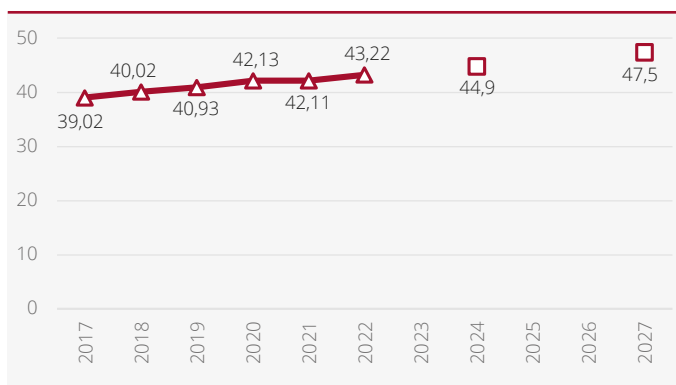

Avots: Pasaules Enerģijas padome

Pasaules Enerģijas padomes izstrādātais pasaules enerģētiskās trilemmas indekss ir viens no pasaulē pazīstamākajiem indeksiem, ar kura palīdzību tiek mērīts dažādu valstu sniegums enerģētikā, un tas ļauj salīdzināt tādas energoapgādes jomas kā enerģētikas vides ilgtspēja, enerģētikas drošība un enerģijas pieejamība.

Latvija 2023. gadā ieņem 16. vietu, attiecīgi uzrādot 2027. gadā plānotā mērķa (18. vieta) sasniegšanu un pārsniegšanu.

96. attēls. No AER saražotās enerģijas īpatsvars kopējā enerģijas galapatēriņā, procentos

Avots: CSP

Galvenie atjaunojamo energoresursu (AER) veidi Latvijā ir kurināmā koksne (malka, koksnes atlikumi, kurināmā šķel-da, koksnes briķetes, koksnes granulas) un hidroresursi.

Latvijā ir trešais augstākais AER īpatsvars enerģijas galapatēriņā ES, 2021. gadā tas bija 42,1 % (ES – vidēji 21,8 %).

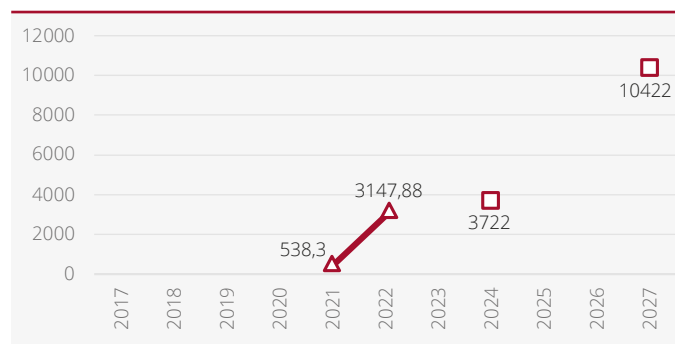
Samazinoties dabasgāzes patēriņa īpatsvaram, AER īpatsvars kopējā energoresursu patēriņā turpina palielināties – 2022. gadā par 2,1 procentpunktu, sasniedzot 43,22 %.

2023. gadā Latvijā saražotas 6 083 gigavatstundas (GWh) elektroenerģijas, kas ir par 26,2% vairāk nekā pirms gada, savukārt Latvijas elektroenerģijas patēriņa apjoms samazinājās par 3,4%, sasniedzot 6 887 GWh gadā; Latvijā 2023. gadā patēriņš ar vietējo ģenerāciju tika noseigts 88,3% apmērā (palielinājums par 21 procentpunktu), kas ir augstākais rādītājs kopš 2017. gada. Iztrūkstošais elektroenerģijas apjoms - 804 GWh Latvijas pārvades tīklā importēts no kaimiņvalstīm; Latvijas saražotās elektroenerģijas apjoms 2023. gadā ir pieaudzis atjaunojamo resursu ģenerācijā - hidroelektrostacijas saražoja par 38% vairāk, vēja elektrostacijas - par 42% vairāk, un būtiski - par 329% - pieaudzis saules elektrostaciju saražotais elektroenerģijas apjoms, tiesa, to kopējais devums Latvijas elektroenerģijas kopējā bilancē vēl joprojām ir mazs - 2,1%; Hidroelektrostacijas saražoja būtisku apjomu - 3 778 GWh, kas bija iespējams, pateicoties palu laikam, kas sākās jau 2023. gada janvārī un turpinājās līdz pat aprīlim, tāpat arī gada pēdējos divos

mēnešos bija vērojams ūdens pieteces pieaugums, kas veicināja augstu elektroenerģijas izstrādi hidroelektrostacijās. Tādējādi HES apjoms 2023. gadā pieauga līdz 62% no kopējā saražotā elektroenerģijas apjoma; Vēja elektrostaciju saražotais apjoms pēdējo divu gadu laikā ir pieaudzis aptuveni 2 reizes, tostarp rudens vētru dēļ 2023. gada oktobrī tika sasniegta arī vēsturiski augstākā vēja enerģijas izstrāde mēnesī – 37 GWh. Kopējais pieaugums skaidrojams ar ekspluatācijā nodotu jaunu vēja parka pirmo pilno ražošanas gadu, kā arī vējainiem laikapstākļiem; Kopumā 2023. gadā Latvijas patēriņa noseģšanas spēja ar vietējo ģenerāciju ir stabila un ar potenciālu pieaugt. Mazinājusies atkarība no fosilajiem resursiem - 77,6% no saražotās elektroenerģijas tika ģenerēta no atjaunīgajiem energoresursiem, tostarp maijā tika sasniegts lielākais fiksētais zaļās elektroenerģijas īpatsvars, kad 99,9% no Latvijā saražotās elektroenerģijas tika ģenerēta no atjaunīgajiem energoresursiem; Latvijas elektroenerģijas patēriņa samazinājums par 3% skaidrojams ar saules ģenerācijas iekārtu uzstādīšanu pašpatēriņam mājāsaimniecībās un uzņēmumos, tādējādi faktiskais saražotās un patērētās elektroenerģijas apjoms Latvijā ir lielāks, jo daļa saražotā netiek nodota tīklā, bet izmantota tūlītējam pašpatēriņam.

Latvija plāno palielināt visus AER mērķus atbilstoši Direktīvas 2023/2413 nosacījumiem, kā arī noteikt jaunu AER mērķus, kas ir noteikti šajā direktīvā

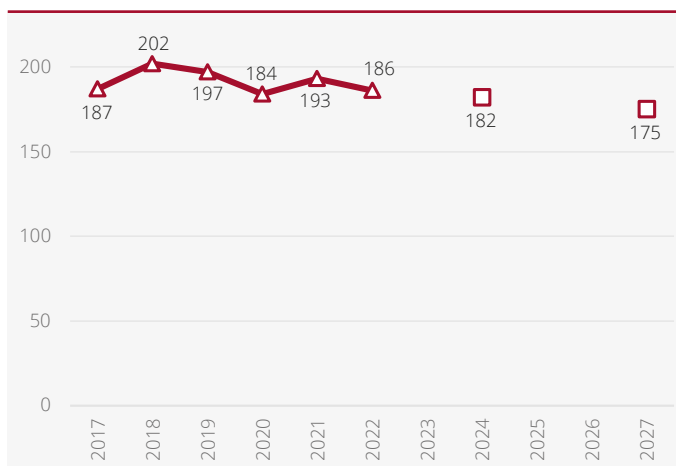
97. attēls. Uzkrātais (kumulatīvais) gala enerģijas ietaupījumu apjoms galapatēriņā, GWh

Avots: BVKB

Rādītājs kopumā raksturo energoefektivitāti (t. i., spēju izmantot mazāk enerģijas, lai iegūtu tādu pašu rezultātu). Viens no energoefektivitātes uzlabošanas pasākumu uzdevumiem ir ierobežot enerģijas galapatēriņa pieaugumu un nodrošināt enerģijas patēriņa samazināšanos. Galīgais enerģijas patēriņš attiecas uz enerģiju, ko patērē galapatērētāji (piemēram, elektroenerģijas patēriņš mājāsaimniecībās). Rādītāja aktuālā vērtība par 2022.gadu ir 3147,88 Gwh. Aktualizētā NEKP mērķis uz 2030. gadu ir 29 522 GWh, attiecīgi secināms, ka mērķa sasniegšanas progress ir nenozīmīgs.

98. attēls. Kopējais primārās enerģijas patēriņš, ne lielāks par, PJ

Avots: CSP

Rādītājs kopumā raksturo energoefektivitāti (t. i., spēju izmantot mazāk enerģijas, lai iegūtu tādu pašu rezultātu). Viens no energoefektivitātes uzlabošanas pasākumu uzdevumiem ir ierobežot primāro energoresursu patēriņu (kopējā enerģijas pieprasījuma valstī, t. sk. arī kurināmā, kas sadedzināts elektroenerģijas ražošanai) pieaugumu un nodrošināt enerģijas patēriņa samazināšanos. Latvijas enerģijas kopējais galapatēriņš 2019. gadā bija 197 PJ, 2020. gadā 184 PJ, 2021. gadā – 193 PJ, un 2022. gadā tas atkal pazeminājās uz 186 PJ. Attiecīgi secināms, ka nav novērojama stabila tendence virzībā uz mērķi. Enerģijas patēriņa samazinājumu primāri ietekmēja energoresursu - dabasgāze un cietais biomasas kurināmais cenu kāpums, kā arī ieviestie enerģijas taupības pasākumi gan valsts sektorā, gan vairākās centralizētajās siltumapgādes sistēmās, piemēram “Rīgas siltums”. Enerģijas patēriņa rādītāju samazinājums gan nav viennozīmīgi vērtējams, jo pastāv risks, ka šis samazinājums raksturos arī ražošanas apjomu kritumu.

Mērķu sasniegšanas progress raksturojums

Tabula Nr.12.

Mērķa indikators	Bāzes vērtība (gads)	Aktuālā vērtība (gads)	Sasniedzamā vērtība 2024. gadā	Sasniedzamā vērtība 2027. gadā	Novērtējums
[302] Transporta infrastruktūras indekss, vieta/ punkti	52/57,3 (2019)	N/A	52/58,0	52/58,5	
[303] Dzelzceļa pasažieru īpatsvars sabiedriskā transporta pārvadājumos, %	7,38 (2018)	9,4 (2022)	8	12	
[304] No AER saražotās enerģijas īpatsvars transportā, %	2,56 (2017)	3,13 (2022)	4,69	5,85	
[305] Nulles emisiju transportlīdzekļu īpatsvars visu transportlīdzekļu skaitā, %	0,05 (2018)	0,5 (2023.g.s.)	0,5	2	
[306] Ceļu satiksmes negadījumos bojā gājušo skaita samazinājums, %	0 (2020)	-1 (2022)	12	35	
[307] Digitālās ekonomikas un sabiedrības indekss (DESI), vieta	17 (2019)	17 (2022)	15	13	
[308] Enerģijas trilemmas indekss, vieta	22 (2019)	16 (2023)	20	18	
[309] No AER saražotās enerģijas īpatsvars kopējā enerģijas galapatēriņā, %	39,02 (2017)	43,22 (2022)	44,9	47,5	
[310] Uzkrātais (kumulatīvais) gala enerģijas ietaupījumu apjoms galapatēriņā, GWh	- (2021)	3147,88 (2021)	3722	10 422	
[311] Kopējais primārās enerģijas patēriņš ne lielāks par, PJ	187 (2017)	187,5 (2022)	182	175	

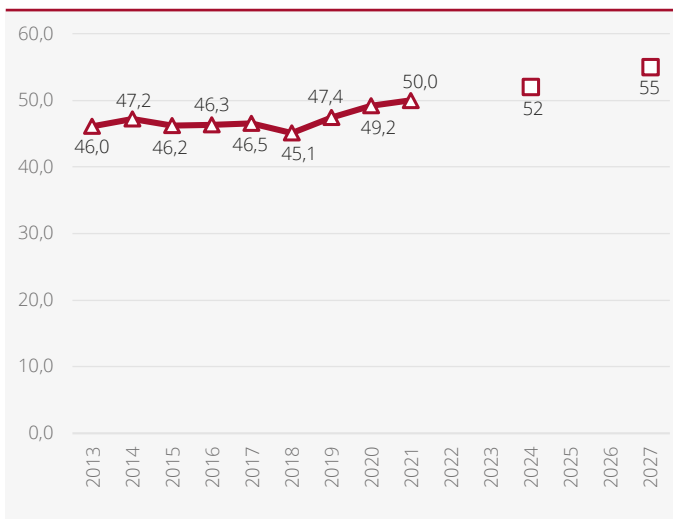
Rīcības virziens “Līdzsvarota reģionālā attīstība”

Latvijā reģionālās attīstības jautājums ir saistīts ar vairākiem mērķiem – veicināt valsts konkurētspēju, uzņēmējdarbības produktivitāti un sociālo atbildību, mazināt ienākumu un iespēju nevienlīdzību, vienlaikus nodrošinot labu dzīves kvalitāti iedzīvotājiem visos reģionos (nodarbinātība, pakalpojumi, publiskā vide, dabas bagātības un kultūras mantojums).

Rīcības virziena mērķis liek uzsvartu uz reģionu potenciāla attīstību un ekonomisko atšķirību mazināšanu, stiprinot konkurētspēju, kā arī nodrošinot teritoriju specifiskai atbilstošus risinājumus apdzīvotuma un dzīves vides attīstībai. Rīcības virziena noteiktie mērķa indikatori raksturo reģionālās atšķirības, tiecoties uz nevienlīdzības samazināšanu starp Rīgu un Pierīgu un četriem mazāk attīstītajiem plānošanas reģioniem (Kurzeme, Vidzeme, Zemgale, Latgale).

Mērķu sasniegšanu ietekmēja būtiska reforma – ar administratīvi teritoriālo reformu tika pilnveidots administratīvi teritoriālais ietvars, samazinot pašvaldību skaitu, – kopš 2021. gada 1. jūlija Latvijā iepriekšējo 119 pašvaldību vietā ir 43 pašvaldības – 36 novadu pašvaldības un septiņas valstspilsētu pašvaldības. Sākotnējais reformas rezultātu novērtējums ir pozitīvs – pašvaldības ir ekonomiski spēcīgākas (pēc budžeta ieņēmumiem atšķirība starp novadu lielākajiem un mazākajiem kopējiem budžeta ieņēmumiem ir samazinājusies no 34 reizēm pirms reformas līdz 6 reizēm pēc reformas), notikusi administratīvo resursu koncentrācija (deputātu skaits samazinājies par 64 %, deputātu atlīdzībai nepieciešamie līdzekļi laikposmā no 2021. gada jūlija līdz 2022. gada jūlijam ir samazinājušies par aptuveni 10 milj. euro). 2023. gada 1. janvārī stājās spēkā jaunais Pašvaldību likums, kas turpmāk noteiks pašvaldību darbības vispārīgos noteikumus un ekonomisko pamatu, pašvaldību kompetenci, pārvaldes institucionālo sistēmu.

99. attēls. Reģionālā IKP starpība – četru mazāk attīstīto plānošanas reģionu vidējais IKP uz vienu iedzīvotāju pret augstāk attīstīto plānošanas reģionu, procentos

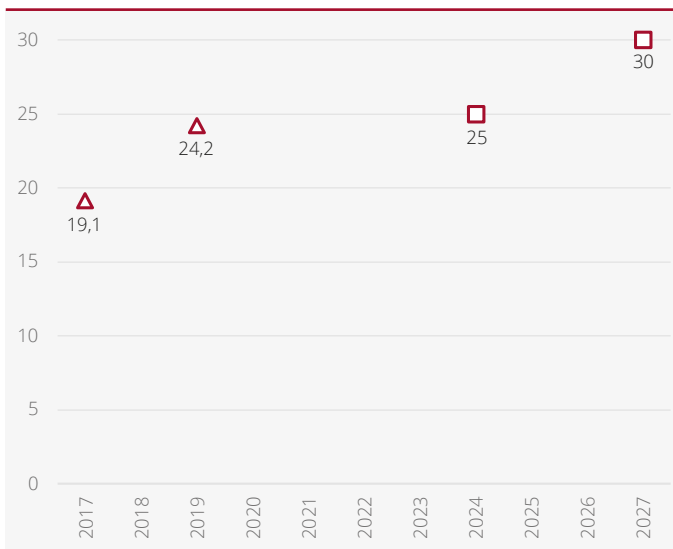
Avots: CSP, VARAM aprēķins

Rādītājs tiek aprēķināts, balstoties uz CSP datiem par IKP un iedzīvotāju skaitu plānošanas reģionos, un papildus raksturo IKP pieaugumu reģionos. Novērojama pozitīva dinamika, prognozējams, ka rādītāja pozitīvā tendence saglabāsies, jo, par spīti krīžu un inflācijas ietekmei, IKP ir pieaudzis, vienlaikus būtiski nemainoties iedzīvotāju skaitam – IKP uz vienu iedzīvotāju faktiskajās cenās 2021. gadā

bija 17 710 eiro; 2022. gadā – 20 351 eiro (+15 % pret iepriekšējo gadu) un 2023. gadā – 21 444 eiro (+5 % pret iepriekšējo gadu).

Daļēji uzlabojumi saistāmi ar 2020.–2022. gadā sniegto atbalstu pašvaldībām investīciju projektiem valsts aizdevumu veidā Covid-19 izraisītās krīzes seku mazināšanai. 2021. gadā tika atbalstīti 303 projekti, kopējā summa 142,2 milj. eiro. Aizdevuma mērķi – energoefektivitātes pasākumi, transporta infrastruktūras attīstība, jaunu pakalpojumu sniegšanas veidu attīstība, atbalsta pasākumi iedzīvotāju nekustamā īpašuma pievienošanai sabiedrisko pakalpojumu sniedzēja centralizētiem kanalizācijas un ūdensapgādes tīkliem, izglītības iestāžu darbības nodrošināšana atbilstoši higiēnas prasībām. 2022. gadā aizdevumu programmai kopumā bija 13 mērķi, kuros atbalstīti 197 investīciju projekti 85 milj. eiro apmērā. Vienlaikus 2021. un 2022. gadā tika atbalstīti pašvaldību augstas gatavības investīciju projekti Covid-19 krīzes pārvarēšanai un ekonomikas atlabšanai. 2021. gadā atbalstīts 21 projekts, projektu kopējā summa 56,5 milj. eiro, savukārt, 2022. gadā atbalstīti 54 projekti, projektu kopējā summa 52,3 milj. euro. Mērķdotācija piešķirta pašvaldības uzņēmējdarbības atbalsta vai pakalpojumu infrastruktūras attīstībai, uzlabojot pakalpojumu kvalitāti un pieejamību iedzīvotājiem.

100. attēls. Pilsētas novērtējuma indekss, Rīga, punkti

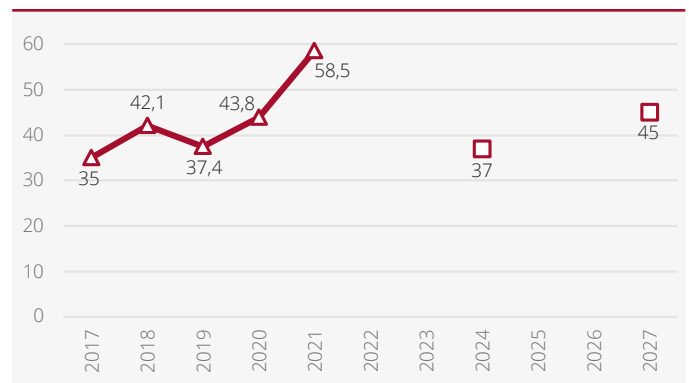
Avots: EK, Kultūras un radošo pilsētu monitorings

Rīgas Pilsētas novērtējuma indekss uzrāda pozitīvu virzību uz mērķa vērtības sasniegšanu. Tomēr saskaņā ar Latvijas Bankas ekspertu vērtējumu Rīga ir vienīgā pilsēta Baltijas galvaspilsētu vidū, kurā mirstība pārsniedz dzimstību un no kuras aizbrauc vairāk cilvēku nekā iebruc. Tam par iemeslu var būt pietiekami liels rīdzinieku skaits, kuri nav apmierināti nedz ar dzīvi pilsētā, nedz ar dzīves kvalitātes progresu laika gaitā. Rīgas reģiona ekonomika augusi straujāk gan par Latvijas, gan par ES vidējo rādītāju. Tomēr ienākumu līmenis Rīgā ir par ceturtdaļu mazāks nekā Tallinā un Viļņā, kas nozīmē lielāku ienākumu atšķirību ar attīstītākām ES pilsētām, pastiprinot ekonomisko motīvu vadīto emigrāciju.

Diskusijās par reģionu attīstību dažkārt tiek minēts apgalvojums, ka Latvijas ekonomika attīstās nevienmērīgi, jo izaugsme Rīgā ir daudz straujāka nekā pārējā Latvijas daļā. Taču Viļņas un Tallinas – abu kaimiņvalstu galvaspilsētu – atrāviens izaugsmē no pārējās tautsaimniecības valstī ir vēl izteiktāks.

Dzīves kvalitātes uzlabošanās, kas bieži tiek uzskatīta tikai par ekonomiskās attīstības procesa blakusproduktu, mēdz būt arī svarīgs ekonomiskās izaugsmes faktors. Pilsētas, kas panākušas/sasniegušas būtisku dzīves kvalitātes uzlabojumu pēdējo gadu laikā, – tās ir arī pilsētas ir visstraujāko ekonomisko izaugsmi. Līdz ar to nepieciešams veicināt Rīgas izaugsmi, lai nodrošinātu gan tās konkurētspēju, gan tās spēju būt visas valsts izaugsmes balstam.

101. attēls. Bruto kapitālieguldījumi plānošanas reģionos – četru mazāk attīstīto plānošanas reģionu vidējais līmenis pret augstāk attīstīto plānošanas reģionu, procentos

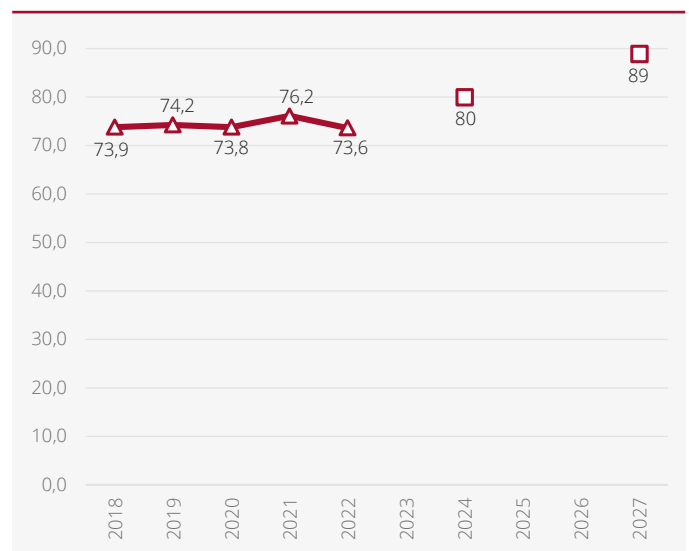

Avots: CSP, VARAM aprēķins

Jau 2021. gadā rādītāja vērtība 58,5 % sasniedza 2027. gada mērķi (45%). Tomēr jāņem vērā, ka 2021. gada uzlabojums saistīts ar būtisku bruto kapitālieguldījumu kritumu Rīgā Covid-19 krīzes dēļ.

Reģionālās attīstības rādītāju uzlabojumu var pozitīvi ietekmēt labāka finansējuma pieejamība mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, izmantojot publiskās aizdevumu un garantiju shēmas, kas vērstas uz stratēģiski nozīmīgu investīciju atvieglošanu, jo īpaši zaļās pārkārtošanās un reģionālās attīstības jomā.

102. attēls. Darba algas plānošanas reģionos – četru mazāk attīstīto plānošanas reģionu vidējais līmenis pret augstāk attīstīto plānošanas reģionu, procentos

Avots: CSP, VARAM aprēķins

Rādītājs raksturo darba algu pieaugumu reģionos un tiek aprēķināts, balstoties uz CSP datiem par vidējo mēneša bruto darba samaksu un iedzīvotāju skaitu plānošanas reģionos.

Rādītājs raksturo reģionu ekonomisko aktivitāti un vienlaikus arī nevienlīdzību starp reģioniem. Dinamika nav novērojama, pastāv risks, ka plānotās mērķa vērtības netiks sasniegtas, ja dažādu apstākļu ietekmē valsts ekonomika ieies recesijā. Vienlaikus darba algas plānošanas reģionos pieaug nedaudz straujāk nekā Rīgas reģionā, 2023. gadā bruto darba algas pieaugums pret iepriekšējo gadu Rīgas reģionā bija 11,1 %, bet Vidzemes reģionā 13,5 %, Kurzemes reģionā 12,4 %, Zemgales reģionā 11,9 % un Latgales reģionā 12,7 %.

2023.gadā valstī vidējā alga pirms nodokļu nomaksas – 1 537 eiro mēnesī, Rīgas reģionā 1 706 eiro, Vidzemes reģionā 1 242 eiro, Kurzemes reģionā 1 306 eiro, Zemgales reģionā 1 293 eiro un Latgales reģionā 1 083 eiro. Darba algas būtiski ietekmē minimālās algas pieaugums: Darba likuma grozījumi noteica, ka minimālā mēneša darba alga no 2023. gada 1. janvāra nav mazāka par 620 eiro, savukārt no 2024. gada 1. janvāra nav mazāka par 700 eiro.

Mērķu sasniegšanas progress raksturojums

13. tabula

Mērķa indikators	Bāzes vērtība (gads)	Aktuālā vērtība (gads)	Sasniedzamā vērtība 2024. gadā	Sasniedzamā vērtība 2027. gadā	Novērtējums
(328) Reģionālā IKP starpība – četru mazāk attīstīto plānošanas reģionu vidējais IKP uz vienu iedzīvotāju pret augstāk attīstīto plānošanas reģionu, %	47 (2017)	50,0 (2021)	52	55	
(329) Pilsētas novērtējuma indekss, Rīga, punkti	19,1 (2017)	24,2 (2019)	25	30	
(330) Bruto kapitālieguldījumi plānošanas reģionos – četru mazāk attīstīto plānošanas reģionu vidējais līmenis pret augstāk attīstīto plānošanas reģionu, %	35 (2017)	58,5 (2021)	37	45	
(331) Darba algas plānošanas reģionos – četru mazāk attīstīto plānošanas reģionu vidējais līmenis pret augstāk attīstīto plānošanas reģionu, %	73,9 (2018)	73,6 (2022)	80	89	

Rīcības virziens “Mājoklis”

Kvalitatīvu mājokļu pieejamība par pieņemamu cenu ir svarīga ne vien cilvēku pamattiesību nodrošināšanai, bet arī nodarbinātības sasniedzamībai, māsaimniecību labklājības līmeņa celšanai, demogrāfijas izaicinājumu risināšanai un valsts uzņēmējdarbības vides pilnveidošanai. Jaunu, videi draudzīgu un zema enerģijas patēriņa mājokļu celtniecība, kā arī esošā dzīvojamā fonda renovācija un tā pieejamība sniegs iedzīvotājiem drošības sajūtu un veicinās piederību Latvijai.

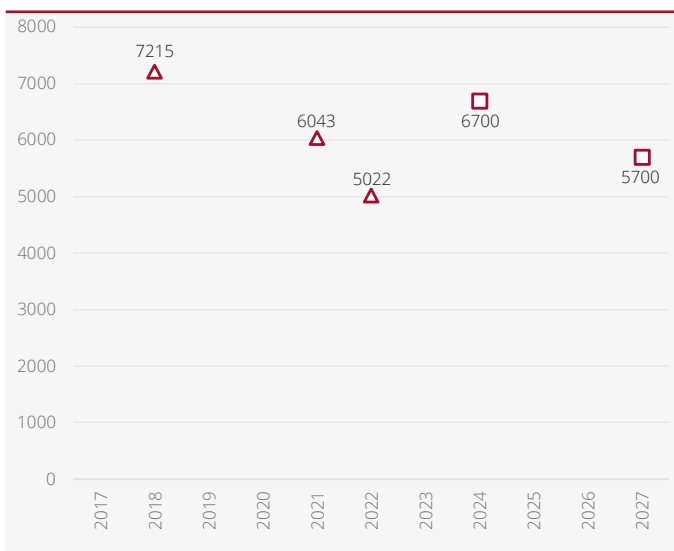
Līdz ar to rīcības virziena mērķis – Latvijā visām māsaimniecībām ir pieejami mājokļi, tai skaitā iezīmējot arī tālākas nākotnes mērķi – līdz 2050. gadam esošais dzīvojamais fonds atbilst augstiem energoefektivitātes, būvniecības, drošības un labiekārtojuma standartiem.

Mājokļu nozare šobrīd visā Eiropā saskaras ar nopietniem sarežģījumiem – karš Ukrainā, enerģētikas krīze, būvniecības cenu kāpums, kas līdztekus Covid-19 ekonomiskajām un sociālajām sekām ir saasinājis cenas ziņā pieejamu mājokļu krīzi. Tomēr renovācijas īstenošana šobrīd ir svarīga Eiropas Savienības zaļā kursa sastāvdaļa un Eiropas Komisijai ir ambiciozs plāns jau līdz 2033. gadam renovēt visas ēkas ar zemu energoefektivitāti.

Latvijā esošais dzīvojamais fonds strauji noveco. Līdz ar ēku novecošanos un salīdzinoši slikto tehnisko stāvokli zūd arī esošā dzīvojamā fonda energoefektivitāte. Pēc EM aplēsēm, šobrīd nepieciešams renovēt vairāk nekā 23 tūkst. ēku daudzdzīvokļu ēku sektorā.

Neskatoties uz primāri saskatāmo sociālo aspektu, tomēr jāatzīst, ka mājokļu pieejamība nav reducējama uz sociālu problēmu, t. i., sociālo mājokļu trūkumu pašvaldībās, bet tai jābūt mērķetai uz plašāku iedzīvotāju segmentu, kas var iekļaut gan trūcīgos un maznodrošinātos, gan jaunus speciālistus un ģimenes, gan citas sabiedrības grupas.

103. attēls. Personas, kas reģistrētas pašvaldības palīdzības reģistrā mājokļa jautājuma risināšanai, skaits

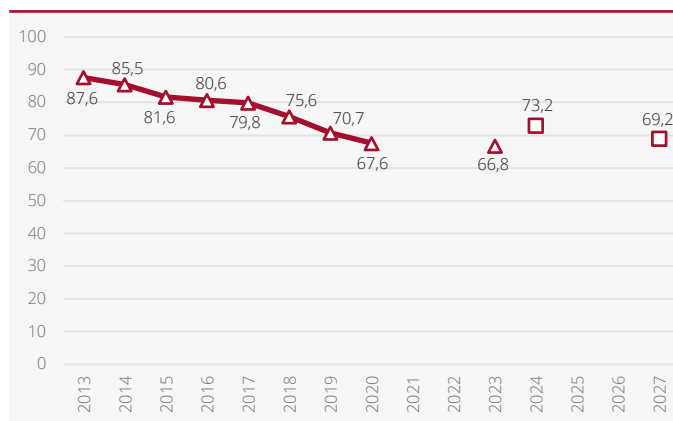

Avots: EM

Pašvaldība ir tiesīga izīrēt tai piederošu dzīvojamo telpu vienīgi likumā “Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā” noteiktajām personām. Pašvaldības dzīvokļi ir paredzēti konkrētām iedzīvotāju grupām – galvenokārt maznodrošinātajiem, personām ar invaliditāti, kā arī dažādās ārkārtējās situācijās. Attiecīgi šo personu skaitu reģistrē

pašvaldības palīdzības reģistrā mājokļa jautājuma risināšanai. Konstatējams, ka 2024. gadam izvirzītais mērķis ir sasniegts jau 2021. gadā, kad dzīvokļu rindā bija reģistrētas 6043 personas, un 2022. gadā rinda turpināja samazināties – reģistrētas 5022 personas un sasniegts jau 2027. gada mērķis. Lielā mērā šī ir Rīgas problēma, lai gan situācija uzlabojas – ja 2020. gada rudenī rindā gaidīja 2852 personas vai ģimenes, tad 2022. gada decembrī rindā bija reģistrētas 1988 ģimenes.

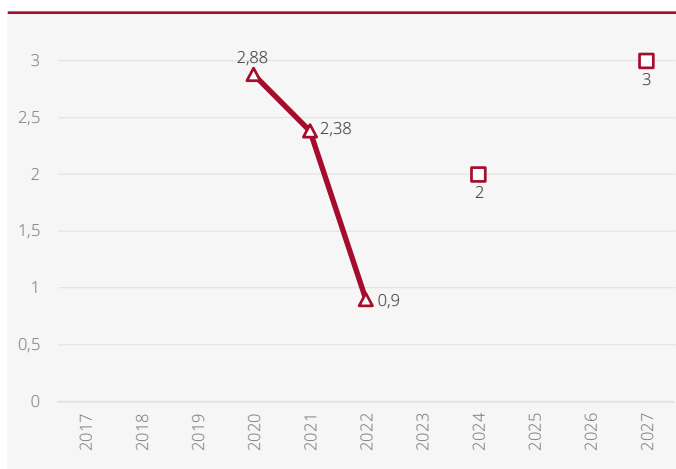
104. attēls. Māsaimniecību īpatsvars, kurām kopējie ar mājokli saistītie izdevumi sagādā finansiālas grūtības (ļoti apgrūtināši/nedaudz apgrūtināši), procentos

Avots: CSP

Dati par mājsaimniecību īpatsvaru, kurām kopējie ar mājokli saistītie izdevumi sagādā finansiālas grūtības (ļoti apgrūtināši/nedaudz apgrūtināši), procentuāli parāda, ka 2027. gadam izvirzītais mērķis ir sasniegts (2020. gadā – 67,6 % mājsaimniecību). Pat straujais komunālo maksājumu pieaugums 2022. gadā šo situāciju nav pasliktinājis (2023.gadā – 66,8 %). Papildu rādītājs, kas var liecināt par finansiālām grūtībām un norāda uz riska grupām, – 2022. gadā visvairāk parādā par komunālajiem maksājumiem bija palikušas mājsaimniecības ar bērniem, tostarp ar vienu pieaugušo un bērniem (10,7 %), pāri ar trim un vairāk bērniem (8,7 %), kā arī mājsaimniecības, kurās ir tikai viena persona vecumā no 16 līdz 64 gadiem (8,6 %).

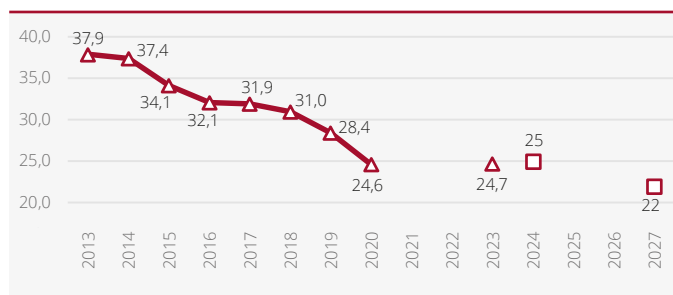
105. attēls. Atjaunoto mājokļu daudzums no visiem mājokļiem gadā, procentos

Avots: BIS

Rādītājs tiek iegūts no Būvniecības informācijas sistēmas, un NAP2027 apstiprināšanas brīdī tas vēl netika uzskaitīts. Šobrīd konstatējams, ka 2021. gada vērtība ir 2,38 %, bet 2022. gada rādītājs ir 0,9 %. Rādītāja dinamika parāda nepietiekamu intensitāti, taču tas ir izskaidrojams ar vairākiem faktoriem: 1) ES fondu un ES Atveseļošanās fonda finansējums pārsvarā ir pieejams no 2022. gada vidus; 2) izejmateriālu un enerģijas resursu cenas, kā arī vispārējā augstā inflācija 2021.–2022.gadā bremsēja iedzīvotāju vēlmi uzņemties papildu saistības; 3) tikai 2022. gada vidū stājās spēkā Grozījumi Dzīvokļa īpašuma likumā, kas samazināja minimālo dzīvokļu īpašnieku pārstāvniecību lēmuma pieņemšanai par daudzdzīvokļu ēkas renovāciju un siltināšanu.

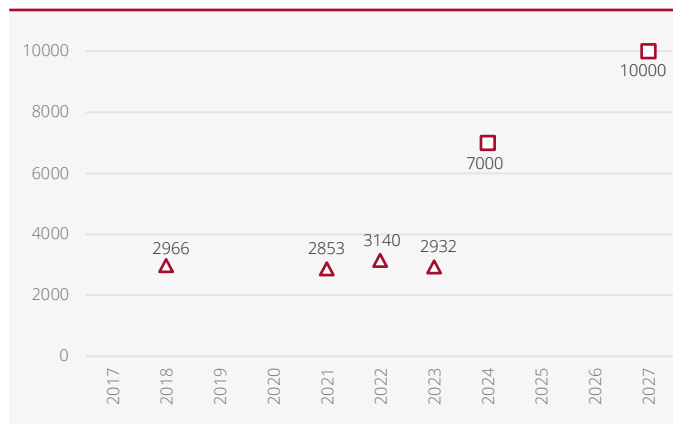
106. attēls. Mājsaimniecību īpatsvars, kurās norādīja uz neapmierinošiem mājokļa apstākļiem, procentos

Avots: CSP

Mājsaimniecību īpatsvars, kurās norādīja uz neapmierinošiem mājokļa apstākļiem, – 2024. gadā plānotā mērķa vērtība (25 %) ir sasniegta un pārsniegta jau 2020. gadā (24,6 %), vērtībai saglabājoties arī 2023. gadā (24,7 %). Turklāt šis rādītājs samazinās gan laukos, gan pilsētās (pilsētās no 25,6% 2018.gadā uz 20,3% 2023.gadā; laukos no 44,4% 2018. gadā uz 36,8 % 2023.gadā). Rezultāts daļēji skaidrojams ar iepriekšējā ES plānošanas periodā veiktajiem ieguldījumiem ūdenssaimniecībā, proti, ir pieaudzis to mājokļu skaits, kuros ir pieejams aukstais un karstais ūdens un kanalizācija. Ar ES fondu ieguldījumiem iepriekšējā plānošanas periodā iedzīvotāju īpatsvars, kam nodrošināti normatīvo aktu prasībām atbilstošu centralizēto notekūdeņu apsaimniekošanas pakalpojumu pieslēgumi ir 90,3%.

107. attēls. Eksploatācijā pieņemto jauno dzīvokļu skaits gadā

Avots: CSP

Rādītāja dinamika vērtējama kā nepietiekama mērķa sasniegšanai – kopš 2018. gada vidējā rādītāja vērtība ir 2973 dzīvokļi gadā. Konstatējams, ka ne 2024. gada mērķa vērtība (7000 dzīvokļi gadā) ne 2027. gada mērķa vērtība (10 000 dzīvokļi gadā) netiks sasniegtas, ja nenotiks būtiskas pārmaiņas gan finansēšanas modelī, gan būvniecības resursu piesaistē. Pēc vairāku gadu negatīvām tendencēm būvniecības produkcijas pievienotā vērtība 2023. gadā palielinājās par 18,6 % un bija galvenais pozitīvi ietekmējošais faktors IKP attīstībā (+0,8 procentpunkti). Ēku būvniecības apjomi gada laikā pieauga par 26,8 %, tomēr uz dzīvokļu skaitu šī tendence neattiecas.

Dzīvokļu skaita kritums daļēji skaidrojams ar resursu cenu pieaugumu, darbaspēka nepietiekamību, augsto inflāciju un kredītu procentu likmju pieaugumu.

108. attēls. Mājokļu, t. sk. dzīvokļu īpašumu, skaits, kur uzlabota energoefektivitāte

Avots: EM

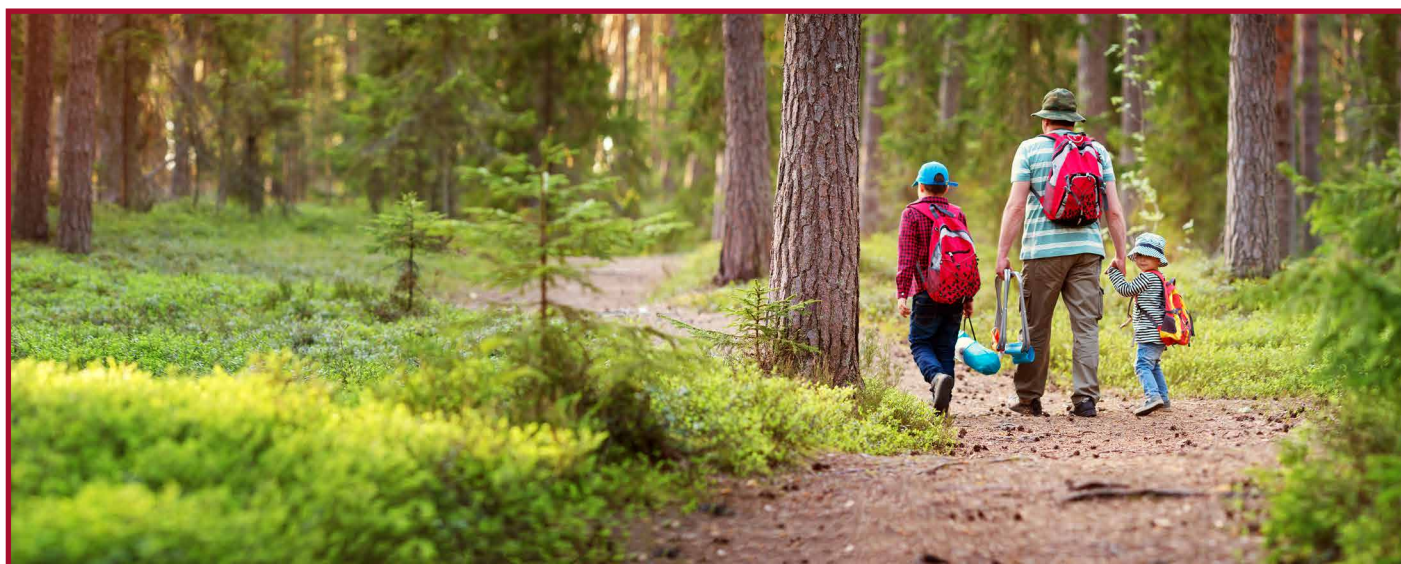
Mājokļu, t. sk. dzīvokļu īpašumu, skaits, kur uzlabota energoefektivitāte, uzrāda stabilu augšupejošu tendenci. 2023. gadā tika sasniegta plānotā 2024. gada mērķa vērtība. Mājokļu sektora energoefektivitātes kāpināšana kā svarīgs pasākums klimata mērķu sasniegšanai noritēs visā Eiropā, par to liecina Eiropas Komisijas priekšlikums (kā daļa no "Fit for 55" priekšlikumu paketes ar mērķi ES par vismaz 55 %, salīdzinot ar 1990. gadu, samazināt siltumnīcefekta gāzu emisijas) izveidot atsevišķu emisiju tirdzniecības kvotu sistēmu (ETS) arī ēkām.

Mērķu sasniegšanas progress raksturojums

14. tabula

Mērķa indikators	Bāzes vērtība (gads)	Aktuālā vērtība (gads)	Sasniedzamā vērtība 2024. gadā	Sasniedzamā vērtība 2027. gadā	Novērtējums
(343) Personas, kas reģistrētas pašvaldības palīdzības reģistrā mājokļa jautājuma risināšanai, skaits	7215 (2018)	5022 (2022)	6700	5700	↑
(344) Mājsaimniecību īpatsvars, kurām kopējie ar mājokli saistītie izdevumi sagādā finansiālas grūtības (ļoti apgrūtinoši/nedaudz apgrūtinoši), %	75,6 (2018)	66,8 (2023)	73,2	69,2	↑
(345) Atjaunoto mājokļu daudzums no visiem mājokļiem gadā, %	N/A	0,9 (2022)	2	3	↓
(346) Mājsaimniecību īpatsvars, kuras norādīja uz neapmierinošiem mājokļa apstākļiem, %	31 (2018)	24,7 (2023)	25	22	↑
(347) Eksploatācijā pieņemto jauno dzīvokļu skaits gadā	2 966 (2018)	2932 (2023)	7000	10 000	→
(348) Mājokļu, t. sk. dzīvokļu īpašumu, skaits, kur uzlabota energoefektivitāte	16 363 (2019)	28 444 (2023)	25 500	40 000	↑

PRIORITĀTE “KULTŪRA UN SPORTS AKTĪVAI UN PILNVĒRTĪGAI DZĪVEI”

Rīcības virziens “Cilvēku līdzdalība kultūras un sporta aktivitātēs”

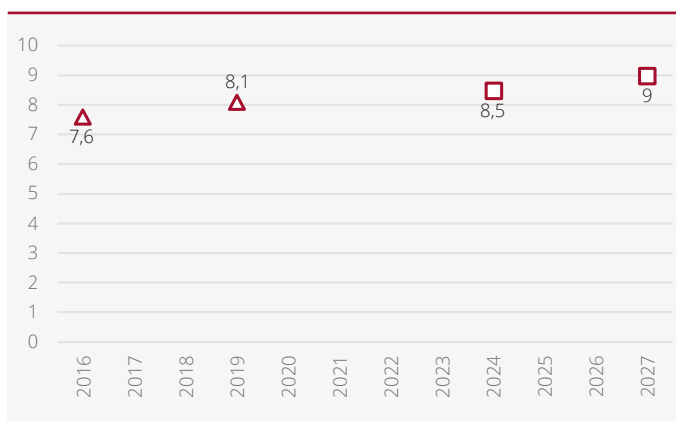
Kultūra, sports un dažādas neformālas aktivitātes, arī aktīvais tūrisms uzlabo dzīves kvalitāti, ļauj atjaunot spēkus, atrast savu potenciālu, saliedēties ar citiem un novērtēt savu mantojumu.

Aktivitāte ir svarīga visos vecuma posmos, tāpēc NAP2027 ietvaros tā paredzēta gan bērniem, gan arī pieaugušajiem. NAP2027 īstenošanas periodā tiek radītas iespējas visiem, bet īpaši mazaktīvajiem cilvēkiem, uzzināt par iespējām un iesaistīties kultūras un sporta nodarbībās.

Apstākļos, kad sarūk iedzīvotāju skaits, valstu, pašvaldību un privātā sektora kopprojekti un koordinēta infrastruktūras izmantošana nodrošinās resursu izmantošanas efektivitāti. Jaunā paaudze gūs no kultūras mantojuma un sporta tradīcijām, kas iekļaujas arī pasaules kultūras un sporta telpā. Pārmantojamību palīdz nodrošināt gan jaunākie IKT un digitalizācijas risinājumi, gan arī labi sagatavoti pedagogi. Turpmāk sniegta informācija par rīcības virziena mērķiem un to sasniegšanas pakāpi, kas tiek mērīts ar NAP2027 attiecīgo mērķu indikatoriem – pamatojoties uz to aktuālajām vērtībām un vērtību izmaiņām laika periodā kopš indikatora bāzes gada.

Svarīgs sabiedrības labklājības rādītājs ir izdevumu daļa, ko mājsaimniecība var veltīt izdevumiem kultūrai un atpūtai.

109. attēls. Mājsaimniecību izdevumi kultūrai un atpūtai no mājsaimniecību kopējiem patēriņa izdevumiem, procentos

Avots: CSP

Mājsaimniecību budžetu apsekojumu, uz kura pamata noteikts rādītājs, nākamreiz veikts 2026. gadā. Nacionālo kontu dati*, kas izmanto vairāku datu avotu kopu, rāda, ka mājsaimniecību izdevumi kultūrai un atpūtai 2016.–2019. gadā svārstījās 9,6–9,9 % robežās no kopējiem izdevumiem gadā. 2020. gadā atpūtai un kultūrai atvēl tikai 8,5 %, 2021. gadā – 8,4 % no kopējiem izdevumiem. *Kultūras patēriņa un līdzdalības ietekmes pētījums “Kultūras aktivitātes barometrs 2022”* sniedz datus par iedzīvotāju paradumiem 2021. un 2022. gadā. Pētījumā secināts, ka pandēmijas ietekme uz kultūras līdzdalību bijusi mazāka nekā uz kultūras patēriņu.

Kopš 2018. gada par 2 % samazinājusies dalība amatiermākslas kolektīvos, taču dažādās citās kultūras aktivitātēs

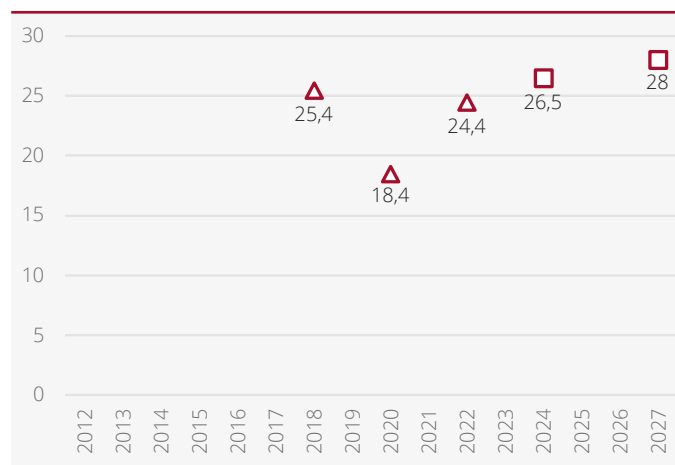
* <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/valsts-ekonomika/ikp-gada/tabulas/ikp170-nacionalie-konti-majsaimniecibu>

(fotografē, filmē, nodarbojas ar amatniecību vai rokdarbiem, glezno, spēlē mūzikas instrumentus u. c.) dalība pieaugusi pat par 12 %, salīdzinot ar 2018. gadu.

2022.gada pētījuma laika ietvars daļēji iekļauj arī posmu, kad spēkā bijuši dažādi ierobežojumi, kas ļauj pieņemt, ka iegūtie rādītāji joprojām raksturo pandēmijas sekas kultūras patēriņā, nevis jaunos ieradumus.

Sabiedrības veselības kontekstā būtisks rādītājs ir nodarbošanās ar sportu un fiziskajām aktivitātēm, iedzīvotāju īpatsvars ar pietiekamu fizisko aktivitāti atspoguļots 110. attēlā.

110. attēls. 15–74 gadus vecu iedzīvotāju īpatsvars ar fizisko aktivitāti – vismaz divas reizes nedēļā 30 min, procentos..

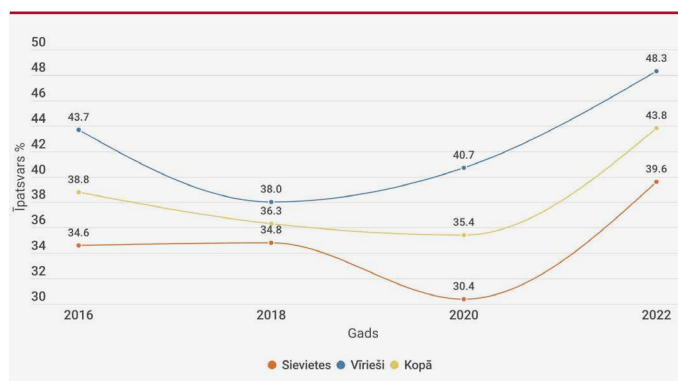
Avots: SPKC

15–74 gadus vecu iedzīvotāju īpatsvars kopumā, kas vismaz divas reizes nedēļā pavada 30 minūtes fiziskajās nodarbībās, ievērojami kritās pandēmijas pirmajā gadā (2020. gads), bet 2022. gadā atkal pieauga. Šķirojot datus pēc dzimuma, redzams, ka vīriešu aktivitāte pieauga par

4,8 procentpunktiem, bet sievietēm tā kritās par 16,9 procentpunktiem. Šādas atšķirības, iespējams, saistāmas ar ģimenes un darba dzīves pienākumu līdzsvarošanu, tostarp bērnu izglītības jomā mājsēdes laikā. 2022. gadā rādītāji jau atgriezušies teju 2018. gada līmenī. Toties paradumi pēc pandēmijas arī ir mainījušies – abi dzimumi vairāk nekā pēdējos sešos gados apgalvo, ka brīvo laiku pavada mazkustīgās nodarbēs sēžot (lasīšana, TV skatīšanās u. c.).

Viriešu pašvērtējums par mazkustību audzis kopš 2018. gada, sasniedzot 48,3 % 2022. gadā, savukārt sieviešu mazkustības pašvērtējums kritās – līdz 30,4 % kritiskajā mājsēdes gadā (2020.), bet 2022. gadā sasniedzis 39,6 %. (Avots: <https://www.spkc.gov.lv/lv/veselibu-ietekmejos-paradumu-petijumi#latvijas-iedzivotaju-veselibu-ietekmejos-paradumu-petijums>).

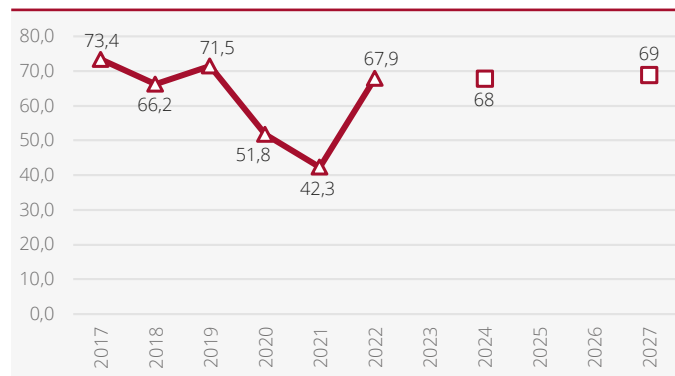
111. attēls. Respondentu (15–74 g.v.) īpatsvars, kuri brīvo laiku pavada mazkustīgās nodarbēs sēžot (lasīšana, TV skatīšanās u.c.)

Avots: SPKC

Dalībnieku skaits mākslinieciskās pašdarbības kolektīvos kultūras centros 2022. gadā pieauga līdz 67,9 tūkstošiem dalībnieku, kas praktiski teju sasniedz izvirzīto 2024. gada mērķa vērtību. Šī rādītāja izmaiņas attēlotas nākamajā attēlā.

112. attēls. Dalībnieku skaits mākslinieciskās pašdarbības kolektīvos kultūras centros.

Avots: KM

Covid-19 pandēmijas ietekmei mazinoties, sākās gatavošanās XXVII Vispārējiem latviešu dziesmu un XVII deju svētkiem, līdz ar to 2022. gadā māksliniecisko kolektīvu dalībnieku skaits sasniedza 81,2 tūkstošus (no tiem 67,9 tūkstoši kultūras centros un 13,2 tūkstoši ārpus tiem), kas ir lielākais skaits kopš 2003. gada un par vairāk nekā trim tūkstošiem pārsniedz arī dalībnieku skaitu 2018. gadā, kad notika Latvijas simtgades Dziesmu un deju svētki.

Mērķu sasniegšanas progress raksturojums

15. tabula

Mērķa indikators	Bāzes vērtība (gads)	Aktuālā vērtība (gads)	Sasniedzamā vērtība 2024. gadā	Sasniedzamā vērtība 2027. gadā	Novērtējums
(364) Mājsaimniecību izdevumi kultūrai un atpūtai no mājsaimniecību kopējiem patēriņa izdevumiem, %	7,6 (2016)	8,1 (2019)	8,5	9	↑
(365) 15–74 gadus vecu iedzīvotāju īpatsvars ar pietiekamu fizisko aktivitāti – vismaz 2 reizes nedēļā 30 min, %	25,4 (2018)	24,4 (2022)	26,5	28	↔
(366) Dalībnieku skaits mākslinieciskās pašdarbības kolektīvos kultūras centros, tūkst.	66,2 (2018)	67,9 (2022)	68	69	↑

Rīcības virziens “Kultūras un sporta devums ilgtspējīgai sabiedrībai”

Kultūra un sports veicina Latvijas ekonomikas un sociālo izaugsmi un veido radošu Latvijas sabiedrību. Lai gan Eurostat neapkopo precīzus datus par kultūras un sporta ietekmi uz ekonomiku vai psiholoģisko un emocionālo labklājību, rosība Rīgā 2023. gada Pasaules hokeja čempionāta laikā un XXVII Vispārējos latviešu dziesmu un XVII Deju svētkos uzlabojusi uzņēmējdarbību, piesaistījusi tūristus uz vairākām dienām, stiprinājusi Latvijas tēlu, kā arī iedzīvotāju nacionālo identitāti un labsajūtu.

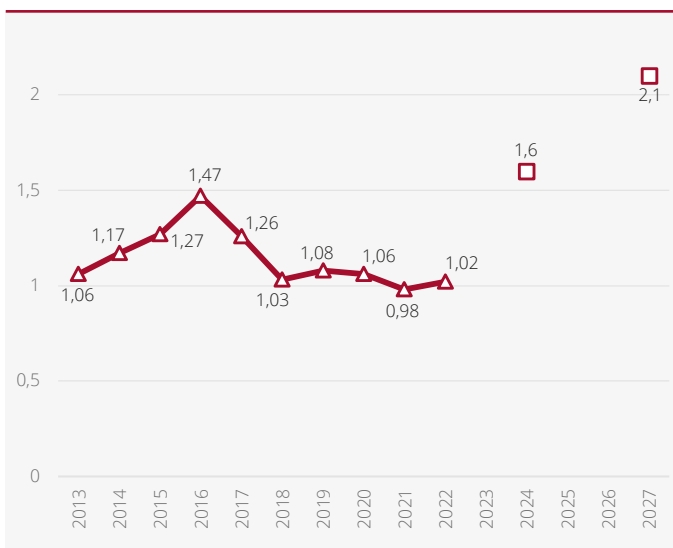
Prioritātes uzdevumi paredz septiņu gadu laikā atrisināt administratīvus jautājumus – kartēt un koordinēt esošās un jaunas infrastruktūras lietošanu. Paredzēts arī pilnveidot finansēšanas sistēmas: sportā – īpaši augstākās izglītības iestādēs un attiecībā uz starptautiskiem sporta pasākumiem, kultūrā – izveidojot radošo personu atalgojuma sistēmu un uzlabojot atbalsta sistēmas, kas veicina MVU un NVO radošumu.

Lai būtu ieguldījumu atdeve, uzsvars liekams uz eksporta palielināšanu kultūras un sporta jomā, ārvalstu vairākdienu ceļotāju pieplūdumu un to izdevumu palielināšanu Latvijā. Labums no šādiem ieguldījumiem Latvijā iedzīvotājiem – lielāks kultūras pasākumu un piedzīvojumu klāsts, lielākas iespējas apmeklēt Latvijā sarīkotās starptautiskās sporta sacensības. Rezultātu “dzinējs” – jauni talanti, kuri Latvijā ir jāapzina un kuriem jāpalīdz attīstīties, kā arī starptautisku atzinību guvušu personu iesaistīšana kultūras un sporta nozaru attīstībā.

Turpmāk sniegts pārskats par šī rīcības virziena mērķu indikatoru sasniegšanas progresu.

Kultūras eksporta daļa valsts kopējā preču apjomā ir Eurostat rādītājs, kas raksturo kultūras preču piensumu kopējā Latvijas eksportā. Starptautiskā kultūras preču tirdzniecība tiek uzskatīta par vienu no kultūras ekonomikas dimensijām. Šī rādītāja izmaiņas atspoguļotas 113. attēlā.

113. attēls. Kultūras eksporta daļa valsts kopējā preču apjomā, procentos

Avots: EUROSTAT

Kopš 2017.gada, kad veiktas izmaiņas preču aprakstos, tiek uzskaitītas šādas preces: senlietas, mākslas darbi, amatniecības izstrādājumi, juvelierizstrādājumi, grāmatas,

laikraksti, kartes, arhitektūras plāni un rasējumi, fotogrāfijas plates un filmas, ierakstītie datu nesēji, videospēļu konsoles, mūzikas instrumenti.

Kultūras eksporta daļa Latvijas kopējā preču apjomā svārstījies starp 1,26 % 2017. gadā, kad rādītājs bija augstāks nekā vidēji Eiropas Savienības valstīs, un 0,98 % 2021. gadā. 2021. gadā kultūras preču piensums kopumā samazinājies visā Eiropas Savienībā, vidēji sasniedzot 1 % no kopējā eksporta. 2021. gadā no visām kultūras precēm Latvija eksportēja 70 % uz Eiropas Savienības valstīm. Naudas izteiksmē Latvija 2021. gadā eksportēja kultūras preces 173,5 milj. eiro apmērā ārpus ES robežām – no visām šīm eksportētajām precēm gandrīz 71 % bija grāmatas, 7,4 % amatniecības preces.

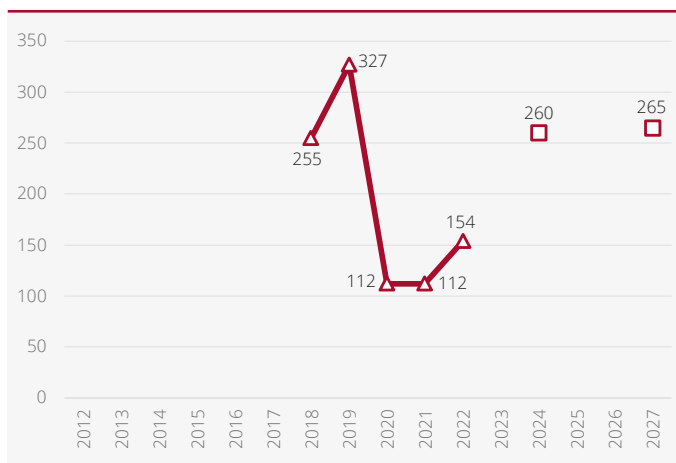
Mākslas darbu īpatsvars starp eksportētajām kultūras precēm ārpus ES ir no zemākajiem starp ES dalībvalstīm – 1,5 %.

KM apkopo informāciju par kultūras pasākumu apmeklējumu skaitu gadā valsts profesionālajos teātros un koncertorganizācijās, Rīgas Cirkā, Latvijas Nacionālajā operā un baletā, kā arī pašvaldību kultūras centros.

2020. un 2021. gadā Covid-19 pandēmijas ierobežojumu dēļ būtiski samazinājās kultūras norišu pieejamība, klātienes pasākumiem nenotiekot vispār vai tikai ierobežotam apmeklētāju skaitam un ievērojot drošības prasības. 2021. gadā klātienes apmeklējumu skaits samazinājās

līdz 70 apmeklējumiem uz 100 iedzīvotājiem, Vienlaikus digitālo apmeklējumu skaits koncertiem un teātra projektiem 2021. gadā bija 797 850. 2022. gada sākumā vēl bija spēkā dažādi ierobežojumi, un arī pēc tam pasākumu apmeklējumu aktivitāte, lai arī pieauga, tomēr nesasniedza pirmspandēmijas līmeni, kultūras pasākumu apmeklējumu skaitam gadā uz 100 iedzīvotājiem sasniedzot 154 apmeklējumus uz 100 iedzīvotājiem. Šī rādītāja izmaiņas atspoguļotas 114. attēlā.

114. attēls. Kultūras pasākumu apmeklējumu skaits uz 100 iedzīvotājiem

Avots: KM

Pētījumā "Kultūras aktivitātes barometrs 2022"* gads raksturots kā pārejas posms starp pandēmijas ietekmētajām ikdienas praksēm un jaunajiem ieradumiem pēc pandēmijas posmā. Pirms pandēmijas mazāk nekā 10 % nebija apmeklējuši nevienu kultūras pasākumu vai aktivitāti, 2022. gadā tas sasniedzis 34 %.

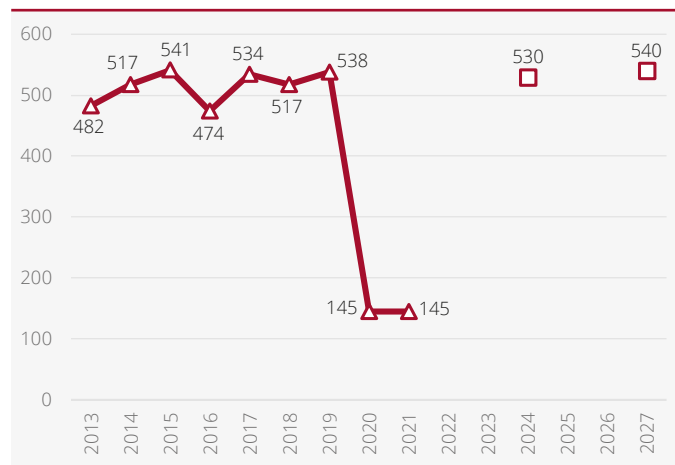
Biežākās klātienē kultūras aktivitātes – kultūrvēsturisku vietu apmeklēšana, vietējā kultūras centra apmeklēšana, populārās mūzikas koncerti, muzeji tika ierobežoti Covid-19 mājāsēdes periodos.

Izteikti pieaudzis digitālais kultūras patēriņš, un iedzīvotāji ir daudz aktīvāki digitālajā nekā klātienē kultūras patēriņā. Vairāk nekā 1/3 iedzīvotāju ir maksājuši par digitālo kultūras saturu. Iedzīvotāji izteikti vairāk vēlas pasākumus tuvāk dzīvesvietai. Kultūras patēriņā un līdzdalībā jaunieši ir aktīvāki nekā pārējie. Ja kopumā 64 % Latvijas iedzīvotāju ir apmeklējuši kultūras pasākumus un aktivitātes savā pilsētā vai pagastā, tad jauniešu vidū tādu īpatsvars ir 78 %. Tāpat jaunieši ir aktīvāki arī kultūras pasākumu apmeklēšanā ārpus savas dzīvesvietas.

NAP2027 tika paredzēts lēzeni augšupejošs palielinājums ārvalstu vairākdienu ceļotāju kopējiem izdevumiem Latvijā

– no 517 milj. eiro 2018. gadā uz 540 milj. eiro 2027. gadā, taču 2020. gadā šādu tūristu izdevumu apjoms nokritās līdz 145 milj eiro un palika nemainīgs arī nākamajā gadā.

115. attēls. Ārvalstu vairākdienu ceļotāju izdevumi Latvijā (miljoni euro)

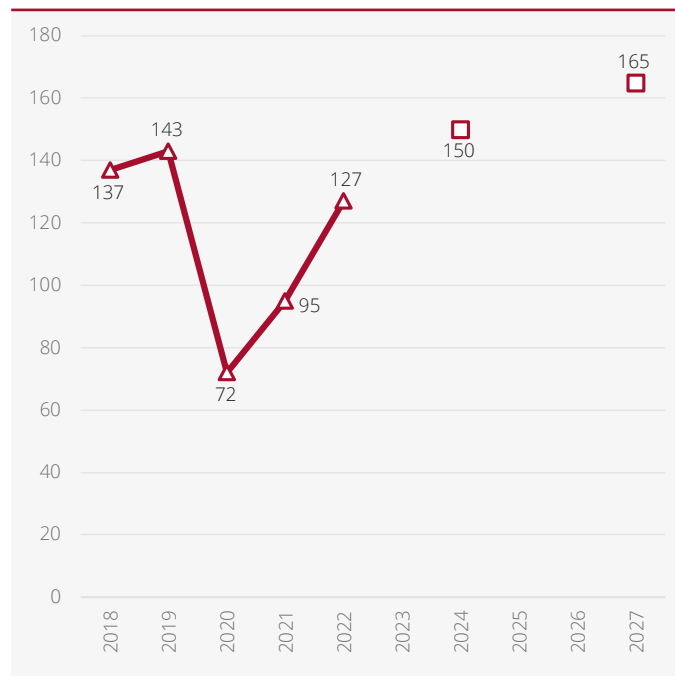

Avots: CSP

Pavadīto nakšu skaits 2021.gadā salīdzinot 2021. gadu ar 2018. gadu samazinājās par 64 % jeb divām trešdaļām, bet viena ceļotāja vidējie izdevumi diennaktī samazinājušies no 65 eiro uz 50 un 51 eiro pandēmijas gados.

Latvijā sarīkoto starptautisko sporta sacensību skaits saruka uz pusi – no 143 2019. gadā uz 72 sacensībām 2020. gadā, taču 2022. gadā jau to skaits sasniedzis 127.

116. attēls. Latvijā sarīkoto starptautisko sporta sacensību skaits

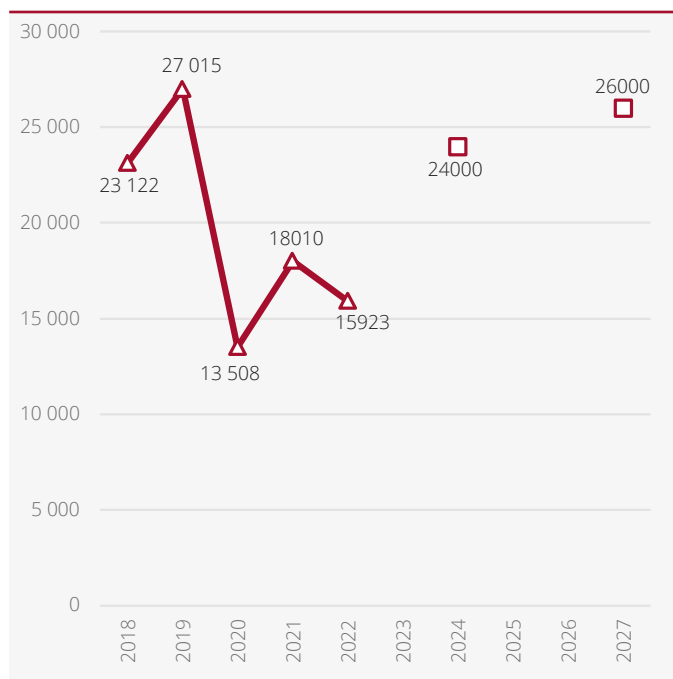

Avots: LSFP

* Kultūras patēriņa un līdzdalības ietekmes pētījums "Kultūras aktivitātes barometrs 2022". Pieejams: https://www.km.gov.lv/sites/km/files/media_file/kulturas-barometrs_2022_petijums.pdf

Starptautisko sacensību skaitu līdzīgi kā kultūras pasākumu apmeklējumu 2020. gadā un 2021. gadā ietekmēja Covid-19 pandēmija un tās izplatības ierobežošanas pasākumi. Taču 2022.gadā un 2023.gadā starptautisko sporta sacensību skaits ir strauji palielinājies un jau pašlaik pārsniedz 2024.gadam plānoto mērķa vērtību 2023.gadā Latvijā sarīkoto starptautisko sporta sacensību dalībnieku skaits ir ievērojami pārsniedzis 2019.gada līmeni (27, 015), - 2023.gadā šajās sacensībās piedalījās 35 647 dalībnieki. Šādu sacensību skaits un to dalībnieku skaits 2023.gadā ir ir pieaudzis, turpmāk tas būs atkarīgs no sacensību veida un tajās pārstāvēto sporta veida masveidības.

117. attēls. Latvijā sarīkoto starptautisko sporta sacensību dalībnieku skaits

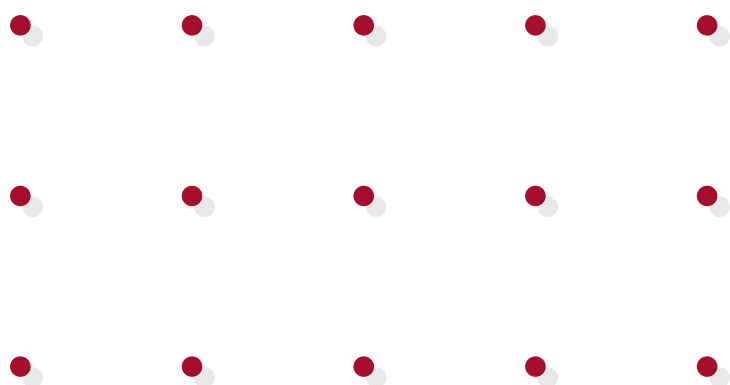
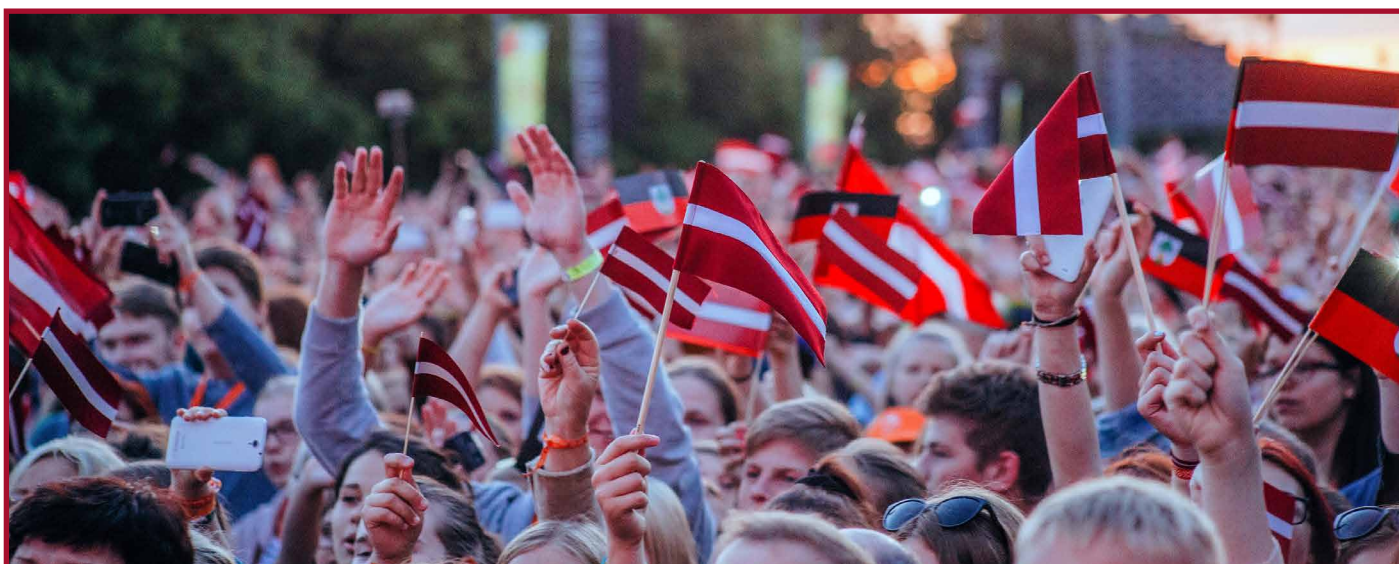
Avots: LSFP

Mērķu sasniegšanas progress raksturojums

16. tabula

Mērķa indikators	Bāzes vērtība (gads)	Aktuālā vērtība (gads)	Sasniedzamā vērtība 2024. gadā	Sasniedzamā vērtība 2027. gadā	Novērtējums
(376) Kultūras preču eksporta daļa valsts kopējā preču apjomā,%	1,2 (2017)	0,98 (2021)	1,6	2,1	
(377) Kultūras pasākumu apmeklējumu skaits gadā uz 100 iedzīvotājiem	255 (2018)	154 (2022)	260	265	
(378) Ārvalstu vairākdienu ceļotāju kopējie izdevumi Latvijā, milj. EUR	517 (2018)	145 (2021)	530	540	
(379) Latvijā sarīkoto starptautisko sporta sacensību skaits/ dalībnieku skaits gadā	137/23122 (2017)	164/35647 (2022)	150/ 24000	165/ 26000	

PRIORITĀTE “VIENOTA, DROŠA UN ATVĒRTA SABIEDRĪBA”

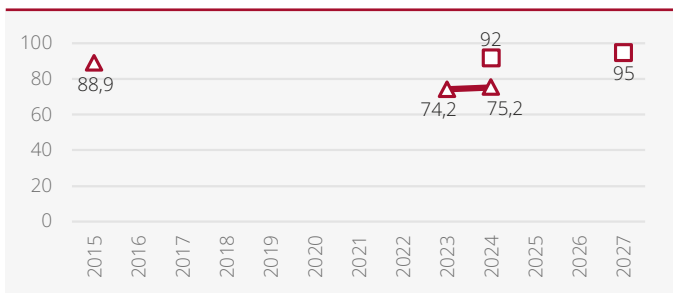
Rīcības virziens “Saliedētība”

Apstākļos, kad cilvēkiem ir arvien vieglāk un ērtāk dzīvot nodalītos sociālajos lokos, NAP2027 “saliedētības” uzdevumi kļuvuši arvien aktuālāki. Sabiedrības pašorganizēšanās, pasākumi, kuros piedalās dažādas sabiedrības grupas, stiprina apziņu par kopīgo un nostiprina piederības sajūtu Latvijai, tās vēsturei un kultūrai. Sabiedrības izpratne par daudzveidību kā resursu, kā arī iespējas apgūt un lietot latviešu valodu palielina saziņas intensitāti un sadarbības kvalitāti.

Strauji mainoties informatīvajai telpai, stiprināmi sabiedriskie mediji, informatīvās telpas daudzveidība un informācijas pieejamība visā Latvijā. Vislabākais šķērslis dezinformācijai ir izvērtējoša un domājoša sabiedrība, tādēļ medijpratības stiprināšana ir sevišķi aktuāla.

NAP2027 datu salīdzināšanai izmantojami Kultūras ministrijas pētījumi “Priekšlikumi Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības pamatnostādņu 2021.–2027. gadam rezultātu un ietekmes rādītāju modelim” (*Baltic Institute of Social Sciences* (turpmāk – BISS), 2020. gada decembris), “Ietekmes izvērtējums par Saliedētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības attīstības plānu 2022.–2023.gadam” (Civitta, 2023), kā arī Sabiedrības integrācijas fonda “Sabiedrības saliedētības radara ziņojums: 2023” (turpmāk – SSRZ) (Sabiedriskās politikas centrs “Providus”, 2023. gada decembris). Pēdējā no tiem salīdzinātas saliedētības rādītāju sistēmas, Latvijas dati ar ES vidējiem rādītājiem, Lietuvu un Igauniju, dati apkopoti pēdējiem trim gadiem, piedāvāts jauns saliedētības rādītāju ietvars. Jāņem vērā, ka Eurobarometra dati apkopo un datu apstrādē izmanto tikai ES pilsoņu viedokļus.

118. attēls. Lepnums par piederību Latvijai (piekriņ, nepiekriņ), % (SKDS aptaujas rezultāti)

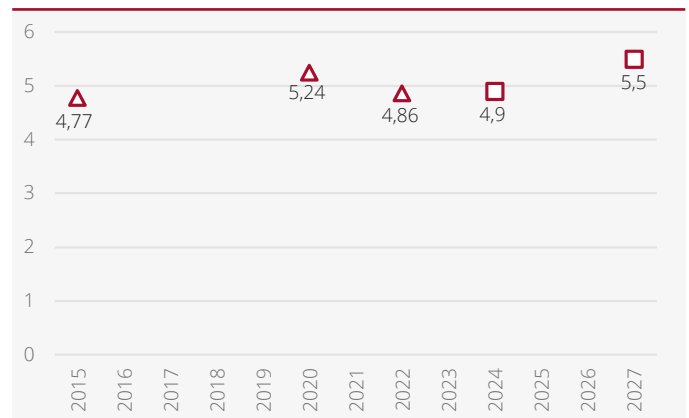
Avots: SKDS.

SKDS indikators – aptaujāto īpatsvars, kas izvēlas atbildi “piekriņ” (no izvēles piekriņ/nepiekriņ), atbildot uz apgalvojumu “Es lepojos ar to, ka esmu Latvijas pilsonis/iedzīvotājs”, – uzraudzības periodā pakāpies no zemākā punkta – 70,6 – 2022.gadā uz 75,2 2024. gadā. Kopumā tas ilgtermiņā ir saglabājies nemainīgs, jo 2017. gadā 75 % aptaujāto piekrita šim apgalvojumam.

Kā norāda BISS pētījums, progresu piederības sajūtas kāpināšanai ietekmē ne tikai sociāli ekonomiskie faktori un krīzes, bet arī dezinformācijas kampaņas sociālajos tīklos, kas izplata negatīvu informāciju par Latviju kā neveiksmīgu valsti.

To dažādi varēja ietekmēt pārskata perioda notikumi – Covid-19 pandēmija, Dziesmu un deju svētki pēc mājāsdes perioda, inflācija, karš Ukrainā u. c. notikumi.

119. attēls. Iedzīvotāju savstarpējais atbalsts, skala 0–10

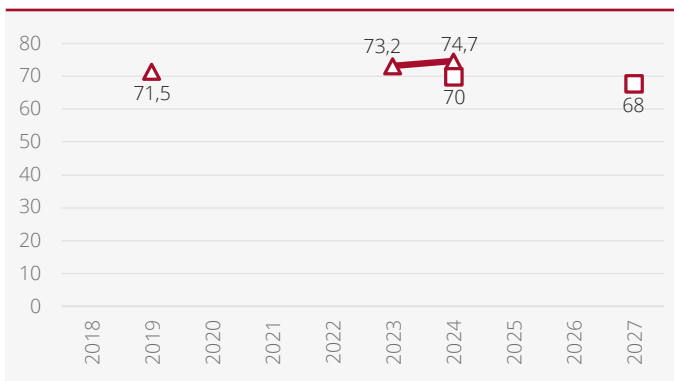

Avots: ESS

Uzskats, ka sabiedrībā valda savstarpējais atbalsts, tiek mērīts ar Eiropas Sociālā pētījuma jautājumu “Vai jūs teiktu, ka cilvēki parasti cenšas būt izpalīdzīgi, vai arī tie parasti domā par sevi” skalā no 0 līdz 10 (jo lielāks skaitlis, jo labvēlīgāks priekšstats par savstarpējo atbalstu). 2020. gadā rādītājs gandrīz sasniedza 2027. gada mērķa vērtību, bet 2022. gadā samazinājās mazliet zem 2024. gada mērķa vērtības.

2023. gada “Providus” aptaujā 75 % respondentu piekrita apgalvojumam, ka ir kāds cilvēks, uz kuru varētu paļauties, ja rastos nopietnas personiska rakstura problēmas. Ievērojami retāk tā uzskatīja iedzīvotāji ar pamatizglītību, personas, kuru valoda mājāsaimniecībā ir krievu valoda (sevišķi nepilsoņi) un cilvēki ar zemiem ienākumiem.

120. attēls. Iesaistīšanās sabiedriskajās organizācijās, respondenti, kuri atbild "nekur", procentos

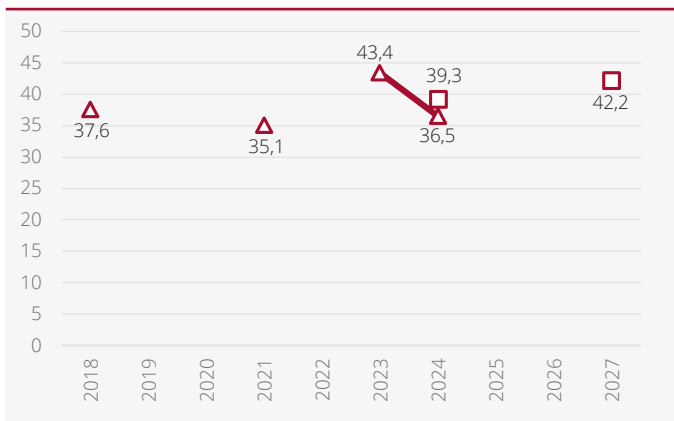

Avots: SKDS

Ir palielinājies respondentu īpatsvars, kas apgalvo, ka neiesaistās sabiedriskajās organizācijās (74,7 % 2024. gadā – aptauja veikta 2023. gada decembrī). Tie, kuri iesaistījies, visbiežāk nosauc mākslinieciskās pašdarbības kolektīvus, sporta un atpūtas organizācijas un klubus, reliģiskas organizācijas un arodbiedrības.

Latvijas Pilsoniskā alianse (LPA) pētījumā “NVO sektora monitorings 2023” uzrādīti dati par biedrībās un nodibinājumos iesaistīto nodarbināto skaitu (2022. gadā to ir 21,9 tūkstoši), bet šajā pētījumā un citos avotos trūkst informācijas par biedru un brīvprātīgo skaitu.

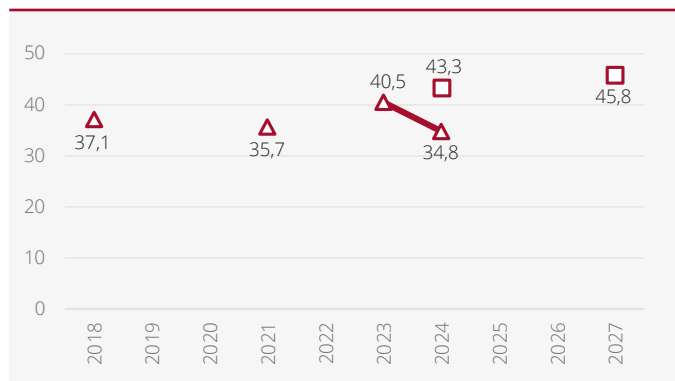
121. attēls. Iedzīvotāju pilsoniskā uzticēšanās – nevalstiskajām organizācijām (pilnībā uzticas vai drīzāk uzticas), procentos

Avots: SKDS

Pārskata periodā uzticēšanās nevalstiskajām organizācijām pieaugusi no zema punkta – 35,1 % (2021. gadā) un pārsniedza mērķa vērtību 2023. gadā, 2024. gadā uzticēšanās aktuālā vērtība (36,5 %) noslīdēja un ir 2,8 procentpunkti zem 2024. gada mērķa vērtības un ir zemāka nekā 2018. gada vērtība. Nav ļoti lielas atšķirības starp respondentu grupām, kuras uzticas vai neuzticas.

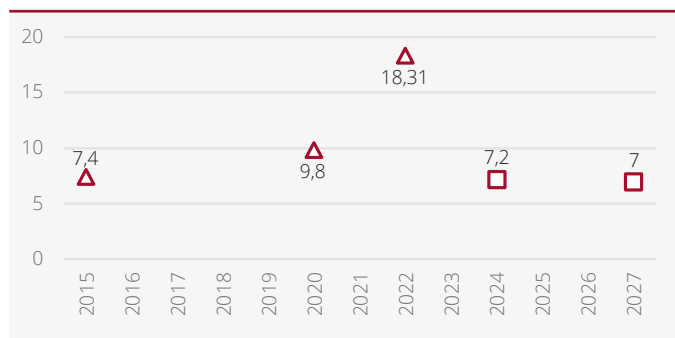
122 attēls. Iedzīvotāju pilsoniskā uzticēšanās – arodbiedrībām (pilnībā uzticas vai drīzāk uzticas), procentos

Avots: SKDS

Uzticēšanās arodbiedrībām 2023. gada janvārī arī bija palielinājusies, taču 2024. gada vērtība samazinājās līdz 34,8 %, kas ievērojami (par 8,5 procentpunktiem) atšķiras no 2024. gada mērķa. Augsta uzticēšanās ir publiskajā sektorā strādājošiem, īpaši speciālistiem un ierēdņiem, cilvēkiem Rīgā un Zemgalē. Jo jaunāki cilvēki, kā arī jo lielāki ienākumi, jo lielāka uzticēšanās arodbiedrībām.

123. attēls. Subjektīvā diskriminācijas pieredze, procentos

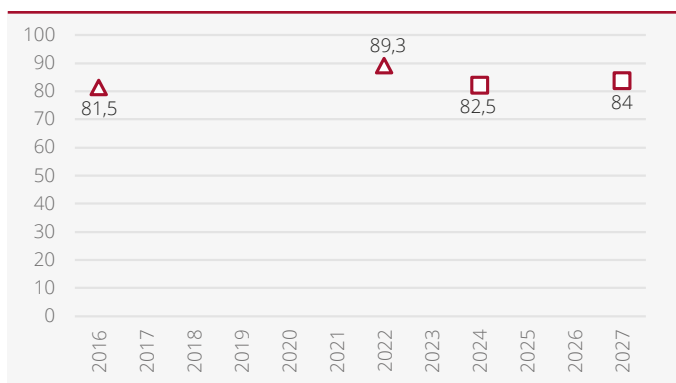
Avots: ESS

Respondentu īpatsvars procentos, kas uzskata, ka viņi tiek diskriminēti uz piederības pamata kādai grupai, ir divkārtšojies no 9,8 % 2020. gadā uz 18,31 % 2022. gadā. Tas var būt daļēji saistīts ar izmaiņām sabiedrībā, kā arī ar palielinātu izpratni par to, ko nozīmē diskriminācija.

Atbilstoši 2023. gada aptaujai, Latvijas iedzīvotāji vai nu reti atzīst, vai reti sastopas ar diskrimināciju reliģiskās pārliecības dēļ, seksuālās orientācijas dēļ vai dzimuma dēļ. Toties vidēji 11 % no Latvijas iedzīvotājiem diskrimināciju izjūtuši savas etniskās izcelsmes dēļ, 10 % sava sociālekonomiskā stāvokļa dēļ un 9 % politiskās pārliecības dēļ.

Eiroparometra aptaujā “Diskriminācija ES – 2023” 535 Latvijas pilsoņi atbildēja, ka Latvijā diskriminācija ir vērsta pret personām vai to grupām šādu iemeslu dēļ: vecums (pārāk vecs/pārāk jauns) – 44 % (ES vidējais – 45 %); personas ar invaliditāti – 37 % (ES vidējais – 49 %); sociāli ekonomiskā situācija – 36 % (ES vidējais – 49 %); etniskā piederība – 33 % (ES vidējais – 60%); seksuālā orientācija – 33 % (ES vidējais – 54 %); romi – 31 % (ES vidējais – 65 %).

124. attēls. Pieaugušo iedzīvotāju īpatsvars, kuri prot latviešu valodu un kuru dzimtā valoda nav latviešu valoda (25–64 g. v.), procentos

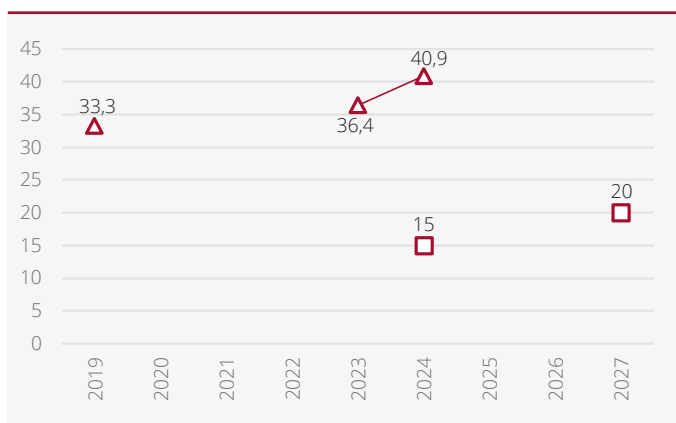
Avots: CSP

Rādītājs līdz 2011. gadam tika iegūts no tautas skaitīšanas, bet 2021. gada skaitīšanā netika iekļauts, jo tautas skaitīšana tika uzsākta, izmantojot tikai datus no reģistriem, bet tajos netiek atspoguļota informācija par valodu prasmēm.

2022. gada CSP “Pieaugušo izglītības apsekojumā” (kas nav salīdzināms ar iepriekšējo gadu aptaujām) konstatēts, ka pieaugušo iedzīvotāju īpatsvars, kas apgalvo, ka prot latviešu valodu un kuru dzimtā valoda nav latviešu valoda, pavisam ir 89,3 %. Augstākais īpatsvars ir Kurzemē – 93,0 %, zemākais Latgalē – 82,1 %. Jo jaunāka ir respondentu grupa, jo augstāks ir latviešu valodas zināšanu īpatsvars – 18–24 g.v. 92,4 % ir latviešu valodas zināšanas, 65–69 g.v. tās ir 81,4 % respondentu. Latviešu valodas zināšanas arī pieaug līdz ar personas izglītības līmeni.

Pētījums par valodas situāciju Latvijā (2021) rāda, ka paau-džu nomaiņas rezultātā latviešu valodas kā saziņas valodas potenciāls latviešu un Latvijas mazākumtautību vidū palielinās, vienlaikus latviešu valodas lietošanas intensitāte publiskajā telpā un ikdienas neformālajās attiecībās nepieaug atbilstoši nozīmīgajam valodas pratēju skaita kāpumam. *

125. attēls. Medijpratības pieredze - pārlicinās par informācijas avotu uzticamību), % no visiem respondentiem

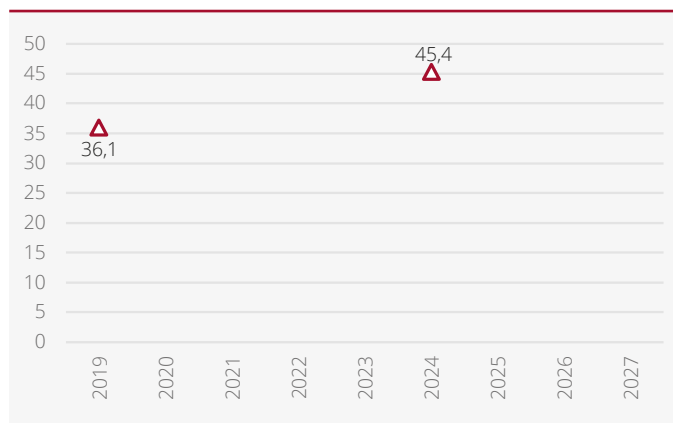
Avots: SKDS

* VALODAS SITUĀCIJA LATVIJĀ: 2016–2020. Sociolingvistisks pētījums. Zin. red. Gunta Kļava, Inita Vītola. Rīga: LVA (2021)

Rādītājs nav salīdzināms ar iepriekš veiktā RSU medijpratības pētījuma rezultātiem.

Medijpratības pieredze ir pieaugusi, atbilstoši aptaujāto pašnovērtējumam. Atbilstoši 2024.g.datiem 40,9 % no visiem respondentiem, apgalvo, ka pārlicinās par sociālo mediju informācijas avota uzticamību, šis rādītājs kāpis no 33% - kas ir 4,9 procentpunkta kāpums salīdzinot ar iepriekšējo gadu.

126. attēls. Medijpratības pieredze – pārbauda, ar ko dalās sociālajos medijos, procentos no sociālo mediju lietotājiem

Avots: SKDS

Savukārt, 2024.gada datu rāda, ka 45,4% aptaujāto sociālo mediju lietotāji saka, ka pārbauda informāciju, ar ko dalās sociālajos medijos – kas ir 7,1 procentpunktu kāpums gada laikā. Abos gadījumos ir kāpums pret jauniem bāzes datiem, kurus aprēķinājis SKDS, kas ilgākā laika periodā aptaujājis iedzīvotājus, izmantojot analogos jautājumus tiem rādītājiem, kas iekļauti NAP2027.

NEPLP pasūtītajā “Pētījumā par Latvijas iedzīvotāju medijpratību un mediju satura lietošanas paradumiem” (Latvijas Fakti 2022.g. jūlijs-augusts), 2022.gadā salīdzinot ar 2021. gadu kritis no 61% uz 57% aptaujas dalībnieku īpatsvars, kas uzskata, ka ir viegli vai drīzāk viegli atpazīt uzticamu informāciju no manipulatīvas (safabricētas, maldinošas)?”

Mērķu sasniegšanas progress raksturojums

17. tabula

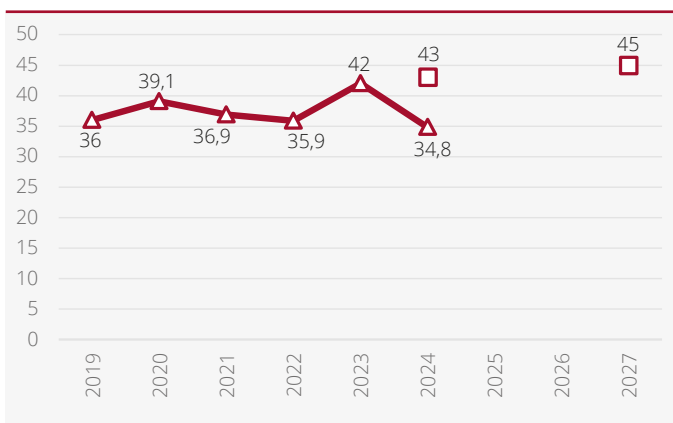
Mērķa indikators	Bāzes vērtība (gads)	Aktuālā vērtība (gads)	Sasniedzamā vērtība 2024. gadā	Sasniedzamā vērtība 2027. gadā	Novērtējums
(399) Lepnums par piederību Latvijai (piekrīt, nepiekrīt), % (SKDS aptaujas rezultāti, kuri aizstāj ESS)	75 (2017)	75,2 (2024–2023.12.)	92	95	
(400) Iedzīvotāju savstarpējais atbalsts, skala 0–10	4,77 (2015)	4,86 (2022)	4,9	5,5	
(401) Iesaistīšanās sabiedriskajās organizācijās, respondenti, kuri atbild "nekur", %	71,5 (2019)	74,7 (2024–2023.12.)	70	68	
(402) Iedzīvotāju pilsoniskā uzticēšanās – nevalstiskajām organizācijām/ arodbiedrībām (pilnībā uzticas vai drīzāk uzticas), %	37,6/37,1 (2018)	36,5/34,8 (2024–2023.12.)	39,3/43,3	42,2/45,8	
(403) Subjektīvā diskriminācijas pieredze, %	7,4 (2015)	18,31 (2022)	7,2	7	
(404) Pieaugušo iedzīvotāju īpatsvars, kuri prot latviešu valodu un kuru dzimtā valoda nav latviešu valoda (25–64 g.v.), %	81,5 (2016)	89,3 (2022)	82,5	84	
(405) Medijpratības pieredze – pārbauda, ar ko dalās sociālajos medijos, % no sociālo mediju lietotājiem / pārlicinās par informācijas avotu uzticamību), % no visiem respondentiem (SKDS)	36,1/ 33,3 (2019)	45,4/ 40,9 (2024–2023.12.)	15	20	

Rīcības virziens “Tiesiskums un pārvaldība”

Iedzīvotāji mijiedarbībā ar publiskām institūcijām veido labāku sabiedrību un pārvaldību un īsteno savas tiesiskās intereses. Ikviens jūt, ka valsts strādā iedzīvotāju labā, vairojot apmierinātību ar pakalpojumiem un uzticēšanos valsts pārvaldei un tiesībsardzības sistēmai.

Tiesiskuma un demokrātiskas valsts apziņa tiek stiprināta ar pilsonisko izglītību, tiesu sistēmas sabalansētu attīstību (tostarp cilvēktiesību ievērošanu iepretī inovācijām un tehnoloģiju radītajām izmaiņām), kā arī mazinot birokrātiju. Modernizējot valsts pārvaldi, cilvēku vajadzības ir liktas pirmajā vietā – pārvalde sniedz saprotamu un pieejamu informāciju un nodrošina iespējas līdzdarboties. Izveidota tāda strīdu risināšanas kultūra, kurā palielināta mediācijas un citu alternatīvo strīdu risināšanas veidu nozīme. Tiesībsardzības sistēma ir efektīva un ērta, iestāžu darbs norit savlaicīgi, ar savstarpēju sadarbību un vienotu izpratni par juridisko procesu vienkāršošanu, pilnveidota bērnu tiesību aizsardzības sistēma.

127. attēls. Apmierinātība ar to, kā darbojas demokrātija (pilnīgi apmierināts, drīzāk apmierināts), procentos

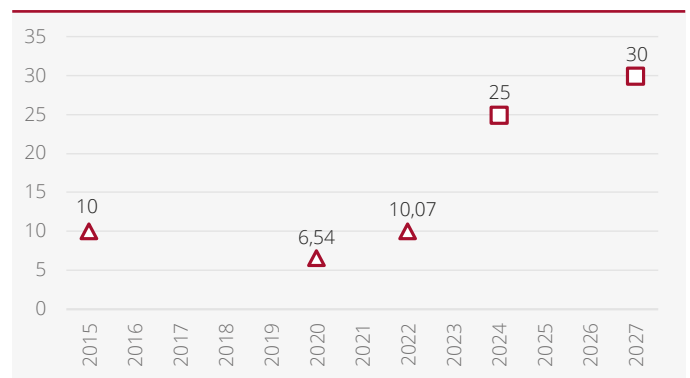

Avots: SKDS

Apmierinātība ar to, kā darbojas demokrātija, ir bijusi svārstīga. Tā palielinājās no 35,9 % 2022. gadā līdz 42% 2023. gadā, tuvojoties 2024. gada mērķvērtībai – 43 %. SKDS 2023. g. janvārī veikta aptauja tika īstenota neilgi pēc Saeimas vēlēšanām 2022. g. oktobrī. Pilnīgi neapmierināto vidū ir nozīmīgs respondentu īpatsvars, kuriem nav Latvijas pilsonības. 2024. gada aptaujas (veikta 2023. g. decembrī) dati rāda apmierinātības zemāko vērtību pēdējo gadu laikā.

Kontekstuāli, Eiropas Sociālā pētījuma (ESS) dati par 2022. gadu rāda, ka kopumā Latvijas iedzīvotāji bija diezgan neapmierināti ar to, kā darbojas demokrātiskā sistēma Latvijā (3,8 skalā no 0 līdz 10). Vislielākā neapmierinātība bija vecuma grupai no 15 līdz 24 gadiem. Apmierinātība pieaug līdz ar ienākumu līmeni, subjektīvās labklājības līmeni, un tā ir augstāka iedzīvotājiem ar augstāko izglītību. Jo dominējošāka ir latviešu valodas pozīcija, jo pozitīvāks ir viedoklis par demokrātijas funkcionēšanu Latvijā.

128. attēls. Iedzīvotāju pilsoniskās līdzdalības indekss, procentos

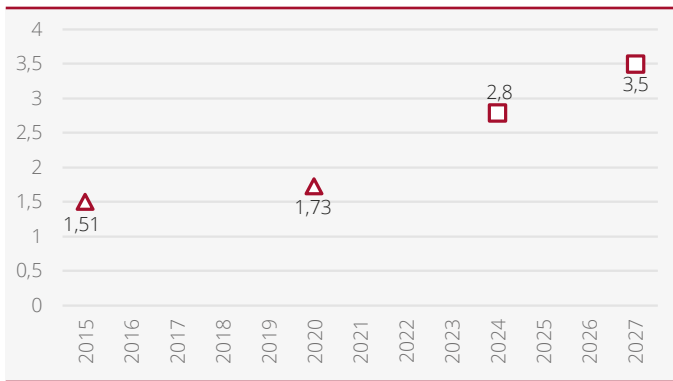
Avots: ESS

Pilsoniskās līdzdalības indekss Latvijā **pieauga** no 6,54 2020. gadā **uz 10,07 2022. gadā**, bet joprojām būtiski atpaliek no mērķa vērtības 2024. gadam. Eiropas valstīs līdzdalība izpaužas dažādi. Lai salīdzinātu **pilsonisko līdzdalību**, tiek vaicāts, vai respondents pēdējos 12 mēnešos īstenojis trīs no šādām aktivitātēm: kontaktējies ar politiķi, amatpersonu, darbojies politiskā partijā, darbojies citā organizācijā, nēsājis kampaņas piespraudi, uzlīmi, parakstījis petīciju, piedalījies sankcionētā demonstrācijā, boikotējis noteiktus produktus/preces un izvietojis tiešsaistē kaut ko par politiku, piemēram blogā, e-pastā vai sociālajos medijos, piemēram, *Facebook* vai *Twitter**.

Jāņem vērā, ka gan pašvaldībās, gan arī nacionālajā līmenī **Latvijā ir raksturīgi arī citi līdzdalības veidi**, piemēram, līdzdalība sabiedriskajā apspriedē, publiskajā apspriešanā, dalība konsultatīvajās padomēs, rakstisku viedokļu iesniegšana u. c.

* <https://likumi.lv/ta/id/335137-par-vides-politikas-pamatnostadnem-2021-2027-gadam>

129. attēls. Iedzīvotāju uztvere par iespēju ietekmēt rīcībpolitiku, skala 1–5

Avots: ESS

Iedzīvotāju uztvere par **iespēju ietekmēt rīcībpolitiku** (“Jūsuprāt, cik lielā mērā politiskā sistēma Latvijā ļauj tādiem cilvēkiem kā Jūs iespaidot to, ko dara valdība?”) nebūs salīdzināma ar iepriekšējo gadu datiem, jo Eiropas Sociālā pētījuma veicēji mainījuši skalu.

Turpmāk tiks rēķināts respondentu īpatsvars procentos, kas atbild, ka var ietekmēt ļoti daudz, daudz, vai nedaudz. 2020. gadā šis īpatsvars bija 20,91 %, 2022. gadā – 20,33 %. Jaunāko vecuma grupu vidū vērojams lielāks īpatsvars, visretāk šāda pārliecība ir 55–64 g. v. Lielākais pozitīvo atbilžu īpatsvars ir respondentiem, kuri runā citā valodā (kā primārajā) un latviešu valodā (kā sekundārajā). Mājsaimniecībās, kur latviešu valoda dominē vai tiek lietota kā vienīgā valoda, šis īpatsvars ir nedaudz zemāks, taču viszemākais tas ir respondentiem no mājsaimniecībām, kurās latviešu valodā nerunā.

130. attēls. Iedzīvotāju uztvere par iespēju ietekmēt Saeimas un valdības darbu (pilnībā nepiekrīt, drīzāk nepiekrīt)

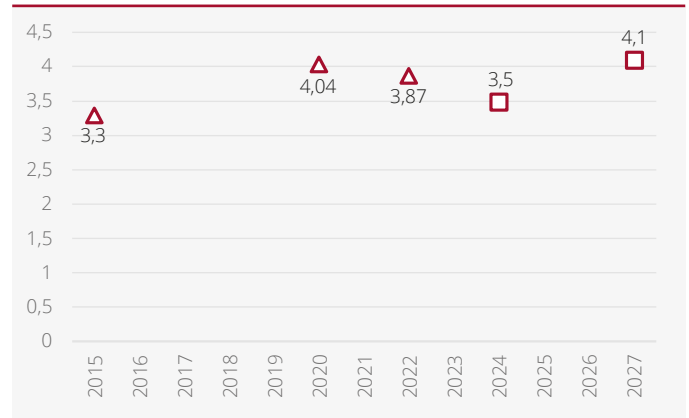

Avots: SKDS

Atbilstoši SKDS veiktajai aptaujai, iedzīvotāji, kuri uzskatīja, **ka nevar vai drīzāk nevar ietekmēt Saeimas un valdības darbu**, strauji pieauga 2022. gadā, sasniedzot rekordaugstu līmeni (kopš 2013. g.) – 24,2 %. Teju ceturtdaļai aptaujāto negatīvais viedoklis varēja būt saistīts ar ārkārtējās situācijas izsludināšanu COVID-19 pandēmijas

ierobežošanai no 2021. g. 9. oktobra līdz 2022. gada 1. martam. Pakāpeniski negatīvā uztvere samazinājusies, 2024. gada aktuālā vērtība 18,6 % ir pat labāka nekā mērķa vērtība (19 %) 2024. gadam.

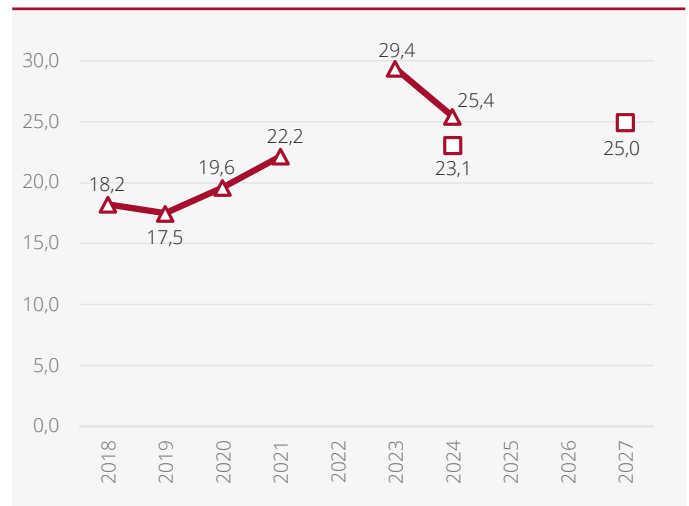
131. attēls. Iedzīvotāju politiskās uzticēšanās indekss (Saeima/ tiesībsardzības sistēma/ policija/ politiskās partijas/ Eiropas parlaments/ ANO)

Avots: ESS

2020. gadā (skalā 1–5) vidējā uzticēšanās minētajām institūcijām kopā bija 4,04 (ieskaitot EP un ANO). Savukārt, ja indeksā neiekļauj Eiropas parlamentu un ANO, tad uzticēšanās samazinās līdz 3,76. Lai gan 2022. gadā uzticēšanās indeksa vērtības mazinājās visām pusēm kopumā – uz 3,87 (ieskaitot EP un ANO), 3,56 bez EP un ANO –, indekss joprojām ir augstāks par mērķa vērtību 2024. gadam (3,5 %).

132. attēls. Politiskās uzticēšanās indekss: Saeima

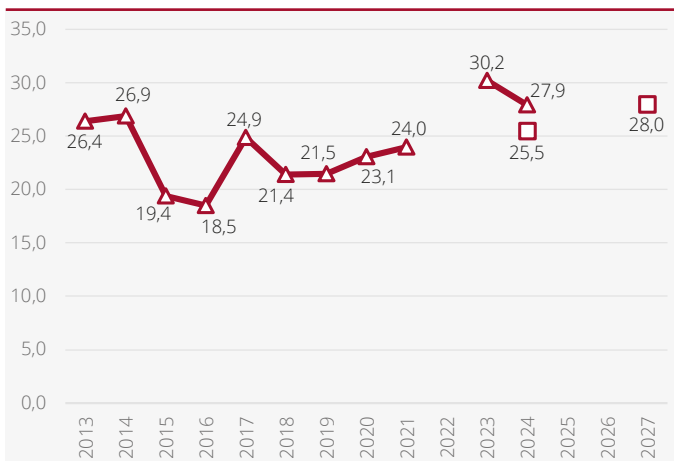

Avots: SKDS

[421] Politiskās uzticēšanās indekss: Saeima, Ministru kabinets, Jūsu novada/pilsētas pašvaldība, politiskās partijas.

Rādītāju dati, kurus iegūst no SKDS aptaujas, ir vērtēti kopš 2015. gada un iekļauj jautājumus par uzticēšanos Saeimai, Ministru kabinetam, pašvaldībām un politiskajām partijām.

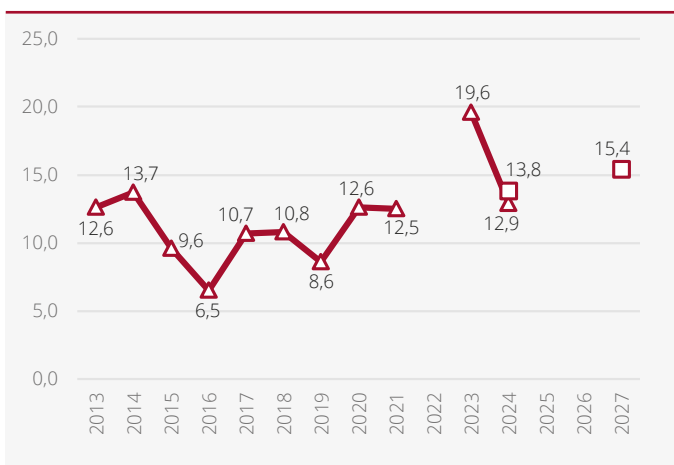
133. attēls. Politiskās uzticēšanās indekss: Ministru kabinets

Avots: SKDS

Uzticēšanās Saeimai, Ministru kabinetam un politiskajām partijām pieauga 2023. gadā. Aptauja veikta 2023. gada janvārī, tikai pāris nedēļu pēc tam, kad jaunais Saeimas sasaukums apstiprināja jauno Ministru kabinetu. Lai gan pēc tam uzticēšanās rādītāji Saeimai un Ministru kabinetam samazinājušies (2024. gada vērtības – aptauja veikta 2023. g. decembrī), tās pārsniedz plānotās mērķa vērtības 2024. gadam

134. attēls. Politiskās uzticēšanās indekss: politiskās partijas

Avots: SKDS

Atbalsts politiskajām partijām pieaudzis par 4,1 procentpunktu, 2023. gadā sasniedzot 19,6 %, kas pārsniedza mērķa vērtību 2027. gadam 15,4 %. Lai arī 2024. gada vērtība ir pieaugums salīdzinājumā ar pārējiem gadiem, taču tā atpaliek no mērķa vērtības par aptuveni vienu procentpunktu.

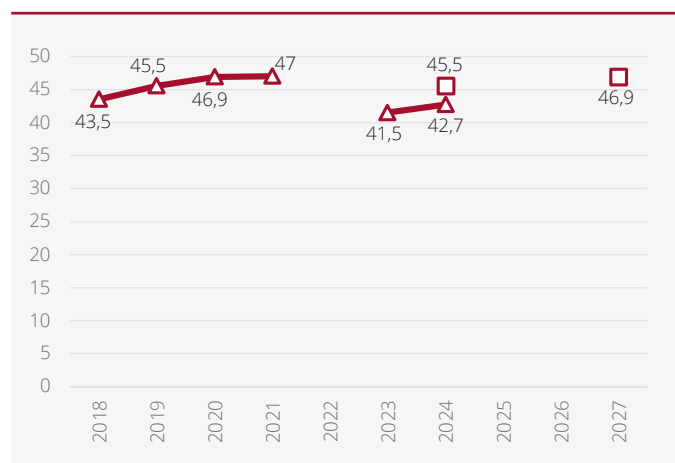
135. attēls. Politiskās uzticēšanās indekss: Jūsu novada/pilsētas pašvaldība

Avots: SKDS

Uzticēšanās sava novada/pilsētas pašvaldībai ir ļoti augsta, salīdzinot ar uzticēšanos citām iepriekš nosauktajām institūcijām, tomēr tā ir samazinājusies no 56,3 % 2018. gadā līdz 54,4 % 2023. gada janvārī un 51,1 % 2024. gadā (2023. g. decembra aptauja) un ir tālu no mērķa vērtības 2024. gadam.

136. attēls. Uzticēšanās tiesībsardzības sistēmai: tiesas

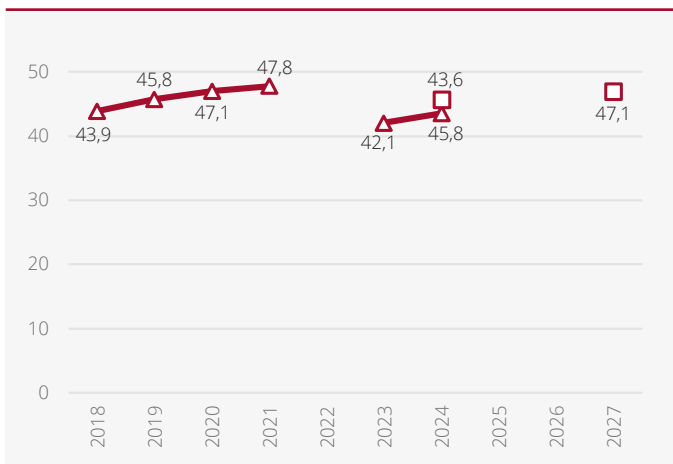
Avots: SKDS

Uzticēšanās tiesībsardzības sistēmai datu avots ir SKDS aptauja NAP2027 uzraudzības vajadzībām. 2024. gadā uzticēšanās tiesām (tiesas sistēmai) ir kritusies par 4,3 procentpunktiem, salīdzinot ar tās augstāko punktu 2021. gadā, bet par 0,7 procentpunktiem, ja salīdzina ar bāzes vērtību – 2018. gadu.

SKDS arī ik gadu veic aptauju pēc Tiesu administrācijas pieprasījuma. Salīdzinājumam šo aptauju dati: respondenti, kas norādīja, ka uzticas tiesām (atbildes "pilnībā uzticos" un "drīzāk uzticos"): 2018. g. – 32 %; 2019. g. – 34%; 2020. g. – 34 %; 2021. g. – 32 %; 2022. g. – 39 %, tātad ir ar pieaugošu tendenci.

Uzticēšanās kritums, iespējams, saistīts ar COVID-19 pandēmijas laika tiesu lietu izskatīšanas ierobežojumiem. Sk. [425] rādītāju. Jāņem vērā, ka 2023.gada rādītājs izgūts no Justice Scoreboard 2023.g. pārskata (kā plašāka sabiedrība uztver tiesu un tiesnešu neatkarību).

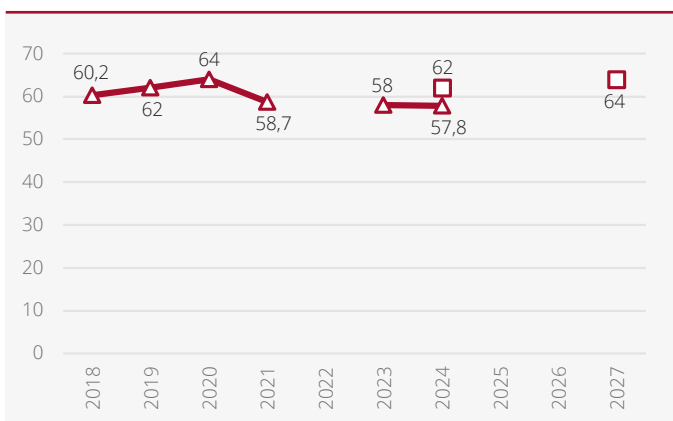
137. attēls. Uzticēšanās tiesībsardzības sistēmai: prokuratūra

Avots: SKDS

Atbilstoši SKDS aptaujai NAP2027 vajadzībām, uzticēšanās prokuratūrai arī kritusies 2024. gadā, salīdzinot ar augstāko punktu 2021. gadā, tomēr 2024. gadā tā atkal kāpj un no mērķvērtības atpaliek tikai par 1,9 procentpunktiem. Palielināt sabiedrības uzticēšanos prokuratūrai – tas ir izvirzīts par Prokuratūras darbības stratēģijas mērķi. Progress tiek mērīts, par pamatu ņemot NAP2027 noteiktos sabiedrības uzticēšanās rādītājus.

138. attēls. Uzticēšanās tiesībsardzības sistēmai: policija

Avots: SKDS

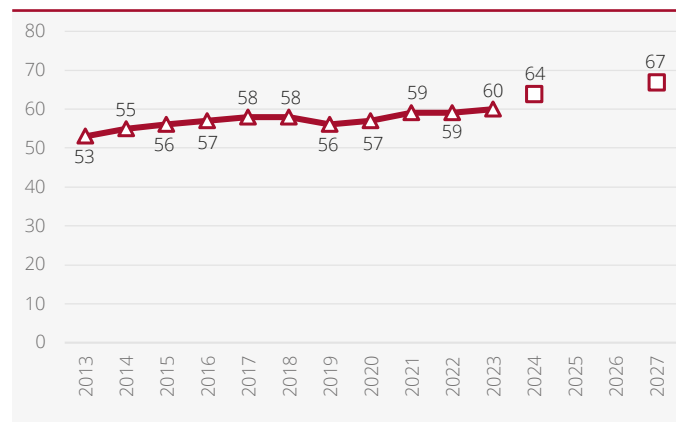
Policijai, kurai ir vienmēr bijuši relatīvi augsti iedzīvotāju uzticēšanās rādītāji, tie kopš COVID-19 pandēmijas stagnē, vēl nevirzoties uz 62 %, kas tiek sagaidīts 2024. gadā.

Uzticēšanās policijai, atbilstoši SKDS datiem, ir augsta, tā kritusies nedaudz – par 0,9 procentpunktiem 2024. gadā, salīdzinot ar 2021. gadu, un faktiskā vērtība atpaliek no mērķvērtības par 4,2 procentpunktiem. Iedzīvotāju uzticības kritumu VP iespējams izskaidrot ar Covid-19 pandēmijas ierobežošanas pasākumu īstenošanu, tostarp publisko un tirdzniecības vietu uzraudzību, māsēdes kontroli. Arī cilvēkresursu trūkums VP ietekmē tās kapacitāti.

Savukārt Iekšlietu ministrijas sadarbība ar “Latvijas faktiem” pētījumā rāda, ka 2021. gadā 72 % un 2022. gadā 68 % aptaujāto uz jautājumu “Cik lielā mērā Jūs uzticiaties Valsts

policijai?” atbildēja “Uzticos” un “Drīzāk uzticos”. Iekšlietu ministrijas sadarbībā ar SKDS veiktās aptaujas 2023. un 2024. gadā, kurās tika iekļauts šis jautājums, uz atbildēm “Uzticos” un “Drīzāk uzticos” Valsts policijai 2023. gadā norādīja 64% aptaujāto un 2024. gadā 69% aptaujāto.

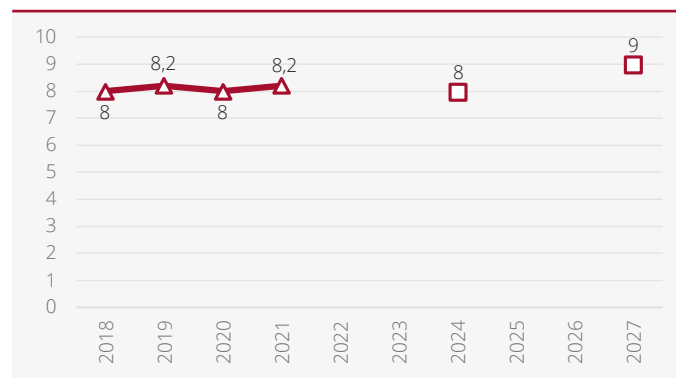
139. attēls. Korupcijas uztvere

Avots: Transparency International

Starptautiskās pretkorupcijas organizācijas “Transparency International” veidotajā korupcijas uztveres indeksā Latvijas rādītājs 2023. gadā, salīdzinot ar 2021. un 2022. gadu, palielinājies no 59 punktiem (no 100) abos gados uz 60 punktiem 2023. gadā. Tas 2023. gadā ierindo Latviju 36. vietā starp 180 pasaules valstīm.

140. attēls. Iedzīvotāju informētība, pieredze un apmierinātība ar saņemtajiem valsts pakalpojumiem

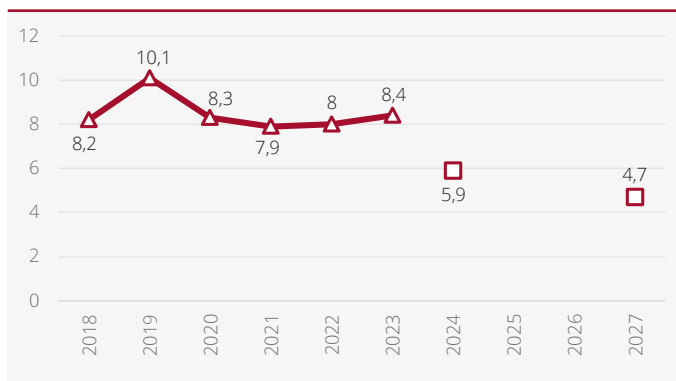
Avots: VK

Iedzīvotāju informētības, pieredzes un apmierinātības rādītājs aprēķināts reprezentatīvas Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas aptaujas “Integrēts Publisko pakalpojumu sniegšanas un gala lietotāju vajadzību monitorings”^{***} ietvaros. Apmierinātība par 10 mērītiem pakalpojumiem skalā no 1 līdz 10 2021. gadā vidēji bija 8,2 Vidējais aptaujāto iedzīvotāju apmierinātības ar iestādēm vērtējums ir augsts: tas ir robežās no 7,2 punktiem Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldei līdz 7,8 punktiem Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrai. Aptaujātie iedzīvotāji kopumā ir apmierināti ar pakalpojumu pieteikšanu elektroniski (7,1). 2022. gadā visaugstākā respondentu apmierinātība bija

^{***} www.varam.gov.lv/lv/media/33915/download?attachment

e-pakalpojumiem – Covid-19 sertifikāta saņemšana (vidējais vērtējums 8,8 punkti). Aptaujas rezultāti skatāmi kontekstā ar Valsts kancelejas pasūtīto Valsts pārvaldes klientu apmierinātības pētījumu***. 2022. gadā 48 % Latvijas iedzīvotāju kopumā piekrita, ka "vairumam valsts pārvaldē strādājošo var uzticēt darbošanos valsts labā", bet 12 % tam nepiekrita. 39 % uzskata, ka valsts pārvalde ir vienkāršojusi pakalpojumu sniegšanas, saņemšanas procedūras iedzīvotājiem pēdējo trīs gadu laikā (16 % nepiekrita). 38 % piekrita, ka valsts pārvaldes iestādes sākušas mazāk prasīt cilvēkiem tādus datus, kas jau ir citu valsts iestāžu rīcībā (12 % nepiekrita). Aptuveni 1/3 iedzīvotāju piekrita, bet 14 % nepiekrita, ka valsts pārvalde arvien vairāk cenšas palīdzēt, skaidrot, konsultēt.

141. attēls. Lietu izskatīšanas ilgums rajona (pilsētu) tiesās 1. instancē, mēnešos: administratīvajās lietās.

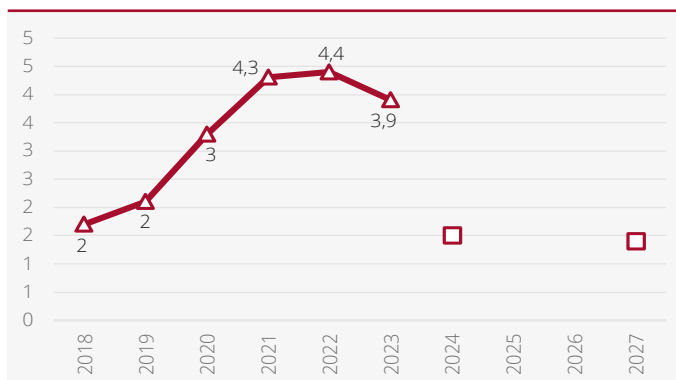

Avots: TM

Atbilstoši Tieslietu padomes lēmumam, no 2022. gada ir mainīta vidējā lietu izskatīšanas termiņa metode, tāpēc dati nav salīdzināmi ar iepriekšējiem gadiem.

Periodā līdz 2022. gadam lietu izskatīšanas ilgumu tiesās tieši ietekmēja **ar Covid saistītie ierobežojumi** – ārkārtējās situācijas laikā mutvārdos un klātienē tika izskatītas lietas tikai neatliekamajos gadījumos, pārējās lietas, ja lietu nav bijis iespējams izskatīt rakstveidā vai izmantojot videokonferenci, atliktas.

142. attēls. Lietu izskatīšanas ilgums rajona (pilsētu) tiesās 1. instancē, mēnešos: administratīvo pārkāpumu lietās

Avots: TM

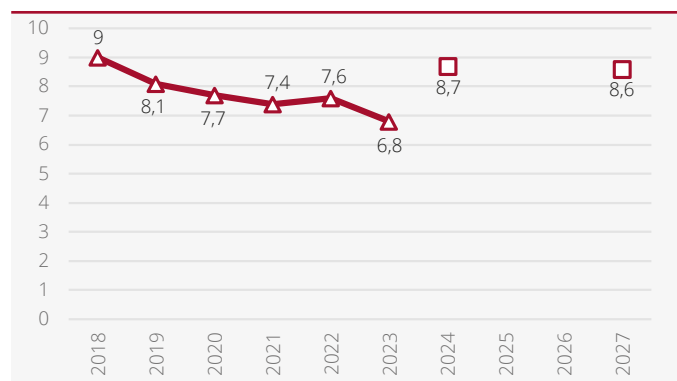
*** https://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/title_file/Valsts%20parvaldes%20klienti.pdf

Administratīvo lietu skaits 2023. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējiem trim gadiem ir palielinājies. Ir liels lietu skaits, kurās dalībnieks ir VID, Veselības ministrija un Veselības inspekcija, un t. s. sarežģītās lietas.

Administratīvo pārkāpumu lietu izskatīšanas ilgumu tieši tāpat ietekmēja ar Covid-19 saistītie ierobežojumi. Rādītāja prognoze plānota laikā, kad vēl nav bijuši pietiekami dati par tendencēm, ko radījis Administratīvās atbildības likums (spēkā no 2020. gada 1. jūlija), prognoze nav bijusi balstīta stabilā tiesu praksē. TM uzskata, ka **būtu jāatturas no ilglaicīgām prognozēm**, kamēr pēc administratīvās atbildības reformas nebūs pagājuši vismaz 2–3 gadi periodā, kurā nav ilgstoši noteikts ārkārtas tiesiskais režīms.

Lietu izskatīšanas ilgums mēnešos rajona (pilsētu) tiesās 1. instancē **civillietās** samazinājās periodā no 2018. gada līdz 2021. gadam, 2022. gadā tas nedaudz pieauga, bet kopumā tendence vērtējama kā pozitīva un pašlaik nostabilizējusies.

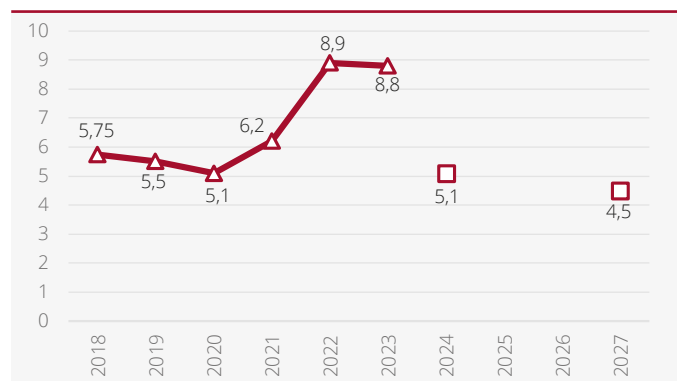
143. attēls. Lietu izskatīšanas ilgums rajona (pilsētu) tiesās 1. instancē, mēnešos: civillietās

Avots: TM

Krimināllietās priekšroka tiek dota lietās izskatīšanai mutvārdu procesā. 2022. gadā novērots straujš krimināllietu izskatīšanas vidējā termiņa pieaugums rajona (pilsētu) tiesās 1. instancē, jo pamatā tiesai tiek nodotas apjomīgas, sarežģītas un smagas lietas un ar pierādījumu pārbaudi (iepriekš salīdzinoši lielu krimināllietu skaitu veidoja lietas bez pierādījumu pārbaudes).

144. attēls. Lietu izskatīšanas ilgums rajona (pilsētu) tiesās 1. instancē, mēnešos: krimināllietās.

Avots: TM

Mērķu sasniegšanas progress raksturojums

18. tabula

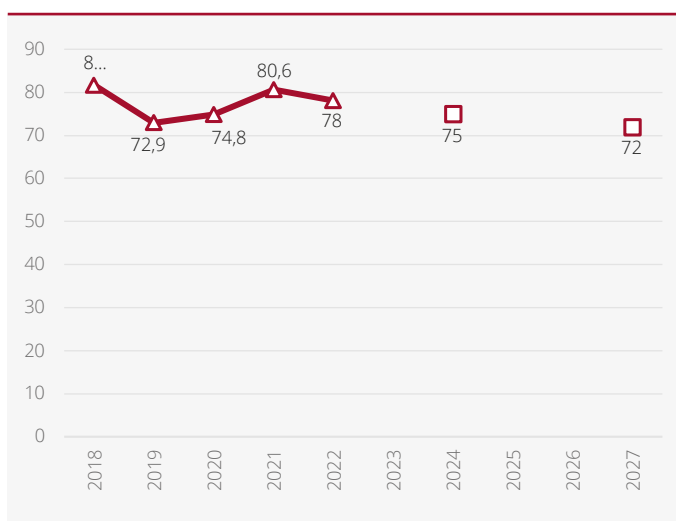
Mērķa indikators	Bāzes vērtība (gads)	Aktuālā vērtība (gads)	Sasniedzamā vērtība 2024. gadā	Sasniedzamā vērtība 2027. gadā	Novērtējums
(416) Apmierinātība ar to, kā darbojas demokrātija (pilnīgi apmierināts, drīzāk apmierināts),%	41 (2019)	34,8 (2024. g. sāk.)	43	45	
(417) Iedzīvotāju pilsoniskās līdzdalības indekss, %	10 (2015)	10,07 (2022)	25	30	
(418) Iedzīvotāju uztvere par iespēju ietekmēt rīcībpolitiku, skala 1–5	1,51 (2015)	1,73 (2020)	2,8	3,5	
(419) Iedzīvotāju uztvere par iespēju ietekmēt Saeimas un valdības darbu (pilnībā nepiekrīt, drīzāk nepiekrīt), %	21 (2019)	18,6 (2024. g. sāk.)	19	17	
(420) Iedzīvotāju politiskās uzticēšanās indekss (Saeima/ tiesībsardzības sistēma/ policija/ politiskās partijas/ Eiropas parlaments/ ANO), skala 1–10 (ESS)	3,3 (2015)	3,87 (2022)	3,5	4,1	
(421) Politiskās uzticēšanās indekss, %: (SKDS)					
Saeimai	18,2 (2018)	25,4 (2024. g. sāk.)	23,1	25	
Ministru kabinetam	21,4 (2018)	27,9 (2024. g. sāk.)	25,5	28	
Jūsu novada/pilsētas pašvaldībai	56,3 (2018)	51,1 (2024. g. sāk.)	59,6	62,2	
politiskajām partijām	10,8 (2018)	12,9 (2024. g. sāk.)	13,8	15,4	
(422) Uzticēšanās tiesībsardzības sistēmai, %:					
tiesām	43,5 (2018)	42,7 (2024. g. sāk.)	45,5	46,9	
prokuratūrai	43,9 (2018)	43,6 (2024. g. sāk.)	45,8	47,1	
policijai	60,2 (2018)	57,8 (2024. g. sāk.)	62	64	
(423) Korupcijas uztvere, punkti	58 (2018)	60 (2023)	64	67	
(424) Iedzīvotāju informētība, pieredze un apmierinātība ar saņemtajiem valsts pakalpojumiem, skala 1–10	8 (2018)	8 (2022)	8	9	
(425) Lietu izskatīšanas ilgums rajona (pilsētu) tiesās 1. instancē, mēnešos:					
administratīvajās lietās	8,2 (2018)	8,4 (2023)	5,9	4,7	
administratīvo pārkāpumu lietās	1,7 (2018)	3,9 (2023)	1,5	1,4	
civillietās	9 (2018)	6,8 (2023)	8,7	8,6	
krimināllietās	5,75 (2018)	8,9 (2022)	5,1	4,5	

Rīcības virziens “Drošība”

“Drošības” uzdevumu īstenošanas rezultātā cilvēki paļaujas uz valsts dienestiem, kas aizsargā tiesības un drošību, pieaug to cilvēku skaits, kas zina, kā novērst riskus un rīkoties apdraudējuma situācijās. Valsts aizsardzība ir visaptveroša un balstās uz iedzīvotāju un valsts institūciju savstarpējo uzticēšanos un partnerību, kā arī visas sabiedrības gatavību pārvarēt jebkādu apdraudējumu. Drošības stiprināšanai nozīmīga ir koordinēta rīcība. Rīcības virziens ietver jautājumus, kas skar apdraudējuma situācijas, personu un sabiedrības fizisko drošību, t. sk. vardarbību, noziedzību, tostarp ekonomisko noziedzību, vispārējo ugunsdrošību, drošību uz ūdens, ceļiem, datu digitālo drošību un kibernetisko drošību, cilvēku īpašuma drošību, katastrofu un katastrofu draudu gadījumus, robežas drošību, sabiedrības psiholoģisko aizsardzību un noturību, civilo aizsardzību un kritisko funkciju darbības nodrošināšanu, kā arī gatavību pretoties ārējam apdraudējumam un aizstāvēt valsti.

Mirstība ārējo nāves cēloņu (ĀNC) dēļ palielinājās 2021. gadā, pieaugot par 5,9 procentpunktiem salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, un nedaudz samazinājās 2022. gadā, izmaiņu tendence attēlota 145. attēlā.

145. attēls. No ārējiem nāves cēloņiem mirušo skaits uz 100 000 iedzīvotājiem

Avots: SPKC/CSP

SPKC dati rāda, ka ilgākā laika periodā mirstībai ĀNC dēļ ir novērojama stabila samazināšanās tendence, tomēr tā ir starp augstākajām ES dalībvalstīs un tendences dinamiskā starp ĀNC jomām ir atšķirīgas.

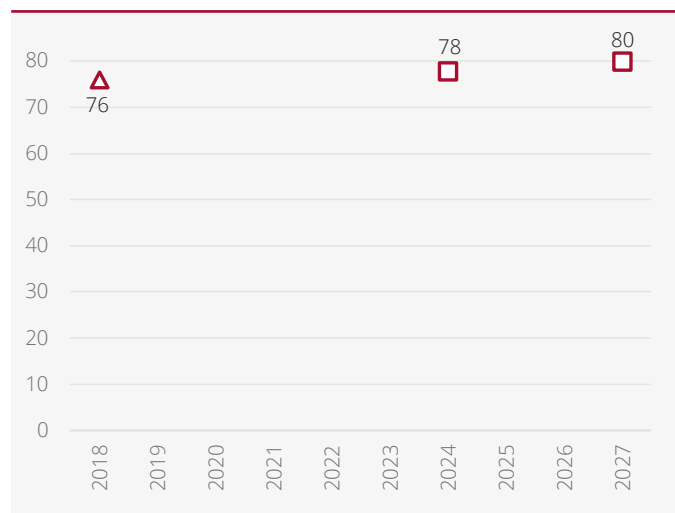
Mirstība ĀNC dēļ Latvijā **vīriešiem** ir gandrīz 3 reizes augstāka nekā sievietēm, 53 % gadījumi kopumā (2018.–2021. gada dati) ir saistīti ar **alkohola** un/vai citu psihoaktīvo vielu lietošanu vai konstatēta alkohola klātbūtne organismā.

Mirstība pa ārējo nāves cēloņu grupām skaitliskā izteiksmē (2018.–2022. gadā): tišs paškaitējums (pašnāvība) – 1361 (no tiem 1132 ir vīrieši); kritieni – 966 (no tiem 83,1 %

vecumā no 50 gadiem); transporta negadījumi – 806; saindēšanās – 756 (galvenokārt ar alkoholu); noslīkšana un sliktāka – 614; pakļaušana dūmu, uguns un liesmu iedarbībai – 573; nosalšana – 502; vardarbība (uzbrukums) – 362 personas. 70 % vecuma grupā 30–49 gadi mirstība ĀNC dēļ ir saistīta ar alkohola lietošanu.

Aizsardzības izdevumiem 2022. gadā tika piešķirts finansējums no valsts budžeta 2,2 % no IKP, 2023. gadā 2,25 % no IKP, 2024. gadā 2,4 % no IKP.

146. attēls. Valsts aizsardzība ir visas sabiedrības atbildība (respondentu īpatsvars, kas piekrīt), procentos.

Avots: SKDS

Pašlaik nav pieejami metodoloģijai atbilstoši jaunāki dati par šo rādītāju, līdz ar to šī rādītāja progresu nav iespējams objektīvi novērtēt.

2023. gadā uzsākta **valsts aizsardzības dienesta** ieviešana, kas pakāpeniski līdz 2028. gadam radīs vispārēju valsts aizsardzības dienesta sistēmu ar plašu pilsoņu aptveri.

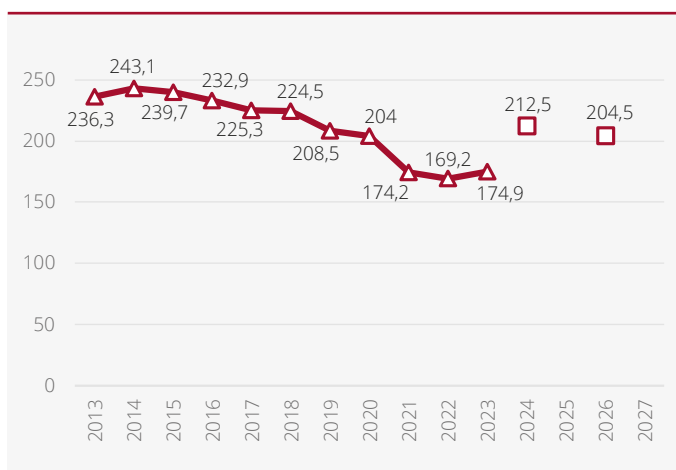
2023. gada 29. septembrī stājās spēkā **Nacionālās**

drošības koncepcija, kurā apdraudējums ir aplūkots, ņemot vērā starptautiskās drošības situācijas būtisku pasliktināšanos pēc Krievijas uzsāktā pilna mēroga kara Ukrainā. Latvijas militārā apdraudējuma novēršanai kā prioritātes noteiktas visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas un Nacionālo Bruņoto spēku aizsardzības spēju stiprināšana.

2023. gada 5. oktobrī stājās spēkā **Valsts aizsardzības koncepcija**, tajā definēti konkrēti pasākumi visaptverošās valsts aizsardzības sistēmas stiprināšanā, civilmilitārajā valsts aizsardzībā, militārajās un stratēģiskajās mācībās u. c., stiprinot sabiedrības kopīgu gatavību rīkties krīzes un kara gadījumā, spēju turpināt nodrošināt kritisko funkciju un pakalpojumu darbību, kā arī atbalstu NBS aizsardzības operācijām.

Salīdzinot ar 2020. gadu, 2021. gadā krasi samazinājās noziedzīgo nodarījumu skaits (uz 10 000 iedzīvotājiem), tomēr tas atkal pieauga 2022. un 2023. gadā, kas atspoguļots 147. attēlā.

147. attēls. Noziedzīgu nodarījumu skaits uz 10 000 iedzīvotājiem

Avots: VP

Rādītājs satur informāciju par gada laikā valstī reģistrētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem. Ievērojami samazinājušās zādzības, krāpšana, piesavināšanās nelielā apmērā, zādzības no mājokļiem, automašīnu zādzības un laupīšana.

Ar narkotiskām, psihotropām un psihoaktīvām vielām saistīti noziedzīgi nodarījumi samazinājās no 14,0 (uz 10 000) un turpināja mazināties 2021. (9,1) un 2022. gadā (7,8).

Pieaugums saistīts ar normatīvo aktu grozījumiem gan ceļu satiksmes jomā, gan regulējumā par vardarbību. Piemēram, 2022. gadā stājās spēkā kriminālatbildība par transportlīdzekļa vadīšanu, ja pārbaudē konstatētā alkohola koncentrācija pārsniedz 1,5 promiles.

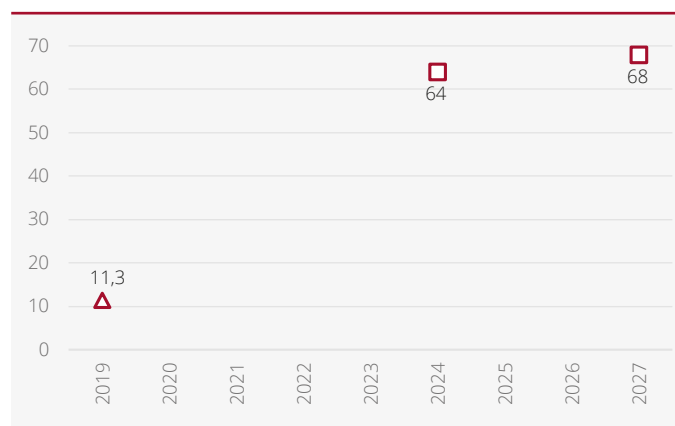
Valstī reģistrēto noziegumu palielinājumu lielākoties veido Valsts ieņēmumu dienesta Nodokļu un muitas policijas pārvaldes (VID NMPP) reģistrētie noziedzīgie nodarījumi

par starptautisko organizāciju un Latvijas Republikas noteikto sankciju pārkāpšanu un Valsts robežsardzes (VRS) reģistrētie noziedzīgie nodarījumi, kā, piemēram, personas identitātes slēpšana un nelikumības uz valsts robežas.

Būtisks gatavības ārkārtas situācijām aspekts ir iedzīvotāju gatavība reaģēt un atbilstoši rīkties krīzes situācijās. Šī rādītāja bāzes vērtība un sasniedzamais NAP2027 rādītājs nav pieejams, taču 2021. gadā VUGD sadarbībā ar PWC un "Latvijas faktiem" veica padziļinātu aptauju, kurā 34 % Latvijas iedzīvotāju savu gatavību dažādiem ārkārtas gadījumiem novērtēja kā drīzāk labu. Tikai 7 % aptaujas dalībnieku to novērtēja kā labu, bet gandrīz puse jeb 43 % kā viduvēju/apmierinošu. 5 % iedzīvotāju savu gatavību vērtēja kā sliktu, bet 10 % kā drīzāk sliktu.

Šī rādītāja bāzes vērtība un sasniedzamās mērķa vērtības atspoguļotas 148. attēlā.

148. attēls. Iedzīvotāju īpatsvars, kas zina, kā reaģēt, dzirdot trauksmes sirēnas vai saņemot informāciju elektroniskajos plašsaziņas līdzekļos (radio, televīzija)/ saņemot apziņošanas informāciju mobilajos tālruņos (īsziņas vai šūnas apraides risinājums, vai cits sakaru pakalpojumu sniedzēju risinājums), procentos

Avots: SKDS

38 % aptaujāto apgalvo, ka zina, kas ir valsts agrīnās brīdināšanas sistēma; 62 % aptaujāto nezina, kas ir valsts agrīnās brīdināšanas sistēma. Vērtējot savu rīcību dažādās apdraudējuma situācijās 69 –91 % atbild, ka zina, kā rīkties šādos apdraudējumos – ugunsgrēks, lai sniegtu pirmo palīdzību, elektrības pārrāvuma gadījumā (24 h), mežu un kūdras ugunsgrēka gadījumā, ja ir liecinieks personas no-laupīšanas gadījumā, nezināmas vielas/pulverīša atrašanas gadījumā, hidrometeoroloģiskajos apdraudējumos (vētra, negaiss, plūdi u. c.), ēkas sagrūvuma draudos, evakuācijas gadījumā. 55–66 % iedzīvotāju nezina, kā rīkties bīstamas ķīmiskās vielas noplūdes gadījumā, radiācijas gadījumā, terorisma draudos, kara vai militāra iebrukuma gadījumā.

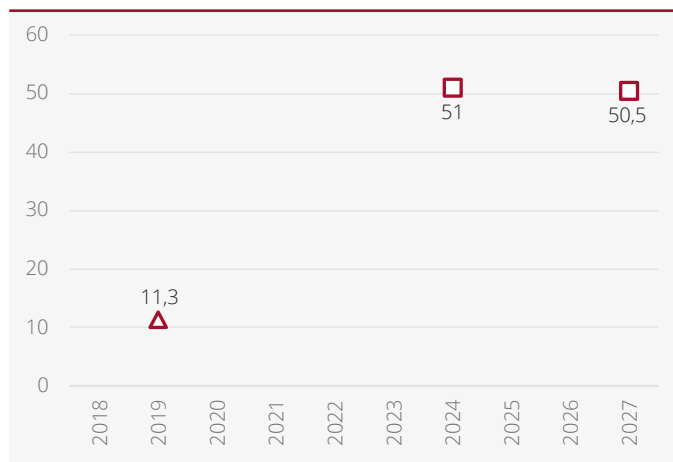
Aizsardzības ministrija 2024. gadā publiskoja bukleta "Kā rīkties krīzes gadījumā" trešo, papildināto redakciju (iepriekšējās bukleta redakcijas tika izdotas 2020. un

2022. gadā). 2024. gadā tika publicēta arī rokasgrāmata "Kā rīkoties kara gadījumā". Vienlaikus Aizsardzības ministrija organizēja aktivitātes ar sabiedrības iesaisti visos Latvijas reģionos, tostarp, diskusijas, reģionālos seminārus, lekciju ciklu skolās "Kā mēs sargājam Latviju" u.c. aktivitātes.

Nevalstiskās organizācijas palīdzēja līdzcilvēkiem saistībā ar COVID-19 (piemēram, #Paliec mājās) un Ukrainas civiliedzīvotājiem (piemēram, "Gribu palīdzēt bēgļiem"), rīkoja NVO līderu mācības gatavībai dažādās apdraudējuma situācijās (biedrības "Latvijas pilsoniskā alianse" un "LAPAS"). NVO iesaistījās IEM vadītās padomēs. Ministru kabinets noteicis krīzes vadības sistēmas reorganizāciju un **Krīzes vadības centra darbības uzsākšanu** līdz 2024. gada 30.jūnijam.

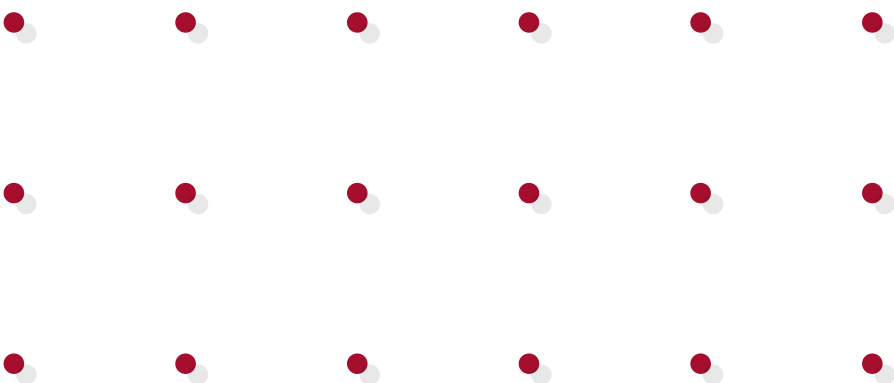
Resocializācijas politikas īstenošanas plānā 2022.–2024. gadam ir paredzēts veikt pētījumu 2023. gada laikā, vērtējot recidīva līmeni sodu izcietušajiem. Recidīva līmeņa bāzes vērtība un mērķa vērtības atspoguļotas 149. attēlā.

149. attēls. Pilnu brīvības atņemšanas sodu izcietušu personu recidīva līmenis no notiesātajiem (2 gadus pēc soda izciešanas beigām izdarīts jauns noziedzīgs nodarījums, par kuru ierosināts kriminālprocess, vai persona notiesāta), procentos

Avots: TM

Pētījums vēl nav pabeigts, tādēļ dati pagaidām nav pieejami. Tomēr 2023. gadā publicēts Ieslodzījuma vietu pārvaldes pētījums (SKDS) par sabiedrības (t. sk. darba devēju, esošo un bijušo notiesāto) viedokļi. 73 % iedzīvotāju uzskata, ka, palīdzot bijušajiem ieslodzītajiem iekļauties sabiedrībā, ir lielāka iespēja, ka viņi neveiks jaunus noziegumus. 87 % ieslodzīto atzīst, ka ģimenes atbalsts ir svarīgākais faktors, lai varētu atgriezties sabiedrībā. Pētījumā noskaidrots, ka **darba vietas un mājokļu nodrošināšana** ir galvenie faktori, kas mazinās recidīva līmeni pēc soda izciešanas beigām.

Mērķu sasniegšanas progress raksturojums

19. tabula

Mērķa indikators	Bāzes vērtība (gads)	Aktuālā vērtība (gads)	Sasniedzamā vērtība 2024. gadā	Sasniedzamā vērtība 2027. gadā	Novērtējums
(434) No ārējiem nāves cēloņiem mirušo skaits uz 100 000 iedzīvotājiem	81,7 (2018)	78,1 (2022)	75	72	
(435) Valsts aizsardzība ir visas sabiedrības atbildība (respondentu īpatsvars, kas piekrīt), %	76 (2018)	N/A	78	80	
(436) Noziedzīgu nodarījumu skaits uz 10 000 iedzīvotājiem	225,3 (2018)	174,9 (2023)	212,5	204,5	
(437) Iedzīvotāju īpatsvars, kas zina, kā reaģēt, dzirdot trauksmes sirēnas vai saņemot informāciju elektroniskajos plašsaziņas līdzekļos (radio, televīzija)/saņemot apziņošanas informāciju mobilajos tālruņos (isziņas vai šūnas apraides risinājums, vai cits sakaru pakalpojumu sniedzēju risinājums), %	60 (2013)	N/A	64	68	
(438) Pilnu brīvības atņemšanas sodu izcietušu personu recidīva līmenis no notiesātajiem (2 gadus pēc soda izciešanas beigām izdarīts jauns noziedzīgs nodarījums, par kuru ierosināts kriminālprocess, vai persona notiesāta), %	51 (2012)	N/A	51	50,5	

Secinājumi un priekšlikumi

2024. gada maijā ir pagājuši gandrīz četri gadi, kopš Saeima ir apstiprinājusi NAP2027, un aizvadīti trīs gadi no tā darbības termiņa. Šo trīs gadu laikā Latvija tāpat kā visa pasaule ir pārdzīvojusi Covid-19 pandēmiju, kas būtiski ietekmēja valsts attīstību, sabiedrības labklājību un arī virzību pretī daudziem NAP2027 izvirzītajiem mērķiem. Covid-19 pandēmija ietekmēja un mainīja iedzīvotāju ceļošanas iespējas un paradumus, iespējas apmeklēt un piedalīties kultūras dzīvē un pasākumos, tā arī būtiski ietekmēja ekonomisko aktivitāti, dažādu ekonomikas nozaru attīstību un to, kā tiek veikts darbs, tai skaitā plaši ieviešot elastīga un attālināta darba iespēju izmantošanu. 2022. gada 24. februārī Krievijas Federācija uzsāka neizprovocētu uzbrukuma karu pret Ukrainu, kā rezultātā tiek nodarīts milzīgs kaitējums un zaudējumi Ukrainas tautai un ekonomikai, tiek sagrauta infrastruktūra un miljoniem Ukrainas iedzīvotāju ir bijuši spiesti pārcelties uz Ukrainas rietumu daļu un ES valstīm, tai skaitā uz Latviju, lai izbēgtu no kara šausmām. Šis Krievijas Federācijas uzsāktais karš ir radījis jaunu ģeopolitisko situāciju un reālu plašu kara darbību Eiropā, kā rezultātā ES, ASV, Lielbritānija, Kanāda, kā arī virkne citu pasaules valstu ir noteikušas būtiskas pret

Krievijas Federāciju un tās subjektiem vērstas ekonomiskās sankcijas, kā arī sniedz atbalstu Ukrainai tās cīņā pret agresoru. Visi iepriekš minētie apstākļi būtiski ietekmējuši Latvijas sabiedrības noskaņojumu, ekonomikas aktivitāti un ārējos ekonomiskos sakarus. Tādēļ NAP2027 mērķu īstenošanas progress nav vērtējams tikai matemātiski, bet jāņem vērā, ka virzību uz to sasniegšanu būtiski ietekmējuši un turpinās ietekmēt ārējie faktori. Tāpat jāatzīmē, ka virknei noteikto NAP2027 mērķu indikatoru to aktuālās vērtības pašlaik dažādu iemeslu dēļ nav/nebūs turpmāk pieejamas vai to vērtības nav objektīvi salīdzināmas ar plānotajām mērķu vērtībām, jo mainījusies datu ieguves metodoloģija vai datu avots. Dažos no šiem gadījumiem ir izmantoti līdzīgi kontekstuāli indikatori, kuri palīdz izprast noteiktā mērķa kontekstu un attīstības tendences, taču tie kalpo tikai attiecīgās jomas izpratnes veidošanai, bet tie netiek izmantoti attiecīgā mērķa sasniegšanas progresu novērtējumam (tiek norādīts N/A, ka netiek vērtēts).

Apkopojums par NAP2027 mērķu sasniegšanu sadalījumā pa prioritātēm un rīcības virzieniem atspoguļots 20. tabulā.

No kopsavilkuma tabulas secināms, ka kopumā gandrīz puse 54,8% no NAP2027 mērķiem tiek sasniegti vai virzība uz to sasniegšanu ir pozitīva. Vienlaikus 11% gadījumu attīstības tendences ir stagnējošas, 6,8% gadījumu tās ir negatīvas, bet attiecībā uz 17,1% no mērķiem virzība ir pilnībā pretēja noteiktajiem mērķiem. Attiecībā uz 16 mērķiem, par kuriem pašlaik dažādu iemeslu dēļ nav pieejami dati, būtu jāapsver iespēja ar Ministru kabineta un Saeimas atļauju turpmāk izmantot alternatīvus šos mērķus raksturojošus indikatorus, kuri ļauj novērtēt attiecīgo mērķu sasniegšanu līdzvērtīgā līmenī un pēc mērķi ietvertās politikas rezultāta jēgas. Spriežot pēc mērķu indikatoru tendencēm, būtiska uzmanība turpmāk jāpievērš izvirzītajiem mērķiem un to sasniegšanai rīcības virzienos “Uz cilvēku centrēta veselības aprūpe”, “Stipras ģimenes paaudzēs”, “Kvalitatīva, pieejama, iekļaujoša izglītība”,

“Kapitāls un uzņēmējdarbības vide” un “Daba un vide – zaļais kurss”, kuros ir lielākais negatīvo attīstības tendenču īpatsvars. Viskritiskāk vērtējamas tendences attiecībā uz rīcības virzieniem “Kapitāls un uzņēmējdarbības vide” un rīcības virzienu “Stipras ģimenes paaudzēs”, kuros lielākā daļa mērķu vērtējama kā tādi, kuru plānotos rezultātus būs ļoti grūti vai neiespējami sasniegt bez rīcībpolitikas izmaiņām. Vienlaikus, ņemot vērā ģeopolitisko situāciju un dažādu sabiedrības grupu atšķirīgos viedokļus par to, pastiprināta uzmanība jāpievērš vienotas, drošas un atvērtas sabiedrības prioritātei, īpaši strādājot pie saliedētas sabiedrības veidošanas un stiprināšanas, kā arī rīcības virziena “Drošība”, kura sekmes pašlaik nav iespējams pilnvērtīgi novērtēt, jo dati ir pieejami tikai par diviem no pieciem izvirzītajiem mērķiem.

Mērķi / novērtējumi						
NAP2027 stratēģiskie mērķi	2	2	2			1
Prioritāte “Stipras ģimenes, veseli un aktīvi cilvēki”						
Rīcības virziens “Uz cilvēku centrēta veselības aprūpe”	4	1			6	
Rīcības virziens “Psiholoģiskā un emocionālā labklājība”	3	1			2	
Rīcības virziens “Stipras ģimenes paaudzēs”	1			1	2	1
Rīcības virziens “Sociālā iekļaušana”	5		1		1	
Prioritāte “Zināšanas un prasmes personības un valsts izaugsmei”						
Rīcības virziens “Zinātne sabiedrības attīstībai, tautsaimniecības izaugsmei un drošībai”	3	2	1			
Rīcības virziens “Kvalitatīva, pieejama, iekļaujoša izglītība”	3	6		2	2	
Prioritāte Uzņēmumu konkurētspēja un materiālā labklājība						
Rīcības virziens “Produktivitāte, inovācija un eksports”	1	1				3
Rīcības virziens “Darbs un ienākumi”	7				1	
Rīcības virziens “Kapitāls un uzņēmējdarbības vide”	1		1		3	2
Prioritāte “Kvalitatīva dzīves vide un teritoriju attīstība”						
Rīcības virziens “Daba un vide – “Zaļais kurss”	6	3			2	1
Rīcības virziens “Tehnoloģiskā vide un pakalpojumi”	4	2	3			1
Rīcības virziens “Līdzsvarota reģionālā attīstība”	3		1			
Rīcības virziens “Mājoklis”	4		1		1	
Prioritāte “Kultūra un sports aktīvai un pilnvērtīgai dzīvei”						
Rīcības virziens “Cilvēku līdzdalība kultūras un sporta aktivitātēs”	2			1		
Rīcības virziens “Kultūras un sporta devums ilgtspējīgai sabiedrībai”	2			3		
Prioritāte “Vienota, droša un atvērta sabiedrība”						
Rīcības virziens “Saliedētība”		1	1	1	2	3
Rīcības virziens “Tiesiskums un pārvaldība”	6	2	4	2	3	1
Rīcības virziens “Drošība”	1	1				3
Kopā = 146	58	22	15	10	25	16
Kopā = 100 %	39,7	15,1	10,3	6,8	17,1	11,0

Valsts kanceleja